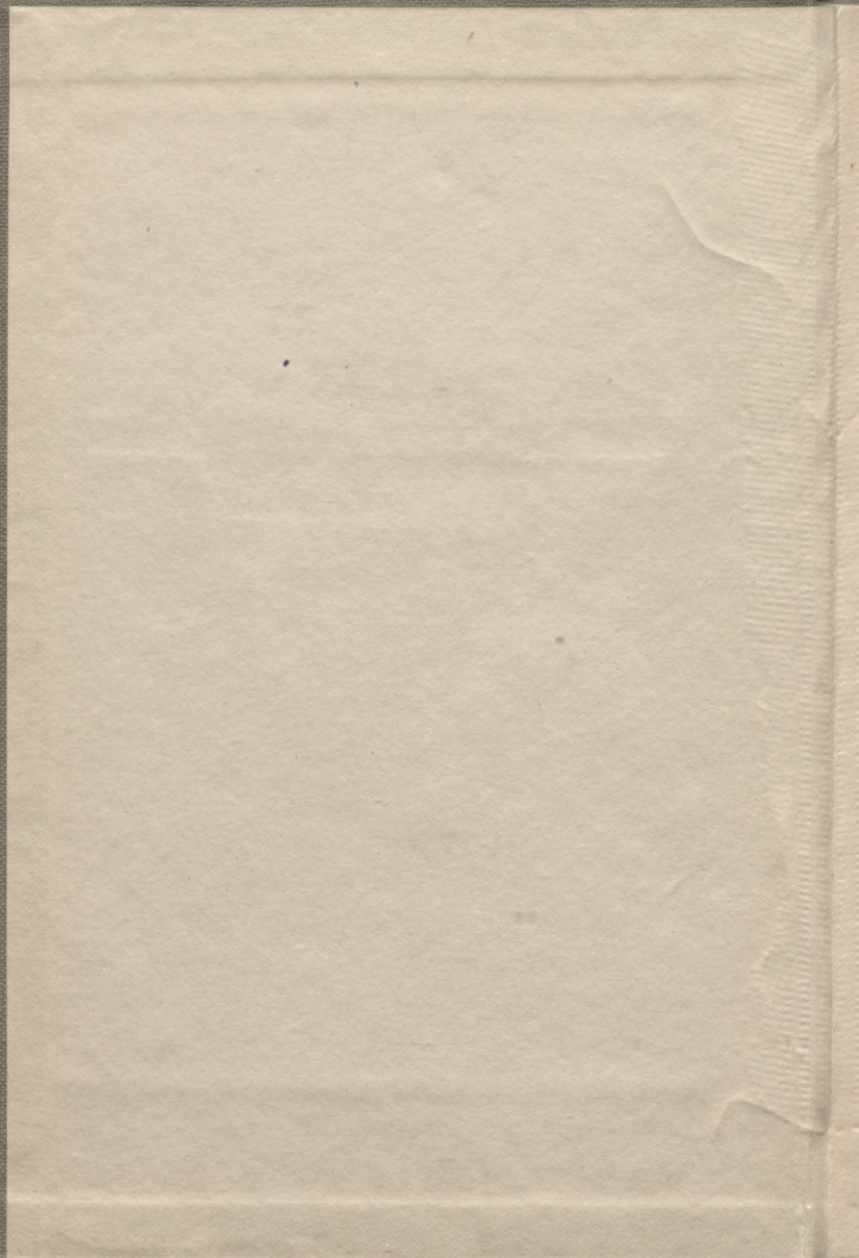
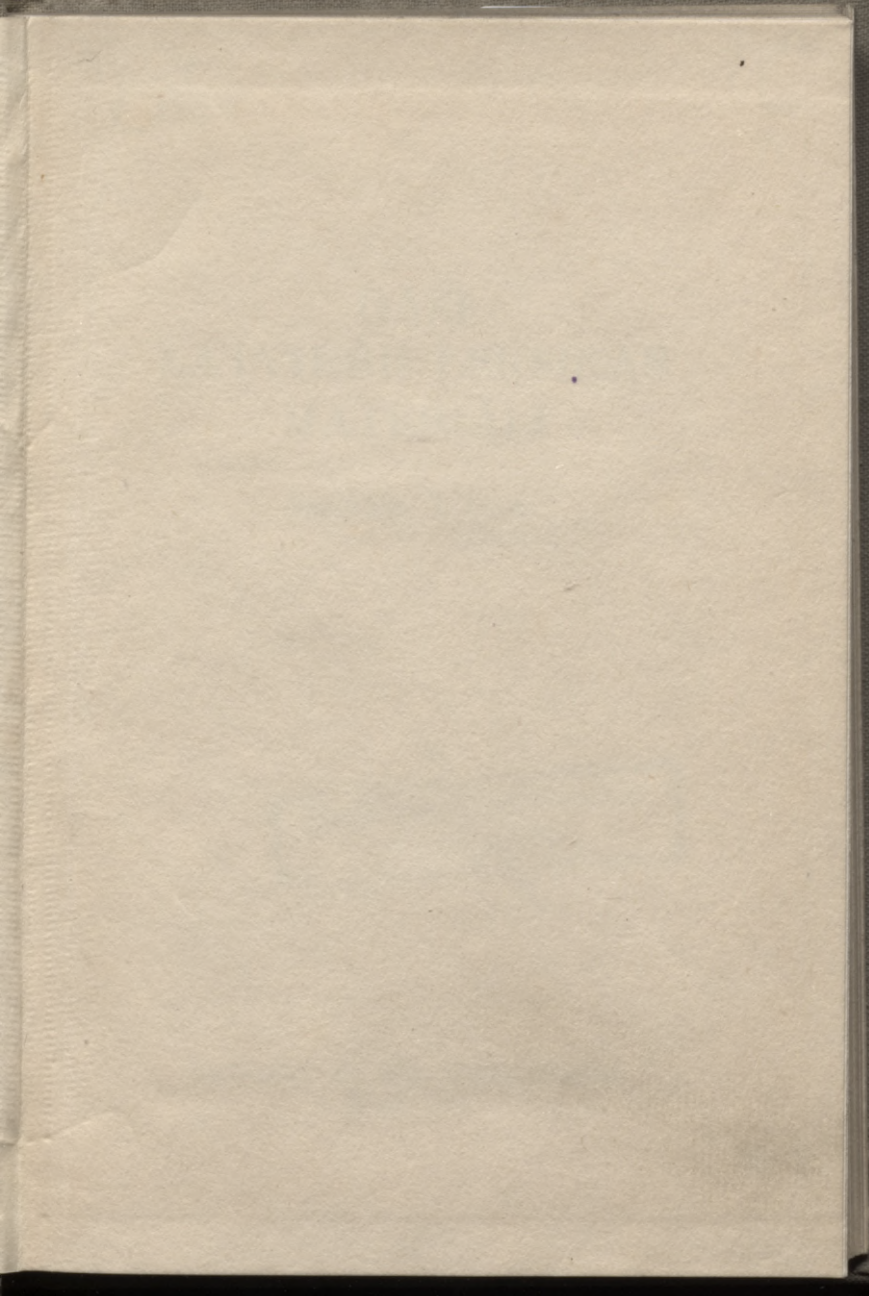
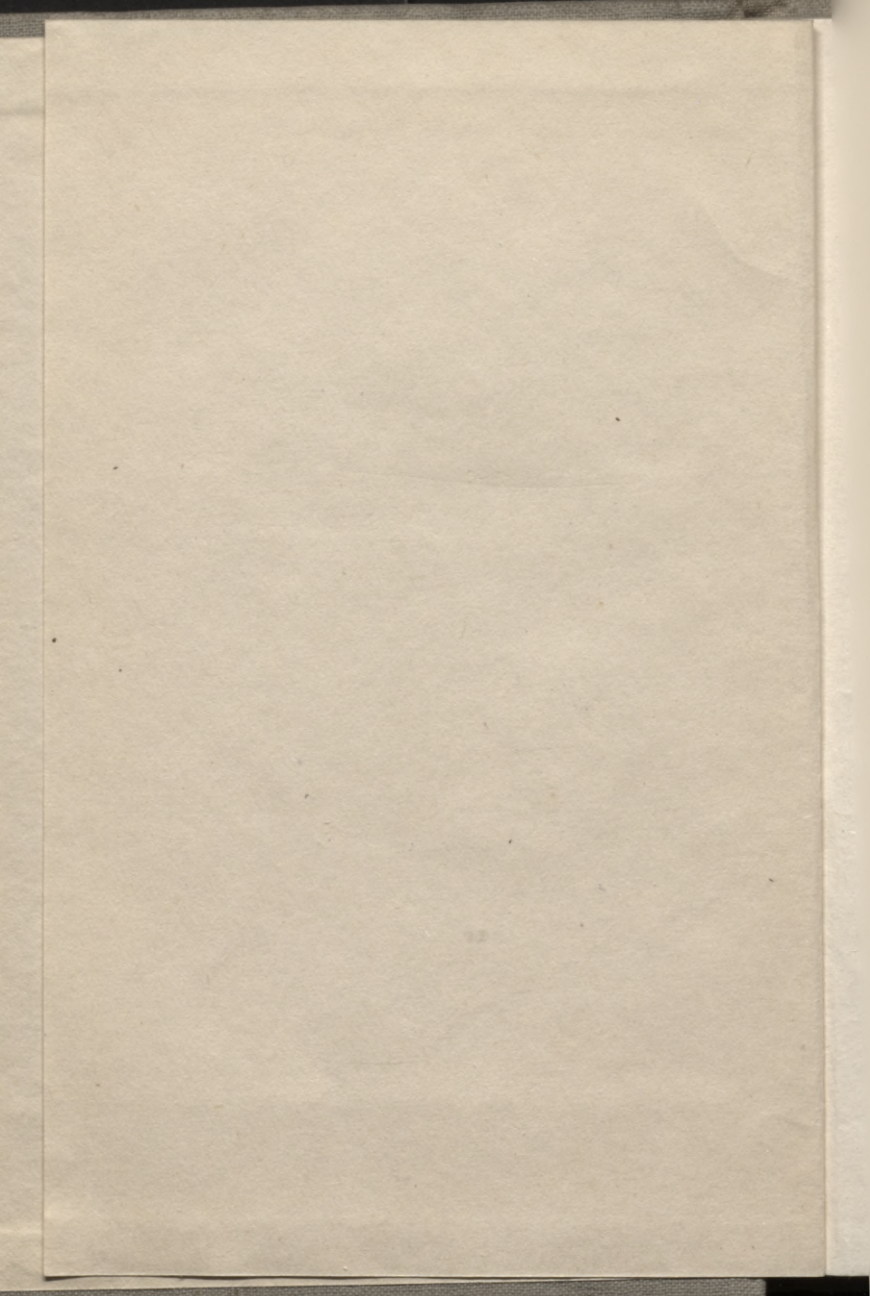

L $\frac{4}{1357}$

DAŽI
LATVIEŠU LEKSIKAS
MATERIĀLI

L $\frac{4}{1357}$

Dubl
L
41

DAŽI
LATVIEŠU LEKSIKAS
MATERIĀLI

Sakārtojis J. Ozols

~~Передано бесплатно
библиотеке~~

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECIBA
RIGĀ 1958

B-1
L-2
B3

НЕКОТОРЫЕ МАТЕРИАЛЫ
ЛАТЫШСКОЙ ЛЕКСИКИ

Латвийское государственное
издательство

На латышском языке

Vija Lāča Latv. PSR
Valsts bibliotēka

~~72-60.756~~
0309062987

NO REDAKCIJAS

Šajā leksikas krājumā tematiski sakopoti galvenokārt materiāli, kas iegūti, ekscerpējot K. Milēnbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcu». Pārējo materiālu, t. i., tautā noklausīto vārdu un ekscerptu, kurus pats autors iegūvis no daiļliteratūras, bijis maz, un tie krājumā ieņem nelielu vietu. Šā iemesla dēļ nav bijis iespējams krājumā ietvert jaunāko, t. i., padomju laikā radušos latviešu valodas leksiku. Ievērojot to, ka mūsdienų jaunākā leksika lasītājam labi zināma, bet bagātā un daudzveidīgā leksika, kas sakopota K. Milēnbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcā», lielai latviešu tautas daļai, sevišķi jaunākajai paaudzei, vairs nav tik pazīstama, šis leksikas krājums tiek izdots tādā veidā, kāds tas ir pašreiz, neprasot, lai autors tajā izdarītu plaša mēroga papildinājumus un uzlabojumus, kas prasītu daudzgu gadu darbu. Jācer, ka šis krājums būs nodēris sevišķi tiem lasītājiem, kas strādā ar valodu, kā, piemēram, tulkotājiem, rakstniekiem, redakciju darbiniekiem u. c.

Krājumā sakopots pāri par 7000 vārdu, tā sakārtojums tematisks un daļēji sinonīmisks, jo šāds kārtojums dod iespēju leksikas materiālu apvienot lielākās, ērtāk pārskatāmās grupās un minēt arī tādus vārdus, kam sinonīmu nav vai ir ļoti maz. Krājums

aptver piecas daļas. Pirmajā daļā par grupējuma pamatu ņemts cilvēks, otrajā daļā — cilvēka apkārtnē. Trešajā daļā sakopota leksika, kas attiecas uz laika ritumu un ar to saistītām dabas parādībām. Ceturtā daļa aptver darbības vārdus, ko lieto skaņu, spīdumu un dažu tādu darbību apzīmēšanai, par kurām autoram bijis savākts plašāks materiāls. Piektajā daļā ievietoti dažādu daudzumu un krāvumu apzīmēšanai lietojami vārdi.

Tā kā autora ekscerpti, kā jau minēts, nav bijuši pilnīgi, tad arī nevienu no šā krājuma nodaļām nevar uzskatīt par pilnīgu.

Darbā ar valodu, sevišķi tulkojot, valodas bagātināšanas nolūkā dažkārt nepieciešams lietot apvidu vārdus, tādēļ krājumā apvidu vārdi doti lielā skaitā, tādējādi radot iespēju šā krājuma lietotājam pašam izdarīt katrā konkrētā gadījumā nepieciešamo atlasī.

Pie apvidu vārdiem dota tikai norāde *apv.*, bet nav paskaidrots, kuros apvidos šos vārdus lieto, jo apvidu vārdi, kas atrodami K. Milenbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcā», laika gaitā daļēji vai nu ieviesušies valodā vēl plašāk, nekā tas bijis šās vārdnīcas materiālu vākšanas laikā, vai arī netiek vairs lietoti. Tādējādi būtu nepareizi norādīt pie apvidu vārdiem tos apvidus, kas jau minēti K. Milenbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcā». Tā kā jaunu pētījumu par apvidu vārdiem nav, tad patlaban nav arī iespējams šādas norādes dot. Lasītājs, kas vēlēšies gūt par atsevišķu apvidu vārdu izplatību kaut vai aptuvenu priekšstatu, varēs šos vārdus ar attiecīgām norādēm atrast K. Milenbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcā».

Tā kā latviešu valodā vēl nav izdota plaša skaidrojošā vārdnīca, kur būtu doti uz plašas kartotēkas

pamata izstrādāti vārdu stilistiskie raksturojumi, un tā kā šis leksikas krājums domāts personām, kas prot valodas parādībās orientēties, tad šeit nav dota plaši diferencēta stilistisko raksturojumu sistēma. Attiecīgi raksturotas tikai tās vārdu kategorijas, kur lasītājam jābūt sevišķi uzmanīgam, izvēloties kādu no šo kategoriju vārdiem. Pie šīm kategorijām pieder apvidu vārdi, novecojuši vārdi, vulgārismi un barbarismi, kas atbilstoši raksturoti ar norādēm *apv.*, *novec.*, *vulg.* un *barb.*

Apvidu vārdus, kā arī novecojušus vārdus un barbarismus skaidrojot, izmantoti galvenokārt K. Mīlenbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcā» atrodamie skaidrojumi. Šiem skaidrojumiem attiecīgi minēts avots — ME. Nedaudz vārdiem doti paša autora skaidrojumi bez īpašas norādes uz skaidrojuma avotu. Tiem vārdiem, kam skaidrojums nav dots, par tādu var noderēt attiecīgā grupējuma virsraksts. Piem., vārdam «atgalis» grupējumā «Runīgi cilvēki, lieli runātāji» skaidrojums nav dots, jo arī K. Mīlenbaha un J. Endzelīna vārdnīcā tam ir tikai skaidrojums «runīgs cilvēks», kas šajā grupējumā dots kā virsraksts. Turpretī šajā pašā grupējumā ievietotajam vārdam «skalģans» dots skaidrojums «kas daudz un skaļi runā», jo te ir vēl nianse, kas šo skaidrojumu padara atšķirīgu no virsraksta, proti, skalģans ir cilvēks, kas runā ne tikai daudz, bet arī skaļi. Tajos gadījumos, kad K. Mīlenbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcā» vai arī autora ekscerptos bijis citāts, kas vārda nozīmi vai lietojumu raksturo labāk nekā dotais paskaidrojums, dots šis citāts. Citāti dažkārt doti arī tad, ja dots vārda skaidrojums. Tas darīts tādos gadījumos, kad citāts vēl papildina

skaidrojumu vai arī citādi rada pilnīgāku priekšstatu par attiecīgo vārdu un tā lietojumu.

Nodaļā, kur sakopoti skaņu un spīdumu apzīmēšanai lietojami darbības vārdi, iekavās skaidrojuma vietā minēti daži attiecīgo skaņu vai spīdumu avoti.

Lai viens un tas pats skaidrojums nebūtu jāatkārto pie vairākiem cits aiz cita sekojošiem vārdiem, kas nozīmes ziņā ir identiski, tad aiz tā vārda, kas seko vārdam ar skaidrojumu vai arī vārdam, kas plaši pazīstams un saprotams bez skaidrojuma, dots iekavās saīsinājums *t. p.* (*tas pats*). Skaidrojums *t. p.* norāda, ka vārds, pie kura tas dots, ir nozīmes ziņā vienāds tikai ar iepriekšējo vārdu, bet nevis ar vārdiem, kas doti vēl pirms tā. Piem., grupējumā «Dažas lauksaimniecības kultūras un to augšanas vietas» dota šāda rindkopa:

rudzi, ziemas rudzi, vasaras rudzi, adieņi *apv.* (*t. p.*), adieņi *apv.* (*t. p.*).

Skaidrojums *t. p.* norāda, ka vārds «adieņi» nozīmē to pašu, ko «vasaras rudzi», bet nevis «ziemas rudzi». Skaidrojums *t. p.* pie vārda «adieņi» savukārt norāda, ka šis vārds nozīmes ziņā atbilst vārdam «adieņi» un «vasaras rudzi».

Lai lasītājam būtu vieglāk atšķirt, kur iekavās dots citāts un kur skaidrojums, citāti likti pēdiņās. Aiz citāta minēts rakstnieks, no kura darba citāts ņemts. Ja citāts ņemts no K. Mīlenbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcas», kur savukārt citēts kāds rakstnieks, tad minēts tikai šā rakstnieka vārds, bet, ja citēts kāds cits no «Latviešu valodas vārdnīcā» sastopamiem piemēriem, tad aiz citāta dots saīsinājums ME. Tiem citātiem, kas nav ņemti no K. Mīlenbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcas», bet kurus no literatūras ekscerpējis šā

krājuma autors, aiz rakstnieka uzvārda likta zvaigzņīte. Piemēram:

mirguļot (*«ielejā pilsētas ugunis vāji mirguļoja»* ME, *«visur spīdēja, laistījās, mirguļoja neredzētas lietas»* A. U.*).

Apkopojot vārdus nodaļās, apakšnodaļās un rindkopās, ievērota vārdu dzimtes un nozīmes atšķirība. Tās vārdu grupas, kas vienas apakšnodaļas ietvaros atšķiras ar lielāku nozīmes starpību, dotas atsevišķās rindkopās, taču arī šo rindkopu grupējums ne vienmēr ir sinonimisks.

Piem., grupējumā «Vietas laukā un ap lauku» dota šāda rindkopa:

eža, apara *apv.*, ežmala, ežmalis, paeža, paežmala.

Sakārtojums, kā redzams, nav sinonimisks, jo tas pārāk sadrumstalotu grupējumu rindkopās. Tā kā dotie vārdi šeit pazīstami un nozīmes atšķirība skaidri redzama, tad nav doti īpaši skaidrojumi, kas šo nozīmes atšķirību pārādītu.

Līdzīgs sakārtojuma princips ievērots arī pārējās krājuma daļās, piem., grupējumā «Vietas upē un ap upi»:

straume, plūsma, tece, straujūdens, strāva *apv.*, strauja *apv.*, ceļš . . . ., taisnums (*taisna straume*), lēnums (*kur straume lēnāk plūst*), aizstraume, nīca *apv.* . . . ., pastraume, atstraume, pretstraume.

Vīriešu un sievietes dzimtes vārdi doti atsevišķās rindkopās. Nodaļā «Cilvēks atkarīgi no viņa īpašībām un stāvokļiem», kur vārdiem viena grupējuma ietvaros nav ievērojamas nozīmes atšķirības, vārdi grupēti pēc vārdu šķirām un lietvārdi pēc to dzimtēm. Vispirms doti lietvārdi, izdalot atsevišķās rindkopās vīriešu dzimtes vārdus, sievietes dzimtes vārdus un kopdzimtes vārdus. Kopdzimtes vārdu grupējumam

priekšā dota norāde *v. un s.* Aiz lietvārdiem jaunā rindkopā doti īpašības vārdi. Tā kā šis krājums domāts latviešiem, kas prot orientēties latviešu valodas parādībās, tad īpaši nav paskaidrots, kur šajos grupējumos beidzas lietvārdi un kur sākas īpašības vārdi. Dažos grupējumos, piem., «Dzērāji, iedzēruši un piedzēruši cilvēki», atsevišķā kopā sargrupēti arī divdabji, kas raksturo atbilstošu cilvēka stāvokli, piem., iereibis, sareibis, iedzēries,.....

Krājuma pirmajā daļā «Cilvēks» un it īpaši nodaļā «Cilvēks atkarīgi no viņa īpašībām un stāvokļiem» plašākā apjomā doti vīriešu dzimtes lietvārdi. Sieviešu dzimtes lietvārdi doti tikai tad, ja tie nav tieši atvasināmi no vīriešu dzimtes vārdiem vai arī ja tie ir ļoti pazīstami un plaši lietoti. Piem., grupējumā «Nespēcīgi, nevarīgi cilvēki» tādi vārdi kā «vārgulis, vārgmiesis» doti tikai vīriešu dzimtē, jo sieviešu dzimtes vārds te viegli atvasināms no dotā vīriešu dzimtes vārda. Turpretī grupējumā «Jauni cilvēki» dots kā vārds «jaunietis», tā arī «jauniete» un grupējumā «Skaisti cilvēki» vārds «skaistulis» un arī «skaistule», jo bez šiem sieviešu dzimtes vārdiem, kas valodā ļoti plaši lietojami, attiecīgie sieviešu dzimtes vārdu grupējumi nebūtu domājami.

Grupās vārdi kārtoti, vispirms minot parastākos, emocionāli neitrālākos literārās valodas vārdus un tiem atbilstošos apvidu vārdus. Aiz tiem doti zemāka stila vārdi un maz pazīstami apvidu vārdi. Vulgāri vārdi un barbarismi parasti doti rindkopas beigās. Tā, piem., grupējumā «Vecvecāki» trešās rindkopas pirmais vārds ir «vecāmāte», pēdējais «grosamma»; grupējumā «Neveikli, tūļīgi, lempīgi cilvēki» pirmās rindkopas pirmais vārds ir «neveiklis», pēdējais — «Jurbasbjksis».

Ja rindkopas ietvaros atrodami vārdi, kas atšķiras ar kādu nozīmes niansi, tad vārdi sagrupēti vēl pa šīm nozīmju niansēm. Tā, piem., grupējumā «Pļāpātāji, tenkotāji» pirmā rindkopa sākas ar vārdu «pļāpis». Vārdu grupējums, kas atbilst šai nozīmei, beidzas ar vārdu «blaužģis», aiz kura seko vārdi, kas atšķiras ar citu nozīmes niansi un kuru pirmais vārds ir «aprunātājs».

Tajās nodaļās, kur kārtojums pēc nozīmēm un stilistiskā principa lasītājam dotās leksikas izpratnē nepalīdz vai arī kur šāds kārtojums nav iespējams, vārdi grupēti alfabēta kārtībā. Šādas nodaļas ir «Skaņu apzīmēšanai lietojami darbības vārdi», «Dažādu spīdumu apzīmēšanai lietojami darbības vārdi», «Daži daudzumi», «Daži krāvuimi».

Vienas nozīmes vārdiem, kas atšķiras tikai fonētiski, nodaļā «Skaņu apzīmēšanai lietojami darbības vārdi» fonētiskais variants norādīts ar kvadrātiekvām [], kas nozīmē, ka kvadrātiekvās dotā vārda sastāvdaļa ir fakultatīva. Tā, piem., vārds «larkš[ķ]ēt» lasāms «larkšķēt» vai arī «larkšēt».

Apaļajās iekavās doti vārdi, kas noder attiecīgā frazeoloģisma variantu veidošanai. Piem., «sadot pirti (sutu)» lasi «sadot pirti» vai arī «sadot sutu».

NO AUTORA

«Daži latviešu leksikas materiāli» sākumā vākti kā palīglīdzeklis paša kārtotāja tulkošanas darbā, bet, materiālam sakrājoties, vēlāk radies plašāks mērķis — izveidot sistematizētu, praktiskām vajadzībām domātu leksikas krājumu, kas nedaudz aizpildītu robu, kāds latviešu grāmatniecībā vērojams atieksmē uz literāra darba atvieglošanai sastādītām rokasgrāmatām. Nodomu realizējot, radies šis krājums, kurā sakopots pāri par 7000 vārdus.

Materiālus nevienā nodalījumā neuzskatu par pilnīgiem, jo latviešu valoda ir daudz bagātāka, nekā tas parādīts šā krājuma grupējumos.

Materiālus vācot, vispirms izmantota K. Milenbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīca», pēc tam arī citas vārdnīcas, J. Brokas «Latviešu valodas izteiksmes līdzekļi» un nesistemātiskā veidā latviešu daiļliteratūra un dzirdētā tautas valoda.

Leksikas materiālu atlasot un kārtojot, neesmu vairījies no apvidu vārdiem, jo, ar mēru, labu gaumi un literāru talantu īstajā vietā lietoti, tie var padarīt raksturīgāku un krāsaināku daiļdarbu personāžu valodu tiklab tulkojumos, kā arī oriģināldarbos.

Šajā leksikas krājumā ietilpināts arī zināms skaits barbarismu un vulgārismu, kas arī var nodēvēt personāžu valodas tipizēšanai,

Daiļliteratūras nozīmībai gadu no gada augot un daiļliteratūras saitēm ar tautas dzīvi ciešākām kļūstot, rakstnieku un tulkotāju rīcībā vajadzētu būt ērti pārskatāmiem tautas radītās leksikas krājumiem. Sis kārtojums, kas veidots galvenokārt uz K. Milēnbaha un J. Endzelīna «Latviešu valodas vārdnīcas» bāzes, ir pirmais mēģinājums šādu krājumu sastādīt.

«Daži latviešu leksikas materiāli» domāti tulko-tājiem, rakstniekiem, redakciju darbiniekiem, tas ir, aprindām, kam literārā darbā ir jau zināma pieredze.

J. Ozols.

CITĒTIE AUTORI

J. Akuraters	Kaudzītes Matīss
Apsīšu Jēkabs	Līgotņu Jēkabs
Auseklis	V. Plūdonis
F. Bārda	J. Poruks
E. Birznieks-Upītis	J. Purapuķe
R. Blaumanis	J. Rainis
A. Brigadere	P. Rozītis
A. Deglavs	R. Sēlis
Doku Atis	K. Skalbe
A. Grigulis	J. Sudrabkalns
J. Janševskis	A. Upītš
J. Jaunsudrabiņš	Valdis
Kaudzītes (<i>brāļi</i>)	J. Veselis

SAISINĀJUMI

Akur.	— J. Akuraters
Aps.	— Apsīšu Jēkabs
Aus.	— Auseklis
Blaum.	— R. Blaumanis
Brig.	— A. Brigadere
B.-Up.	— E. Birznieks-Upītis
Degl.	— A. Deglavs
Doku A.	— Doku Atis
Grig.	— A. Grigulis

Janš.	— J. Janševskis
Jauns.	— J. Jaunsudrabiņš
Kaudz.	— brāļi Kaudzītes
Kaudz. M.	— Kaudzītes Matiss
LD	— Latvju dainas
Līg.	— Līgotņu Jēkabs
LP	— Latviešu pasakas
ME	— K. Milēnbahs un J. Endzelīns «Latviešu valodas vārdnīca»
Plūd.	— V. Plūdonis
Por.	— J. Poruks
Purap.	— J. Purapuķe
Roz.	— P. Rozītis
J. Sudr.	— J. Sudrabkalns
A. U.	— A. Upīts
Ves.	— J. Veselis
<i>apv.</i>	— apvidus vārds
<i>barb.</i>	— barbarisms
<i>bērnu v.</i>	— bērnu valodā
<i>novēc.</i>	— novecojis vārds
<i>t. p.</i>	— tas pats
<i>vulg.</i>	— vulgārisms
<i>v. un s.</i>	— vīriešu un sieviešu dzimte

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...
11. ...
12. ...
13. ...
14. ...
15. ...
16. ...
17. ...
18. ...
19. ...
20. ...
21. ...
22. ...
23. ...
24. ...
25. ...
26. ...
27. ...
28. ...
29. ...
30. ...
31. ...
32. ...
33. ...
34. ...
35. ...
36. ...
37. ...
38. ...
39. ...
40. ...
41. ...
42. ...
43. ...
44. ...
45. ...
46. ...
47. ...
48. ...
49. ...
50. ...
51. ...
52. ...
53. ...
54. ...
55. ...
56. ...
57. ...
58. ...
59. ...
60. ...
61. ...
62. ...
63. ...
64. ...
65. ...
66. ...
67. ...
68. ...
69. ...
70. ...
71. ...
72. ...
73. ...
74. ...
75. ...
76. ...
77. ...
78. ...
79. ...
80. ...
81. ...
82. ...
83. ...
84. ...
85. ...
86. ...
87. ...
88. ...
89. ...
90. ...
91. ...
92. ...
93. ...
94. ...
95. ...
96. ...
97. ...
98. ...
99. ...
100. ...

Pirmā daļa

CILVĒKS

Printed by

CLYDE

I

CILVĒKS

Pieaudzis cilvēks

pieaudzis cilvēks, liels cilvēks, lielcilvēks;
attieksmē uz kopumu: lielie cilvēki, lielie

Vīrietis, jaunietis

vīrietis, vīrs, vīriņš, vīrelis, vīrulis, vīruks,
vīrišķis, vīriķis *apv.* («*vīņš tāds vīriķis vien ir; ko vīņš izdarīs!*» ME), vīra gabals, vīru cilvēks, puisietis, dēlietis *apv.*, dēlišķis *apv.*, tēvainis (*liels vīrietis*), tēviņš *vulg.*;

jaunietis, jauneklis, puisis, tautu dēls, tautdēlis *apv.*, zēns (*mūsu vadā bija desmit Rīgas zēni*);

attieksmē uz kopumu: vīriešu dzimums, stiprais dzimums, vīriešu slaka barb.

Sieviete, jauniete

sieviete, sieva, sieviņa, sievele, sievelīte, sievule, sievietis, sievišķis, sievišķītis, sievieša cilvēks, sievieša gabals, dāma, dāmiņa, mei-

tiete, meitietis, meitieša cilvēks, bāba *vulg.*,
bābietis *vulg.*, bābiete *vulg.*, mātīte *vulg.*, ma-
dāma *barb.*;

jauniete, jaunava, meita, meitene, tautu
meita, meiča, meitēns, skuķe, skuķēns, sku-
ķis, skuķītis, zeltene *novec.*, jaunekle *novec.*,
preilene *barb. novec.*, jumprava *barb. novec.*;

attieksmē uz kopumu: sieviešu dzimums,
daiļais dzimums, skaistais dzimums, maigais
dzimums, vājais dzimums, sieviešu slaka
barb., meitiešu slaka *barb.*

Bērns

bērns, bērniņš, bērnuks, bērnulītis, bēr-
nēns;

zīdainis, krūtsbērns, zīdulītis, pupzīdis,
vīstenis *apv.*;

mazbērns, mazulis, mazulītis, klēpenis
apv. (*klēpja bērns*), kunkulis (*mazs, resns
bērns ME*), venkulis *apv.*, pinkucis *apv.*,
knaupis *apv.*;

bērnī, kas vēl rāpo: rāpains *apv.*, rāpucis
apv., rāpaža *apv.*, lēpis *apv.*;

bērnī, kas jau sāk iet kājām: tekainītis, te-
kalītis, tekainis, tekātnis *apv.*;

sīkmīte *apv.* (*mazāko bērnu pulciņš ģi-
menē; «vecākiem ir daudz ko pūlēties, jo tā
sīkmīte ir liela» ME*)

Zēns

zēns, zēniņš, zēnelis, puika, puisēns, pui-
sītis, puisēlis, puiķelis, puikiņš, puišķēns *apv.*;
knauķis, knauķelis, knislis, knēvelis, knēve-

ris *apv.*, snēvelis *apv.*, knervelis *apv.* (*mazs, vājš zēns ME*), kverpis, kverpucis, skrapants *apv.*, zūzens *apv.* («*apaļš, brangs kā zūzens*» ME);

pusaudzis, pusaugulis *apv.*, pusaugiis *apv.*, vasaraudzis, vasaraugiis *apv.*, dencis *apv.* («*dencis ir zēns, kas, gana gadus beidzis, sāk pie lauka darbiem iet*» ME)

Meitene

meitene, meitenīte, meitēns, meitēniņš, meitele *apv.*, meitenēns *apv.*, skuķis, skuķe, skuķēns, skuķītis, skuķenīte *apv.*;

pusaudze, knīpa, knīpe *apv.*, merga *apv.*, merģele *apv.*

II

CILVĒKS ĢIMENĒ. RADĪ, DRAUGI UN CIEMIŅI

Ģimene

ģimene, ravasts *apv.* (*liela ģimene ME*), *famīlija barb.*

Saderinātie

saderinātie, brūtenieki *barb.*;
laulājamie, laulnieki *apv.*, brūtes pāris *barb.*

Līgavainis

līgavainis, saderinātais, derībnieks *apv.*,
brūtgāns *barb.*

Līgava

līgava, ļaudava *apv.*, ļaudaviņa *apv.*, ļau-
davīte *apv.*, brūte *barb.*

Dzīves biedri

dzīves biedri, laulāti draugi, mūža draugi,
laulāts pāris, precēts pāris;
jaunlaulātie, jaunais pāris, jaunpāris, jau-
niķi *apv.*

Vīrs, iegātnis, šķirtenis

vīrs, vīriņš, dzīves biedrs, laulāts draugs,
mūža draugs, arājiņš («*ikkurai meitiņai Laima
šķīra arājiņu*» LD), vīruks, vīrukiņš, vīrulis,
vīrenītis, mana (tava, viņas) otrā puse, mans
(tavs, viņas) puisietis, mans (tavs, viņas)
dēlietis, mans (tavs, viņas) vecais, mans
(tavs, viņas) vecis, mans (tavs, viņas) ve-
čiņš, mans (tavs, viņas) vīrišķis, sieviniēks
apv. («*nu es zināju, ka kalps ir sieviniēks*»
Jauns.), vīreniēks *apv.*, salmu atraitnis (*vīrs,
kura sieva ilgāku laiku ir prombūtnē*);

jaunais vīrs, jaunlaulātais, jauniķis *apv.*;
iegātnis, iegātņiēks, piegātņiēks *apv.*, uz-
kuris *apv.* («*saimniece ieņem savās mājās
sev vīru, un tādu tad sauc . . . par uzkuri, juk*

tāds uzkur mājas dzīvi, lai tā pēc saimnieka
nāves nepanīktu» Janš.), uškuris *apv.*;
šķirtenis, atlaulenis

Sieva, šķirtene

sieva, sieviņa, dzīves biedre, laulātā drau-
dzene, mūža draugs, sievelīte, sievule, sievu-
līte, sievuks, sievukiņš, mana (tava, viņa)
otrā puse, mans (tavs, viņa) sievišķis, laulene,
mana (tava, viņa) vecene, mana (tava, viņa)
veča *apv.*, mans (tavs, viņa) bābietis *vulg.*,
salmu atraitne (*sieva, kuras vīrs ilgāku
laiku ir prombūtnē*);

jaunā sieva, jaunsieva, jaunlaulātā, ļau-
dava *apv.*, ļaudaviņa *apv.*, ļaudavīte *apv.*, jau-
nīte *apv.*, jauniķe *apv.*;

šķirta sieva, šķirtene, atlaulene

Vecāki

vecāki, dzīvības devēji, tēvsmāte, vecie
vulg., veči *vulg.*

Tēvs, patēvs, aizbildnis

tēvs, tētis, tētiņš, tēta, tēte, tētuks, tēvucis,
tēvuks, tēvis *apv.*, paps, papus, papiņš, papu-
cis, fāters *barb.*;

patēvs, jaunatēvs, patēvis *apv.*;

audžu tēvs;

aizbildnis, tēvvietis *apv.*

Māte, pamāte

māte, dzīvības devēja, māmiņa, māmuliņa, māmuliņa, māmuliņa, māmūļa, māmīte, mamma, māma, māmuks, māmucis, māmule, māmucīte, māmaļa, māmaliņa, māmeliņa, memme, memmīte, memmele, mātēns *apv.*, mātuža *apv.*, mutere *barb.*, muterīte *barb.*;

savmāmiņa (*pretstatā pamātei*), īstā māte (*t. p.*);

jauna māte, jaunīte *apv.*;

bērnīdze *apv.* (*bērniem bagāta māte ME*);

pamāte, jaunmāte, svešmāte, svešmāmiņa, pamāmiņa;

audžu māte;

nemāte (*slikta māte ME*)

Bērni

bērns, bērniņš, bērnuks, bērnuļiņa;

pirmdzimtais, pirmeklis *apv.*;

pastarītis, pastariņš, pastaris, pēdelis;

pabērns, pabērnis *apv.*, pusbērns;

bārabērns, bārenis, bārenītis, bāris, bārdienītis, sērdienis;

radabērns;

audžu bērns, pieņemts bērns, maizes bērns, audzēknis, audzēknis *apv.*, augis *apv.*;

ārlaulības bērns, meitas bērns, bandu bērns, dabūtenis;

atradenis, atlaslis, izliktenis, pametenis, atmeteklis, atmešņa

Dēls

dēls, dēliņš;
mazdēls, mazdēliņš, dēla dēls, meitas dēls;
mazzmazdēls;
pirmdzimtais, pirmdēls, pirmdēliņš, pirmeklis;
viensaudzis, viendēls, viendēlis *apv.*, vieneklis, vienulis;
padēls, padēlis *apv.*;
audžu dēls, audzēknis, audzēksnis *apv.*,
augis *apv.*

Meita

meita, meitiņa;
mazmeita, mazmeitiņa, dēla meita, meitas meita;
mazzmazmeita;
pirmdzimtā;
viduvīte (*vidējā meita ME*);
vienaliņa, vienmeita, vienule, vienulīte;
mātes meita (*istā meita*);
pameita;
audžu meita, audzīte *apv.*, pieņēmīte («*nav mana meita, māsas bērns — pieņēmīte*» Rainis)

Brālis

brālis, brālītis, bāleliņš, bāliņš, brāļuks,
brāliķis *apv.*, brātarītis *apv.*, bračka;
jaunbrālis, jaunbrālītis;
mazbrālis, mazbrālītis;
vecbrālis;
pusbrālis

Māsa

māsa, māsiņa, māšele, māšuks, māsucīte;
jaunmāsa, jaunmāsiņa;
mazmāsiņa;
vecmāsa;
pusmāsa, pamāsa

Vecvecāki

vecvecāki;
vecaistēvs, vectētiņš, vectēvs, tēva tēvs,
mātes tēvs, vecpaps, opaps (*bērnu v.*), opītis
(*bērnu v.*), grosspaps *barb.*;
vecāmāte, vecmāmiņa, vecmāmuļa, vec-
māte, tēva māte, tēvmāte, mātes māte, vec-
memme *apv.*, omīte (*bērnu v.*), ūmāte *apv.*
(*bērnu v.*), grosīte *barb.*, groša *barb.*, gross-
mamma *barb.*

Vispārēji radnieku apzīmējumi

radnieks, rads, tuvnieks, piederīgais,
saviētis, savinieks *apv.*, radagabals, radnis
apv., nozariētis *apv.* (*attāls radnieks*);
radniece, radene, radu sieva, radeniņa
apv., radone *apv.* («*satiktu radus, radones*»
Plūd.), radoņa *apv.*, radne *apv.* («*nebūs
iespējams radnei atrast savu radni*» ME);
tuvs rads, asinsrads, ciets rads, īstnieks
novec., īstnieks *novec.*, ģimeniētis *apv.*;
dižrads, lielrads, augsts rads;
pusradnieks, pusrads;
tāli radī, apradi *apv.* (*t. p.*), radu radi,

paradi *apv.*, nozare *apv.* («kas īstie bāliņi, par divi dālderī; kas kāda nozare, pa vienu dālderī» LD);

divkāršs rads, dubults rads;

biezi radi *apv.* (*vairākkārtēji radi ME*);

augšupēji radi (*bērni, bērnu bērni utt.*);

lejupēji radi (*tēvs, māte utt.*)

Dažādi radnieki

vecātēva vai vecāsmātes tēvs — vecvec-tēvs;

vecātēva vai vecāsmātes māte — vecvec-māte;

tēva vai mātes brālis — tēvocis, onkulis *barb.*;

tēva vai mātes māsa — krustmāte, tante *barb.*;

dēla vai meitas dēls — mazdēls;

dēla vai meitas meita — mazmeita;

mazdēla vai mazmeitas dēls — mazmaz-dēls;

mazdēla vai mazmeitas meita — mazmaz-meita;

vīra brālis — svainis, dieveris *novec.*, švāģeris *barb.*;

vīra māsa — svaine, svainiene, svainene, māsaciņa *apv.*, švēģeriene *barb.*;

sievas brālis — svainis, švāģeris *barb.*;

sievas māsa — svaine, svainiene, svainene, švēģeriene *barb.*;

svaiņa vai svaines dēls — svainēns, dieverēns *novec.* (*vīra brāļa dēls*);

vīra brāļa meita — dieverene *novec.*;

brāļa sieva — svaine, svainiene, svainene,

mārša *apv.*, brālene *apv.*, brālaitene *apv.*, švēģeriene *barb.*;

māsas vīrs — svainis, švāģeris *barb.*;

dēla sieva — vedekla, dēlene *apv.*, ievadne *apv.*, jaunieva *apv.*, jaunīte *apv.*, jaunuve *apv.*, vedene *apv.*;

meitas vīrs — znots;

tēva brāļa vai mātes brāļa dēls — brālēns;

tēva māsas vai mātes māsas dēls — brālēns, māsēns;

tēva brāļa vai mātes brāļa meita — māsiņa, brālēniņa *apv.*;

tēva māsas vai mātes māsas meita — māsiņa;

vīra tēvs — vīrtēvs;

vīra māte — vīrmāte, mātīca *apv.*;

brāļu sievas (savā starpā) — ieteres *apv.*, ietaļas *apv.*;

mīrušā vīra vai sievas radi — atradi

Draugi, paziņas

draugs, tudraugs, tubrālis, sirdsdraugs, pusdraugs, draugēlis, savtis *apv.*, sautis *apv.* («*es viņam tos rudzus palaižu par lētu naudu kā sautim*» ME);

draudzēns (*drauga dēls*);

paziņa, senpaziņa, znaks *barb.*, znakums *barb.*

Neprecējušies cilvēki

vecpuisis, puišcilvēks, puišvīrs;

vecmeita, ilgsēdīte, vecava *apv.*, veca jumprava *novēc.*, vanckare *vulg.*

Ciemiņi, viesību dalībnieki

ciemiņš, viesis, ciemcilvēks, cieminieks, ciemnieks, ciemvīrs, sērsējs *apv.*;

viešņa, ciemiņiete, ciemīte, ciemaļa *apv.*, ciemsieva, sērsēja *apv.*;

nelūgti viesi: uznākulis, stāvmucis *apv.*, stāvmucnieks *apv.*, cūcinieks *apv.*, kūjinieks *apv.*, nūjenieks *apv.*, rundzinieks *apv.*;

ciemļaudis;

ciembērni;

dzīrenieks, godībnieks, ballenieks; precībnieks, precinieks, preču tēvs, derībnieks, derenieks *apv.*;

preciniece, preču māte;

derībnieks (*saderināšanās svinību viesis*); vedējs, vedējtēvs, dižvedējs;

vedējmāte;

maršals, brūtgāna brālis *barb.*;

līgavas māsa, brūtes māsa *barb.*;

kāzinieks, kāzu viesis, laulībnieks, laulubnieks *apv.*, panāksnieks (*kāzu viesis, kas ir līgavas radnieks vai paziņa ME*);

atkāznieks;

raudzībnieks, raudzenieks *apv.*, kacībnieks *apv.*;

kristībnieks, krustabnieks *apv.*, krustībnieks *apv.*;

bērinieks, bēru viesis, pavadītājs, kapinieks (*kas bērēs ierodas tikai kapos*), kapsētnieks (*t. p.*)

III

CILVĒKS ATKARIGI NO TĀ, KUR VIŅŠ DZIVO

Vienas mājas ļaudis

mājinieks, mājas cilvēks, mūsmājnieks,
mūsmājietis, mājietis;
mājas ļaudis

Tuvi un tāli kaimiņi

kaimiņš, robežnieks, eženieks, pušelnieks,
sābris *apv.*, nāburgs *barb.*;

kaimiņiene, kaimītene *apv.*, kaimene *apv.*,
kaiminīca *apv.*;

robežļaudis, viņmāju ļaudis, viņļaudis,
viņsētnieki, šoļaudis, otrļaudis *apv.*, otrgalieši
apv., galieši *apv.*, galļaudis *apv.*, apmaļu ļau-
dis *apv.*;

kaimiņu saimnieks: viņsaimnieks, otrsaime-
nieks, šotēvs;

kaimiņu saimniece: viņsētsaimniece, šo-
māte

Vienas puses, viena ciema iedzīvotāji

šejnietis, šejietis *apv.*, tejenietis *apv.*,
mūspusietis, mūsmalietis, mūsietis *apv.*, no-
vadnieks, apkaimietis, vienvidnieks, tuvum-
nieks, tuvietis, tuvēnietis;

viņgalietis, viņgalnieks;

apkārtnieki (*tikai daudzskaitlī*), apkārtieši
(*t. p.*);

vienciemnieks, mūsciemietis, ciemnieks
apv. («*sanākušie ciemnieki palīdzēja*»
B.-Up.*);

ciemīši *apv.* (*viena ciema iedzīvotāji ME*);
ciempuisis (*tā paša vai kaimiņu ciema pui-*
sis);

ciemmeita (*tā paša vai kaimiņu ciema*
meita);

ciembērni (*viena ciema bērni*);

vienpagastnieks, pagastēns

Tālu, citā novadā, pagastā dzīvojoši cilvēki

tālietis, tālinieks, tālumnieks, tālzemis;
pārnovadnieks, pārrobežnieks, ārnovad-

nieks;
ārpagastnieks, pārpagastnieks, citpagast-

nieks;
ārļaudis *novec.* (*cita pagasta iedzīvotāji*
ME), ārmalieši *apv.*

Dažādās vietās dzīvojoši cilvēki

pilsētnieks, priekšpilsētnieks, ārpilsētnieks,
nomaļnieks, nomalietis, lielpilsētnieks, mazpil-

sētnieks;
rīdzinieks, ārrīdznieks (*kas dzīvo ārpus*
Rīgas ME), parīdzietis (*kas dzīvo Rīgas tu-*
vumā ME);

provincietis, provinciālis;

miestinieks;

laucinieks, lauķis, zemju ļaudis *novēc.*;
sādžinieks;
ciematnieks;
pagastnieks, pagastēns;
klajumnieks, tīrumnieks, druvenietis, āra-
vietis *novēc.* («*āravieši ir zemnieki, kas dzīvo
klajumā, ārpus mežiem — nost no Gaujma-
las*» Aps.);

mežinieks, mežgalietis, mežgalnieks, mežo-
lietis *apv.*, mežēnietis *apv.*, mežzemnieks,
mežzemietis, mežmalietis, silenieks, silnieks,
silmalietis, aizsilietis, aizsilnieks, gāršinieks,
birznieks, birzenieks, bērzzemnieks;

līdumnieks, rājumnieks, celminieks (*tāds,
kas apmeties uz dzīvi mežā un plēš plēsumu
ME*);

degumnieks (*kas dzīvo degumā*), degsni-
nieks;

upenieks, upenietis, upmalnieks, upmalie-
tis, aizupietis, aizupnieks, pārupietis, ličenieks,
grīvenieks;

daugavietis, daugmalietis, daugmalnieks,
daugulis, pārdaugavietis;

gaujmalietis, gaujmalnieks, gaujzemnieks,
pārgaujietis, pārgaujnieks;

ezernieks, ezerietis, ezermalnieks, ezer-
malietis, aizezerietis, aizezernieks, pārēzer-
nieks;

salinieks, salenietis, aizsalnieks;

purvenieks, purēnietis, purvietis, purvma-
lietis, purvmalnieks, aizpurvietis, aizpurnieks;
jūrmalnieks, jūrmalietis, aizjūrniece;
kāpinieks;

krastinieks, krastmalietis, krastmalnieks,
piekrastnieks;

kalnietis, kalninieks, kalnenietis, kalngalietis, pakalnietis, piekalnietis, aizkalnietis, augstkalnietis;

lejnieks, lejielis, lejēnietis, lejgalietis, lejmalietis, gravinieks;

muižgalietis, ārmuižnieks (*kas nedzīvo muižā ME*)

IV

ZEMNIEKI, LAUKSTRĀDNIEKI

Vispārēji apzīmējumi, kas attiecas uz zemnieku

zemnieks, kolhoznieks, zemkopis, zemes rūķis, arājs, zemarājs, smirds, smirdnieks *novec.*, mūžs *barb.*, bauris *barb. novec.*;

mācītājs *audis novec.* (*mācītājmuižas zemnieki ME*);

zemnieks pēc brīvlaišanas: brīvzemnieks, brīvnieks, laidnieks *apv.*, laidnieks *apv.*

Zemnieki, kam pieder zemes īpašumi

zemturis, gruntnieks, dzimtīpašnieks (*ja uzsver, ka zemniekam zeme pieder par dzimtu*);

lielsaimnieks, dižsaimnieks, lielzemnieks,

dižzemnieks, lielgruntnieks, lielzemkopis, pelēkais barons, lielmanis, kulaks, budzis;

jaunsaimnieks (*zemnieks, kam buržuāziskās Latvijas laikā piešķirta zemes norma*), jaunzemnieks (*t. p.*);

mazsaimnieks, sīksaimnieks, mazzemnieks, sīkzemnieks, mazgruntnieks, sīkgruntnieks, būdnieks

Zemnieki, kam zeme nepieder

bezzemnieks;

bezzemes ļaudis *novēc.*;

nomnieks, rentnieks, graudnieks, pusgraudnieks, bumbulnieks *apv.*;

iebūvietis, iebūvnieks, babulnieks

Zemnieki, kam zeme pieder uz pusēm vai kas to apsaimnieko uz pusēm

pusenieks, pušelnieks

Laukstrādnieki

laukstrādnieks, kalps, kalpenieks *apv.*, gājējs, puisis, dienestnieks, gaitnieks *apv.*, druvenieks *apv.*, dižpuisis (*kalps, kas veic grūtos darbus; pieaudzis, neprecējies kalps ME*); dienas strādnieks, dienenieks, dienonis *apv.*;

nedēļstrādnieks, nedēļnieks;

vasaras kalps, vasarnieks *novēc.*;

gadstrādnieks, gada kalps, gadenieks *novēc.*;

deputātnieks (*kalps, kas algu saņem
graudā*);

pārenieki (*precēts pāris, kur vīrs un sieva
abi strādā par kalpiem ME*);

puspārnieks (*precēts kalps, kura sieva ne-
strādā par kalponi ME*);

priekšstrādnieks, priekšpuisis, priekškalps,
priekšsaimnieks;

pusstrādnieks, puskalps, mazpuisis;

klaušinieks, klausībnieks *novec.*, kārtnieks
novec. («kārtnieki — ļaudis, kuriem klaušu
laikos bija jāiet muižā strādāt, tos pēc kārtas
apziņojot no pagasta mājām» ME);

bandinieks *novec.* (*kalps, kam saimnieks
algas vietā nodevis lietošanā zemes gabalu
ME*);

vaļinieks (*laukstrādnieks, kas dzīvo saim-
nieka telpās, nesaistījies pastāvīgā darbā*);

valacnieks *novec.* (*laukstrādnieks, kas ap-
ņēmis apstrādāt zemes īpašniekam zināmu
zemes gabalu — valaku*);

kvartnieks *novec.* (*laukstrādnieks, sākumā
tāds, kas muižniekam apņēmis strādāt par
kvartu — 25 kapeikām dienā; vēlāk kvartnieku
atalgojums dažādojas*);

laukstrādniece, kalpone, meita, dienest-
niece, dienestmeita, dienestnīca *apv.*, dižmeita
(*pieaugusi kalpone laukos ME*);

gada meita;

ārmeita (*kalpone, kas strādā āra darbus
ME*);

pusmeita

Dažu lauka darbu darītāji

arājs;

ecētājs;

sējaļs (*kas sēj*), biržotājs (*kas iedala lauku slejās, piem., arī ar roku sējot*);

plāvējs;

kūlišu sējaļs, cēlējs (*kas labību ceļ — liek kopiņas statiņos*), krāvējs (*kas krauj labību vezumā*);

kūlējs, padevējs (*pie kuļmašinas*), augšā cēlējs (*kas ceļ labību uz kuļmašinas*), iekšā laidējs, salmu vīrs (*kas aizvāc salmus no kuļmašinas*), pelavu sieva, pelavu vīrs (*kas aizvāc pelavas no kuļmašinas*);

riļnieks, riļkuriš, sērejs (*kas riļu ser*);

vētītājs, vētmanis *apv.*;

malējs;

dzirnavnieks, sudmalis, sudmalnieks, melderis *novēc.*, melderzellis *novēc.*, patmalnieks *apv.*

V

MUIŽNIEKI, MUIŽAS ĻAUDIS

Muižnieki

muižnieks, lielkungs *novēc.*, barons (*par baronu dažreiz godāja arī tādu muižnieku, kam barona titula nebija*), baronlielkungs *novēc.*, dzimtkungs *novēc.*, pilskungs *novēc.*;

lielmāte *novēc.*, baronlielmāte *novēc.*, lielkundze *novēc.*;

veckungs *novec.* (*vecs muižas īpašnieks, kas savu īpašumu nodevis mantiniekiem ME*);
muižnieka dēls: junkurs, jaunlielkungs
novec., lielkundzēns *novec.*;

jaunlielmāte *novec.*;

muižturis (*muižas īpašnieks vai nomnieks*);

pusmuižnieks (*pusmuižas īpašnieks vai nomnieks*);

muižas pārvaldnieks: muižkungs, junkurs,
puskungs *apv.*, pakungs *apv.*

Dažu darbu darītāji muižā

spīzmane (*saimniece*);

namīķis (*virtuves puisis, krāšņu kurinātājs ME*);

nammeita (*virtuves meita ME*);

modere (*kūts pārzine*);

piķieris (*medību suņu pārzinis*);

vagars;

stārasts (*uzraugs lauka u. c. darbos*);

šķilteris (*uzraugs lauka darbos ME*)

VI

VEIKALNIEKI, TIRGOTĀJI

veikalnieks, šeptenieks *barb.*, šeftmanis
barb.;

tirgotājs, tirgonis, bodnieks *novec.*, kupcis
barb., kaupmanis *barb. novec.*, kopmanis

barb. novec., andelmanis *barb.*, rebinieks, precinieks *novec.* («*Nougorodā daudz vācu precinieku noietās*» ME), precenieks *novec.*, namnieks *novec.* (*pilsētas tirgotājs* ME), liģeris *apv. novec.* («*pašam linu liģeram nava linu paladziņa*» LD);

lieltirgotājs, lieltirgonis, vairumtirgotājs, dižtirgotājs;

sīktirgotājs, sīktirgonis, sīku preču tirgotājs, sīkprečnieks, sīkbodnieks *novec.*, bodniecīņš *novec.*, bodnieķelis *novec.*, piparbodnieks, pauninieks *novec.*, paunnesis *novec.*, suselnieks *apv. novec.* (*pauninieks, kas uzpirka sarus un vecas sukas*);

veikalvedis, bodes kungs *novec.*;

pārdevējs, komijs, bodes zellis *novec.*;

grāmattirgotājs, grāmatbodnieks *novec.*;

vecu grāmatu tirgotājs, bukinists;

lubu literatūras tirgotājs, lubinieks;

antīkvārs, senumnieks;

manufaktūras tirgotājs, drēbju bodnieks *novec.*;

galantērijas tirgotājs, modes preču tirgotājs;

pārtikas preču tirgotājs, pārtikas bodnieks *novec.*;

gaļas tirgotājs, skārnenieks, gaļas bodnieks *novec.*, desu bodnieks *novec.*;

sviesta tirgotājs, sviestnieks;

piena tirgotājs, pienenieks, piena sieva;

lopu tirgotājs, lopu kupcis *barb.*, jērinieks (*jēru tirgotājs* ME);

linu tirgotājs, linu kupcis *barb.*;

lupatnieks, skrandenieks (*kas tirgojas ar*

lupatām), kankarnieks (*t. p.*), lumpatnieks *apv. (t. p.)*;

pakulnieks (*kas uzpērk pakulas*);

uzpircējs, uzkupcis *barb.*;

starpnieks, videnieks *apv.*;

mijējs, mainenieks, mainis *novec.*, mietnieks (*zirgu mijējs*), mītnieks (*t. p.*);

spekulants;

maišelnieks (*spekulants pilsoņu kara laikā*);

krodzinieks, kroģeris, traktiernieks, vīnūžnieks *novec.*, alus bodnieks *novec.*, krogus papa *novec.*, krogus mamma *novec.*

VII

BURVJI, PAREĢI, PŪŠĻOTĀJI, RAGANAS

burvis, brīnumdaris, burvinieks *apv.*, dievredzis, dievreģis, pestelis, pestelotājs, pestelnieks, raganis *apv.*, zavatnieks *apv.*, savatnieks *apv.*, kulmastis («*kulmastis — burvis, kas nāk gavēņa laikā, ceturtdienām izejot, un cērp aitas*» ME), pienēdis («*pienēži — burvoji, raganas, kaupiņi un citi mānekļi, kas govīm pienu atņemot*» ME);

burve, ragana, spīgana, burviene *apv.*, burviete *apv.*, burvinīca *apv.*, burtavnīca *apv.*;

pretburvis (*burvois, kas apburto atbrīvo no burvības* ME);

pusburvis, paburvis;

pareģis, gaišreģis, reģis *apv.*, pareģonis *apv.*, miegreģis, laikreģis, garu reģis, regonis

apv., kāršu licējs, zīlētājs, zīlnieks, zinteniķis *novec.*, zintniķis *novec.*, zīlotniķis *apv.*;

paragana *apv.* («*zīle liela pareģone* (var. *paragana*), *savas nāves neparedz*» LD), paragane *apv.*;

pūšlotājs, kaktu dakteris, vārdotājs, rie-
bējs, spaidītājs, ļaunglābējs, raibītājs *apv.*,
pūtēlis *apv.*, pūstelniķis *apv.*, pūšļa *apv.*, pūš-
ļeniķis *apv.*, vārdniķis *apv.*;

sāls pūšlotājs (*kas dziedē ar apvārdotu, appūstu sāli*), sāls pūtējs, tauku pūtējs

VIII

CILVĒKS ATKARIGI NO VIŅA IPAŠIBĀM UN STĀVOKĻIEM

Jauni cilvēki

jaunietis, jauneklis, puisis, tautu dēls, zēns
(*rotā lielāko tiesu bija Rīgas zēni*);

jauniete, jaunava, meita, tautu meita, mei-
ča, meitēns, skuķe, skuķēns, skuķis, skuķītis,
zeltene *novec.*, jaunekle *novec.*;

jauns, jauneklīgs, jauneklīks

Veci cilvēki

sirmgalvis, tētiņš (*pretim nāca balts tē-
tiņš*), vecītis, večuks, vecis, večus *apv.*, vecai-
nis *apv.*;

sirmgalve, māmiņa, kukaža, kukažiņa, vecenīte, večuka, večiņa, vecene, vece *apv.*, večka *apv.*;

vecs, novecojis, vecīgs, pavecs, pavecīgs, izvecējis, vecūksns *apv.*, vecūksnējs *apv.*

Skaisti cilvēki

skaistulis, glītulis, daiļaudzis, smukpuišītis, dailis, dailietis, dailonis;

skaistule, daiļava, daile, dailene, dailule, smukmeitiņa, skaiste, skaistaudzīte;

skaists, daiļš, dails, smuks, košs, krāšņs, izskatīgs, kairs, glīts, glīšs *apv.*, gnets *novēc.*, knasts *apv.*

Neglīti cilvēki

neglītelis, neglītēns, nejaucēns, nejaucelis, derglis;

v. un s. rieboņa;

neglīts, neglīšs *apv.*, neizskatīgs, nedaiļš, nejauks, nesmuks, pretīgs, riebīgs, derdzīgs, šķebīgs

Liela auguma cilvēki

garaudzis, dižaudzis, milzis, milzenis, garkaulis, lielkaulis, garkājis, garstilbis, stilbainis *novēc. (t. p.)*, stilbiķis *apv. (t. p.)*, stilbuks *apv. (t. p.)*, stilmuks *apv. (t. p.)*, ciskāns *apv. (t. p.)*, tilkans *apv. (garš un vājš cilvēks ME)*, makāns *apv.*;

kārts, žeiķa *apv.*;

v. un s.: sklanda, šķeista, žeikste *apv.*;

liels, garš, milzīgs, dižs, dižens, dižans
apv., garkaulains, lielkaulains, garkājains,
garstilbains, šmaugs

Slaidi cilvēki

slaikulis;
slaidis, slaiks, smuidrs, šmaugs, snidrs
apv., smīdris *apv.*, snaidrs *apv.*

Maza auguma cilvēki

punduris, sīkaudzis, sīkulis, sīkvīriņš, īkstītis, sprīdītis, zemaudzis, zemkājtis, strupkājis, strupucis, strupulis (*mazs, resns cilvēks ME*), struņķis (*t. p.*), ukris *apv.* (*t. p.*), pūbuls *apv.* (*t. p.*), knauslis *apv.*, knīpis *apv.*, pupucis *apv.*, pupuris *apv.*, pumpurs, bumburs *apv.*, spenēzis *novec.*, krupis;

sīkaļa, sīkuļa, sīkaliņa, sīkuliņa, pumpiņa, knīpa, knīpele, zemala *apv.*, zemuliņa *apv.*, zemulīte *apv.*, pugažiņa, pumpaļa, tuntulīte, čabīte *apv.*;

mazs, mazītiņš, īss, sīks, zems, strups, pundurisks, zemtīgs *novec.*, maģis *apv.*

Kalsnēji cilvēki

kalsnis, kaulainis, kaulkambaris, ģindenis, žagars, diegs, skals, skalkoks, skalugrabis, skangals, kalsnis *novec.*, ķilkāns *apv.* (*kalsnējs gara auguma jauneklis ME*), kākans *apv.* (*tievs, garš, lempīgs cilvēks ME*), kankāns *apv.* (*kalsns, klibs liela auguma cilvēks*

ME), kākars *apv.* (*liela auguma, kalsns, arī cietsirdīgs cilvēks ME*), ģilis *apv.*;

kaza, zarna, oda zarna, slieka, cērme *vulg.*; *v. un s.:* kaltaža, kaulaža, skrimstala;

kalsns, kalsnējs, kalsens, vājš, tievs, sauss, sausnējs, kaulains, liess, izkaltis, izžuvis, izdilis, izģindis, ribains, dzīslains, nomērējis, kaltņējs *apv.*

Resni cilvēki

resnis, resnulis, resnītis, brangulis, treknis, lielvēderis, resnvēderis, taukvēderis, putrasvēders, putrasbunga, dižkuņģis, tauķis, tauku pods, bumbulis, pūpēdis, pampulis, ronis, biezis (*resns, slinks cilvēks ME*), ķīpa (*liels, resns cilvēks ME*), blāķis, gaļas blāķis, miesas lēvenis, tuslis (*cilvēks, kas aiz resnuma toš*), tusnis (*t. p.*), trusnis *apv.*, trops *apv.*, strupulis (*mazs, resns cilvēks ME*), strupuņģis *apv.* (*t. p.*), rempudzis *apv.* (*t. p.*), rempulis *apv.* (*t. p.*), rempucis *apv.* (*t. p.*), rempans *apv.* (*t. p.*), dupuris *apv.* (*t. p.*) pumpulis *apv.* (*t. p.*), restiķis *apv.*, ruņģis *apv.*, rusnis *apv.*, rusma *apv.*, pikulis *novēc.*, trucis *apv.* (*mazs un resns cilvēks; resns bērns ME*), dupliķis *apv.*, depšķis *apv.* (*arī par bērnu*), venteris *apv.* (*resns jauniešs ME*), stebans *apv.* (*t. p.*), kluncis *apv.* (*cilvēks kā klucis, kas nevar daudz kustēties, resns cilvēks ME*), repulis *apv.* (*par bērnu*), rembis *apv.* (*«drukns puika» ME*), buncis *apv.* (*zēns ar lielu vēderu ME*), baroklis, vepris; piesta, depene *apv.* (*par jauniešs*), jumala

apv. (t. p.), kulaža apv. (maza, resna sieviete ME);

v. un s.: rešņa, bumba, muca, alusinuca, alusvāte, putasballa;

resns, tukls, brangs, drukns, izplūdis, izblīdis, tauks, taucīgs, trekns, pilnīgs, pilnmiesīgs, apaļš, apaļīgs, resnīgs, kupls, tumīgs, rācenīgs, rumpīgs, vēderīgs, lielvēderīgs, depīgs apv. (drukns, ar platiem pleciem ME), brosls apv.

Spēcīgi, stipri cilvēki

spēkavīrs, spēcinieks, spēkonis, stiprinieks, ozolvīrs, lielvaris, jaudnieks, aknainis, laķis apv. (spēcīgs, tukls cilvēks ME), kacēns apv. (spēcīgs zēns ME);

v. un s. spēkoņa;

spēcīgs, spēkpilns, spēkots, stiprs, dūšīgs, plecīgs, plecots, brožs, brozls apv., zaļoksnējs, zaļoksns, varens, varīgs apv., pamatīgs, eņģīgs, kantīgs, kniedīgs, tvirts apv., denkts apv. (spēcīgs un stalts), rimts apv. («div[i] man brāliši, bet labi rimti: pili nesa rokā, Rīgu padusē» LD), svitrs apv., stendzīgs apv.

Nespēcīgi, nevarīgi cilvēki

vārgulis, vārgmiesis, nespēcis, nespēcnieks, nejaudnieks, mīkstčaulis, mīkstulis, jēlčaulis, jēlnadzis, glēvnadzis, jēlis, jēlmenis, kuslis (par bērnu), cālis, guronis apv., grabasts (parasti par vecu cilvēku), švakulis barb., švakmanis barb., knābāns apv. (jauns, vājš malkas

cirtējs, vājš strādnieks ME), mērglis *apv.*, nevarģelis *apv.*, netārpis *apv.*, nātenis *apv.*;

v. un s.: jēlcepa, ģība *apv.*;

nespēcīgs, bezspēcīgs, mazspēcīgs, nevarīgs, nestiprs, vājš, vārgs, vārs, kusls (*parasti par bērnu*), slābs, slābans, piekusīgs, aizkusīgs, gaudens, aizmērējis, pamērējis, jēls («*tu gan esi jēls: līdz iziet ārā, tūliņ saaukstējas*» ME), ļengans, ļegans, šļaugans, švaks *barb.*, netārpīgs *apv.*, netārps *apv.*

Patīkami cilvēki

patīkams, patīcīgs *novec.*, tīkams, jauks, pievilcīgs, simpatisks, valdzinošs, apburošs, burvīgs, brīnišķīgs, debešķīgs, dievīgs, dievišķīgs

Nepatīkami cilvēki

nepatīkams, netīkams, nepievilcīgs, nesimpatisks, pretīgs, derdzīgs

Labi cilvēki

labdabis, labsirdis, lāģis *apv.*, labdaris, labvēlis;

labs, labdabīgs, labsirdīgs, lādzīgs, sirdsšķīsts, labdarīgs, labvēlīgs, novēlīgs, labdomīgs *novec.*, izpalīdzīgs, līdzjūtīgs

Ļauni cilvēki

ļaudabis, ļaunprātis, zemsirdis, nelietis, nelādzis, nelāģelis *apv.*, sliktulis, ļaunvēlis, ļaundaris, kaitnieks;

v. un s.: nelieta *apv.*, pasaulsnelieta *apv.*, nelabaža *apv.*;

ļausns, ļaunīgs, slikts, nelabs, nekrietns, nelietīgs, zemisks, zemsirdīgs, nelādzīgs, ļaunprātīgs, ļaunvēlīgs, ļaundarīgs

Godīgi cilvēki

godavīrs, godprātis, taisnprātis;
godīgs, godprātīgs, skaidrs, taisnīgs, taisns, taisnprātīgs, bezviltīgs, nepiekukuļojams, nenopērkams, sirdsšķīsts, taisnsirdīgs, godsirdīgs, skaidrsirdīgs

Melīgi cilvēki

melis, melkulis, melsonis, melkonis *apv.*, melstiķis *apv.*, melstavis *apv.*, meluģis *apv.*;
melutūķe *apv.*, melava *apv.*;
v. un s.: melukule, melška *apv.*, melotņa *apv.*;
melīgs, melkulīgs

Blēdīgi, viltīgi cilvēki

blēdis, blēdnieks, krāpnieks, viltnieks, māneklis, kūmiņš, šķelmis, akotnieks, žipčīks *barb.*, žuļīks *barb.*, palšenieks *novēc. barb.*;
viltenīca *apv.*;
v. un s. lapsa;
blēdīgs, krāpīgs, krāpulīgs, viltīgs, mānīgs, slīpēts, žuļīcīgs *barb.*

Zagliģi cilvķeki

zaglis, garnadzis, garpirkstis, garpirkstnieks, nagainis, gramšķis, grābšķis, kramšķis *apv.*, kampķjs, cķlķjs, naktsloķņa, kabatas zaglis, kabatu revidents, kramplauzis, kramp-lauzķjs;

v. un s. grābstoņa;

zagligs, zādzģgs, grābstģgs, gramslģgs, gramšķģgs, krāmģgs

Gudri, apdāvināti cilvķeki

gudrgalvis, izdomnieks;

gudre *novēc.*;

gudrs, apdāvināts, spķģģgs, ar gaišu galvu, vķrģgs, ievķrģgs, vķrģns *apv.*

Muļķģgi, neapdāvināti cilvķeki

muļķģs, tukšķgalvis, bezgalvis, grūtgalvis, biezgalvis, tukšķpauris, koka pauris, sķnalu pakausģs, vara pķere, kāpostgalva, mazprātiņšķ, tukšķprātiņšķ, trulprātiņšķ, dumģģs, glupģģs, aplamis, aplamnieks, ausainis, ķķepausģs, ķģģģs, dulburis, durnis, zābaks, stulbenis, nejģģģlis *novēc.*, mūlāps, ļūļaks (*muļķģs un tūļa*), mustģs *apv.*, tāms *apv.*, tāmuks *apv.*, tāpiņģ *apv.*, temulis *apv.* (*muļķģģgs un neizdarģģgs*), ķmulis *apv.*, glevķzis *apv.*, bāmūzis *apv.*, teļģ, teļapakausģs;

tāpene *apv.*, zoss;

v. un s.: nelģa, stulboņa, kuķa, muļķadesa, ļūļa (*muļķģs un tūļa*), mūma *apv.* (*muļķģģgs, nerunģģs cilvķķks, tūļa ME*);

muļķīgs, dumjš, stulbs, negudrs, mazprātīgs, truls, ģeķīgs, neldzīgs, dievdots, grūtgalvīgs, durns, aplanīgs *apv.*, tuims *apv.*, muļķa prātā, prātu izkūkojis, galvā vainīgs

Saprātīgi cilvēki

saprātnieks *novēc.*, prātdienis *apv.*;
v. un s. sapraša *novēc.*;
saprātīgs, sapratīgs, prātīgs, sajēdzīgs, samanīgs

Vājprātīgi cilvēki

vājprātis, ārprātis, plānprātis, plānprātiņš, mazprātiņš, vieglums;

negudrs, bezprātīgs, mazprātīgs, ārprātīgs, vājprātīgs, plānprātīgs, traks, jucis, prātā jucis, sajucis, muļķa prātā, nepilnīgs, prātu zaudējis, prātu izkūkojis, dulls, dulns, durns, prātā sasirdzis, prātā salauzies, galvā vainīgs

Atjautīgi, asprātīgi cilvēki

atjautis, asprātis, asprātnieks;
v. un s. attapša;
atjautīgs, attapīgs, asprātīgs, apķērīgs

Vientiesīgi, lētticīgi cilvēki

vientiesis, vientiesiņš, antiņš, lētticis;
vientiesīgs, lētticīgs

Čakli, strādīgi, kustīgi cilvēki

darbarūķis, rūķis, censonis, censulis, urķis; mudīte, adata, bite, skudra, agrtecīte, nesnaudule, nesnaudaļa;

čakls, strādīgs, izdarīgs, šķirīgs, centīgs, censīgs, cītīgs, starīgs *barb.*, darbīgs, rosīgs, rosmīgs, rīcīgs *apv.*, rūķīgs, nasks, nadzīgs, knašs, kustīgs, skubīgs, mudīgs, pravans *barb.*, urķīgs

Slinki cilvēki

sliņķis, slinkulis, slinkmanis, slinkuma lāpītājs, sliņķa pakausis, sliņķa pauris, slaists, slaistonis, slaišķis, laiskulis, laiskainis, laiskonis, dikdienis, dīkonis, bezdarbis, dienaszaglis, slamsts, slīmests, gurķis, gumijas stiepējs, ceptu baložu ķērājs, gāzeklis *apv.*, knoseklis (*slinks, tūļīgs strādnieks ME*), laidaks *apv.* (*slinks, lempīgs, paklīdis cilvēks ME*), sautis *apv.* (*slinks cilvēks, kas vienmēr guļ ME*), zvalsts *apv.*, zveltnis *apv.* («*ko tāds zveltnis te guļ cauru dienu?*» *ME*), zvilnis («*slinkuma gulētājs*» *ME*), luņģis *apv.* (*t. p.*), sutrājs *apv.* (*t. p.*), slietenis *apv.*, blenzis *apv.*, blezeris, slundurs *apv.*, slimbāns *apv.*, slamāns *apv.* (*sliņķis, gļēvulis ME*), slaņķis *apv.*, sluņķis, lamsis *apv.* (*liela auguma, slinks, nolaidīgs cilvēks ME*), šļaumasts *apv.* («*slinks un neizveicīgs*» *ME*), gauris *apv.*, tupēksnis *apv.* (*sliņķis, nekustīgs cilvēks, kas mēdz daudz sēdēt ME*);

sliņķene, slinka *apv.* («*ši meitiņa ir liela*

slinka» LP), laiska, gatavēža, slancka *apv.*
(*slinka, nekārtīga sieviete* ME), sluncka *apv.*
(*t. p.*), govš, utugoļa *apv.*;

v. un s.: slaistoņa, gurste *apv.*, tilauda
apv., zviļņa (*sliņķis, kas daudz guļ* ME);
slinks, laisks, kūtrs, dīks

Agrīgi cilvēki

agrtecīte, nemiegaļa, nesnaudule, nesnau-
daļa;

agrīgs

Miegaini cilvēki, ilgguļi

miegainis, miegonis, miegulis, miegacis,
migacis, miega pūznis, miguzis *apv.*, migu-
lis *apv.*, migonis *apv.*, snaudējs, snaudulis,
snaudis *apv.*, snaugis *apv.*, ilggulis, gulenis,
gulstavnīeks, gulšņavnīeks, dauggulis *apv.*,
sūtonis, suteklis, sutenis *apv.*, sautis *apv.*
(*slinks cilvēks, kas vienmēr guļ* ME), zvalsts,
zvilnis;

miegaļa, miegule, miedzā *apv.* (*miegaina,*
neizveicīga sieviete, kas neko nevar atrast
ME), snaudaļa, snaudace, snaudaliņa, snau-
deviņa *novec.*;

v. un s.: migoņa, migaža *apv.*, miegamice,
snauška *apv.*, lielguļa, ilgguļa, guloņa, gul-
šņa, gulšņava, guļava, guliena, guļņa *apv.*,
zviļņa, sutņa, ležņa *apv.*;

miegains, miedzīgs, miegulīgs, lielmie-
dzīgs (*kam ciets miegs* ME), snaudīgs, snau-
dulīgs, snaudulains

Drosmīgi cilvēki

drošsirdis, drošprātis, drošgalvis, drosulis, drošulis, drošinieks, drosonis, bezbailis, dūšinieks, dūšainis, pārdrošnieks, pārdrosis *apv.*, uzdrošnieks *apv.*;

drosaliņa;

drosmīgs, drošs, drošsirdīgs, drošprātīgs, dross *apv.*, drosmis *apv.*, bezbailīgs, neiebidējams, neiebidāms, dūšīgs

Bailīgi cilvēki

bailulis, bailprātis, glēvulis, glēvmanis, mazdūšelis, bezdūšelis, tramiķis, zaķis, sēnalu zaķis, jērs, bāba *vulg.*;

v. un s.: zaķapastala, jēradvēsele, lupata;

bailīgs, nedrošs, baidelīgs, bītiģis *novec.*, glēvs, glēvulīgs, mazdūšiģis, bezdūšiģis, tramīģis

Veikli, izmanīgi cilvēki

veiklinieks, šiveris, glodenis («*manīģis, glums cilvėķs*» ME);

veikls, veiklīģis, izveicīģis, lunkans, lokans, manīģis, izmanīģis, lodīģis, apsviedīģis, atsviedīģis, apsitīģis, šiverīģis

Darbā un gaitā strauji cilvēki; ātras dabas cilvēki

straujgalvis, straujenieks, ātrgalvis, ātrulis, ātrputniņš, karstgalvis, karstulis, karstmanis, karstas putas strēbējs, putriķis, strebe-

lis, putras dancis *apv.*, drīzenis *apv.*, drāslis *apv.*, ātrtecis (*kas strauji iet, skrien ME*), svilis, svelonis, drebelis, drebelnieks, drebste-lis *apv.*, zibsenis, žviksts, skaldaris *apv.* (*kas steidzas, ātri iet, skrien ME*), karstdabis, ātr-dabis;

jozīte *apv.*, zibenīca;

v. un s.: steigša, karstgriba, karstputra, ātrputra, aulaka *apv.*, sveloņa, svilstoņa, svil-aste;

straujš, ātrs, ātrīgs, ašs, dedzīgs, stei-dzīgs, skubīgs, karstasinīgs, karstgalvīgs, karstprātīgs, karstgribīgs, karsīgs, neapdo-mīgs, nepacietīgs, pārsteidzīgs, sparīgs, kvēls, ugunīgs, brāzmais, zibenīgs, zibsnīgs, zibīgs, zibelīgs, strebulīgs *apv.*, strebulains *apv.*, skubrs *apv.*, jaujš *apv.*, naujš *apv.*, nesaval-dīgs, kaisīgs, iekaisīgs, iekarsīgs, sperslīgs

Žirgti cilvēki

žirgtulis, ņiprulis, sprigacis, jestrulis, ži-peris, spriksts;

sprigacīte, sprēgacīte, spridzene;

žirgts, spirgts, mundrs, ņiprs, sprigans, spridzīgs, jestr, možs, možīgs, modrs, rosīgs, rosmīgs, kustīgs, nasks, olīgs *apv.*, žiberīgs, žiperīgs, sprauns *apv.*, spregans *apv.*, skadrs *apv.*, spuldīgs *apv.*

Gausi cilvēki

gauselis, gausis *apv.*, gaušulis *apv.*, gar-dienis, gausdienis, vilceklis, gliemezis, garais lakats, gausarausis *apv.*, dūdulis *apv.*;

v. un s.: gausdiena, garā diena, gauša
apv., garvilka apv., langavīze apv., gargura
apv., knēga apv. (*tāds, kas savu darbu dara
nelabprāt, aiz gara laika ME*), gļemma apv.
(*sapņains, gauss cilvēks ME*);

gauss, lēns, nesteidzīgs, neizveicīgs, nešķi-
rīgs

Gādīgi cilvēki

gādnieks, gādātājs, gādulis, rūpmanis;
gādātniece, izgādātniece, izgādātnīca apv. (*«iz-
domnīca, izgādātnīca mana veca māmuliņa»
LD*), sagādātniece, sagādātnīca apv.;
gādīgs, rūpīgs, aizgādīgs, vāķīgs

Patmīļi

patmīlis, egoists, pašlabumnieks, savti-
nieks, šaursirdis, sevmīlis *novec.*;

patmīlīgs, egoistisks, savtīgs, patīgs, sev-
mīlīgs *novec.*, sevrūpīgs *novec.*

Laipni, līdzjūtīgi cilvēki

laipns, laipnīgs, mīlīgs, mīļš, mīlprātīgs,
vēlīgs, sirsnīgs, atsaucīgs, līdzjūtīgs, līdz-
cietīgs, mīkstsirdīgs

Cietsirdīgi cilvēki

cietsirdis, bezsirdis, koksirdis;
cietsirdīgs, nežēlīgs, nesaudzīgs, bez-
jūtīgs

Mierīgi, rāmi cilvēki

lēnītis, miermīlis;

rāmulīte;

mierīgs, miermīlīgs, kluss, klusīgs, rāms,
lēns, lēnīgs, lēnprātīgs, lēnējs *apv.*, mierprā-
tīgs, remens *apv.*

Nemierīgi cilvēki

nemiera gars, nemiera putns, dīdelis, dī-
deklis, dīderainis *apv.* (*nemierīgs cilvēks,*
kas apgrūtina citus ME), drebeklis, kratīklis,
skraidulis, skraidelis, bizulis, bižūkurs, zvi-
dzeklis («*ko skraidī kā zvidzeklis!*» ME), del-
veris, kulduris *apv.* (*t. p.*), spārdulis, drāz-
tulis *apv.*, drāzts *apv.* (*nemierīgs, nevaldāms,*
ķildīgs cilvēks; pārgalvis ME), denderis *apv.*
(*kas streipuļo, trokšņo, nevar būt mierīgs,*
klaiņo apkārt ME), vervelis *apv.* (*ļoti nemie-*
rīgs, kustīgs, nepastāvīgs, trokšņojošs un
plāpīgs cilvēks ME), žaisteris *apv.*, žauslis
apv. («*tukšs, ātrs cilvēks*» ME), sprikstiņš
apv. (*nervozs cilvēks, kas viegli uztraucas*
ME), urķis (*kūditājs, intrigants; tāds, kas*
mēdz uzmodināt uz darbu ME), urdeklis;

delverīša *apv.*, skrabulene *apv.*, mežala
apv. («*mežala — auša, sieviete, kas ātra iekš*
izturēšanās un runas» ME), žvicka;

v. un s.: nerīma, nerīmša, ūdenszāle,
skraida *apv.*, bizoņa, dīdoņa, dīža *apv.*, šau-
tuve, dreboņa, draiska (*tāds, kas nodriskā sa-*
vas drānas; nemierīgs, nevaldāms cilvēks
ME), drāztaļa *apv.*, dalza *apv.* (*nemierīgs,*
neaudzināts cilvēks ME), ruzga *apv.*, žaus-

taka *apv.* (*kas visur kāpelē ME*), bricūna *apv.* (*nemierīgs bērns, kas vienmēr lēkā un ložņā, delveris ME*), urda (*kas ar vārdiem vai darbiem citus uzmodina, uzkūda ME*);

nemierīgs, nerimtīgs, kustīgs, šaudīgs, skraidīgs, dīdelīgs, drebelīgs, raustīgs, delverīgs, damelīgs, mīdelīgs *apv.* (*nemierīgi stāvošs ME*), žaberīgs *apv.* (*kas nemierīgi staigā apkārt un nedod citiem miera ME*), šiverīgs

Trakuļi, dauzoņas

trakulis, trakgalvis, trakotnis *apv.*, nevaldonis, negantnieks, negantelis, dauzonis, dauzeklis, ārdonis, ālmanis *apv.*, postgalis (*tāds, kas visu iznīcina, sagrauj ME*), plosis *apv.*, aulis *apv.* (*«aulis ir cilvēks, kas dej, trako, lēkā» ME*), žausts *apv.* (*nemierīgs, nevaldāms cilvēks, kas trako, trokšņo, klaiņo apkārt ME*), jādeklis, jāds (*«tīrais jāds! saka uz tādu, kas vai nu darbiem, vai vārdiem pārļiekus trokšņo, daudzās» ME*), jātavnieks, jāris *apv.*, zirgatis *apv.*, zirgons *apv.*;

v. un s.: dauzoņa, dauža *apv.*, plosoņa, ploša *apv.*, ārdoņa, aulaka *apv.* (*tāds, kas steidzas, traucas, trako ME*), aumaļa;

trakulīgs, trakgalvīgs, nevaldāms, daudzīgs, ārdīgs, ellīgs, ellišķīgs, plosīgs, ālīgs, jārīgs *apv.*, žaustīgs *apv.*, žaustelīgs *apv.*

Kautrīgi, bikli cilvēki

kautris, biklulis;
kaunīdze *apv.*;

kautrīgs, kautrs, bikls, nedrošs, kaunīgs,
kaunelīgs *apv.*, raustīgs *apv.*

Uzbāzīgi cilvēki

uzmākulis, uzmāklis, uzbāzis *novec.*;
v. un s.: uzplīja, mākša *apv.*, miegstoņa
apv.;

uzbāzīgs, uzmācīgs, uzplijīgs

Nekaunīgi cilvēki

nekaunis, bezkaunis, nekaunieks *apv.*;
v. un s.: nekauna, bezkauna;
nekaunīgs, bezkaunīgs

Jautri cilvēki, jokmīļi

jautrībnieks, jautrinieks, jautrulis, jokmī-
lis, jokotājs, jokdaris, jokmeistars, jokupēte-
ris, jokugailis, ērmugailis, jokmanis, kumē-
diņš *novec.*, kumēdiņu taisītājs *novec.*, pigors
novec., pigornieks *novec.*, stiķmeistars *novec.*,
štukmeistars *novec.*;

jautrīte, jautraliņa;

jautrs, jautrīgs, jautrprātīgs, liksms, lik-
smīgs, priecīgs, saulains, omīgs *apv.*, lustīgs
barb., menčīgs *apv.*, meņģīgs *apv.*

Skumji cilvēki

sērulis, bēdulis, bēdnieks, bēdelis, drūmis,
grūtsirdis;

sērains, drūmalīņa, grūtpūtīte;

skumjš, skumīgs, skumstīgs *apv.*, sērīgs,

bēdīgs, bēdulīgs, drūms, drūmīgs, drūmse-
jīgs, trūvīgs *novec.*, trūdīgs *apv. novec.*
(«*sirsniņ, kam tik trūdīga, ka tu vairs nesme-
jies?*» ME), grūtsirdīgs;

noskumis, sadrūmis, sadrūvējies, saducis,
sadrucis *apv.*

Igni cilvēki

īgnis, īgonis, īdzenis, ņurdulis, ņurdis,
rūceņis, rūceklis, rūksnis *apv.*, ņurkstis, dūce-
nis, dūceklis, dūcis *apv.*, dūcmanis *apv.*, dūg-
manis *apv.*, skābulis, skābuma pods, rūgums,
rūgumpods, rūgummaiss, erreklis *novec.*,
grīnelītis *apv.*, snapūzis *apv.* («*īgnuma pilns
cilvēks, kas pats nezina, ko darīt, un izturas,
it kā citi būtu vainīgi*» ME);

v. un s.: īgoņa, īgņa, īga *apv.*, ņurdoņa,
rūcoņa, rūka, rūgumballa, rūgumdesa, skāb-
putra, skābuma ķērne, gremža, grimža *apv.*,
ņurga *apv.*, grima *apv.*;

īgns, īdzīgs, saīdzis, nelaipns, ņurdīgs,
skābs, saskābis, kurnīgs, gremžīgs, neomu-
līgs, neomīgs *apv.*, errīgs *novec.*

Raudulīgi cilvēki

raudulis, čikstulis, pinkšķis, pinkšulis,
pinkšķelis, pīkstulis, ņerkstis, ņerkšķis, ņau-
dis, ņaudelis, ņirkstis *novec.*, nīkšķis *apv.*,
nīkšis *apv.*, gaudonis, gaudulis;

v. un s.: čikstala, pinkšoņa, pinkšķoņa,
ņauda, ņerka *apv.*, kauka, gaudoņa;

tikai par bērnu: brēkulis, brēķis, rēkulis,
rēklis *apv.*, bimbals *apv.*, vēkšķis;

raudulīgs, raudelīgs, raudulains *apv.*, čīkstīgs, pinkšķīgs, pinkstulīgs, pīkstīgs, pīkstulīgs, ņerkstīgs, ņerkšķīgs, ņaudīgs, ņaukulīgs *apv.*, gaudulīgs, gaudelīgs, kaucīgs;

tikai par bērnu: brēkulīgs, brēcīgs, blāvīgs, vēkšķīgs, vēkšīgs

Bezrūpīgi cilvēki

bezrūpis, bezbēdis, bezbēdnieks, viendienas saimnieks;

bezrūpīgs, bezbēdīgs, nerūpīgs

Bažīgi cilvēki

bažulis, raizulis;

bažīgs, raizīgs, zūdīgs *apv.*

Tīrīgi cilvēki

tīrulīte, spodractiņa, spodrite;

tīrīgs, spodrīgs

Netīrīgi, netīri cilvēki

netīrelis, netīrumnieks, melnmutis, sušķis, sušķubārda, smulis, šmulis, smurgulis, šmurgulis, smirdulis, smirdonis, smirdelis, smerdelis, kvēpelis, kvēpis, puņķainis, puņķudeguns, purdulis, dubliķis, derglis, rušķis, tešķis *apv.* («*tešķim viss apģērbs no taukiem spid*» ME), sekšķis *apv.*, skretūzis *apv.*, svēplis *apv.*, cūķis, vepris;

melluška *apv.*, lešķene *apv.*, slampa, slumpa *apv.*, čuža, plancka (*netīra, nolaidīga, pakļidusi sieviete ME*), bļeckā;

v. un s.: smirdoņa, smerža *apv.*, kvēpoņa, smurga, ķērna, pļeckā, purpeļnāse, puņķu tapa, mēslu vabole, zieža *apv.*, slapata *apv.*, cūka;

netīrīgs, smulīgs, smirdīgs, smerdelīgs, puņķīgs, purduīgs;

netīrs, smulains, nosmulējies, notraipījies, noskretis, nokrepis *apv.*, nomūrējies, puņķains, purduļains, smurgulains

Bagāti, turīgi cilvēki

bagātnieks, naudenieks, naudēlis *novec.*, naudas maiss, tūkstošnieks *novec.* (*tāds, kas savu naudu skaita tūkstošos ME*), mantietis *novec.*, bagāteris *apv.*, bagaturis *apv.*, bagāčurs *apv.*;

bagāts, naudīgs, naudots, mantīgs, pārbagāts, pārturīgs, lielbagāts *novec.*, pusbagāts;

turīgs, pārticis, pārticīgs, turīns *apv.*, paturīgs

Nabadzīgi, trūcīgi cilvēki

trūkcietējs, tukšinieks, tukšelnieks, tukšulis, tukšrocis, nabags, nabaģelis, ubags, ubadzis, ubaģis *apv.*, ubaģelis, bezmantietis, baskājis, plikulis, plikucis, pliksnis, plikdīdis, plikatnieks, pliksānis, plikkājis, plikacis, plik-

vēderis, kailvēderis, diedelnieks, diedelis, plīvenis *apv.*, trūcenieks *apv.*, nebūlis *apv.*;

v. un s.: plikadīda, plikata, badmira;

cilvēki, kam visa manta sadegusi: nodegulis, padegulis *apv.*, padeģis *apv.*, padeģelis *apv.*, apdeģis *apv.*;

trūcīgs, mazturīgs, nabadzīgs, panabags, nemantīgs, bezmantīgs, mazrocīgs, beznau-dīgs, tukšs, tukšīgs, trūcumīgs, neturīgs, plīks, nogs *apv.* («*man kaimiņš jau nav nekāds bagātnieks, bet nogs cilvēciņš*» ME)

Greznīgi, grezni cilvēki

švīts, frants, dendijs, modes āksts, modnieks *novēc.*, glauniķis;

modes dāma, klīre;

greznīgs, rotīgs *apv.*, uzcirtīgs, švītīgs, klīrīgs, pucīgs *barb.*, štātīgs *barb.*;

grezns, glauns, uzcirties, uzpucējies *barb.*, saštātējies *barb.*

Skrandaiņi

skrandainis, skrandulainis, lupatāinis, kankarāinis, kankaris, kankarnieks, kankar-biksis, kankarlācis, skrandulācis, lupatlais, plušķis;

v. un s.: plukata, kankarlaka *apv.*;

skrandains, lupatāins, kankarāins, noplīsis, noskrandis, lanckarāins, pluskatāins, lampatāins

Nerunīgi cilvēki

klusētājs, mīmis, mēmiķis, mēmuris *apv.*,
mustis *apv.* (*mazrunīgs, vientiesīgs, muļ-*
ķīgs cilvēks ME), bēmele *apv.* (*cilvēks, kas*
runā maz vai nemaz ME);

mēmā putra;

nerunīgs, nerunātnīgs, kluss, klusīgs *apv.*,
mazrunīgs, pusmēms

Runīgi cilvēki, lieli runātāji

lielrunis, lielrunātājs, daudzrunātājs, ru-
nātnieks, runiķis, lielmutis, dižmutis, mutai-
nis, mutinieks, mutavnieks, mutelnieks, lieltei-
cējs, teicējs, teiklis *apv.*, balamutis, balmutis,
makmutis *apv.*, avotriķle, platriķlis, vāriķlis,
vāriķis, atgalis *apv.*, skalgans *apv.* (*kas*
daudz un skaļi runā ME);

lielvalode, runātniece, runātnīca *apv.*, skal-
gana mēle;

v. un s.: balamute, balmute, balaboze, tēr-
gava, tērža *apv.*, tārmasu kule *apv.* (*kas līdz*
apnikumam gari runā ME);

runīgs, runātīgs, runātnīgs, mutīgs, liel-
mutīgs, dižmutīgs, valodīgs, valodains, bala-
mutīgs, teicīgs, tērzīgs, muldīgs

Pļāpātāji, tenkotāji

pļāpis, čalotājs, garmēlis, niekrunis, niek-
valodis, niekkalbis, niekklabis, niekabīlis,
tukšvalodis, avotriķle, melsonis, melšķis,
melsiķis *apv.*, mēlnieks *apv.*, gvēlsis (*melīgs*
pļāpa), penteris, vāvulis *apv.*, vārkatlis, viru-

lis *apv.*, vārsteklis *apv.*, muldeklis, klabis, kla-
biķis, gramšķis, grābšķis, grabulis, grabis,
grabiķis, grabesis *apv.*, niekgrabis, tukš-
grabis, plāpīzeris, plāpers, plaizars *apv.*,
pleperis, plekšķis, plakšis *apv.*, klapšķis *apv.*,
klapstiņš *apv.*, klamsts *apv.*, tarkšķis, larkšķis,
lerkšķis, plukšķis, plurkšķis, lurkšķis, terk-
šķis *apv.*, blorstiķis, tirkšis *apv.*, plirkšķis
apv., blaužģis *apv.*, aprunātājs, tenkotājs,
mēlnesis, neslavas cēlējs;

valodnese, valodnīca, garvalode, šķiltava,
čaukstene, plāpenīca, pentere, mēlnīca, salašņu
Dārta, salašņu vērpele, tukškale, vēja kokle,
vēja dūda, žagata, nieku pera *apv.*, plepenīca
apv., plekšķenīca *apv.*, grabile *apv.*, skrabu-
lene *apv.* (*plāpīga sievietē ar nepatikamu
balsi ME*), klaburnīca, kladzene, valka *apv.*
(*kas daudz staigā apkārt un tenko ME*),
terkšele *apv.*;

v. un s.: plāpa, melša, melsoņa, tērgava,
tērža *apv.*, plāpu kule, nieku kule, vismēlite,
caurmute, zvana mēle, muldoņa, melsika *apv.*,
gvelša, klabata, mīstikla, čabgraba, niekvaža
apv., plekša, klabūna *apv.*, gramšļa *apv.*,
blauska *apv.*, vauska *apv.*, lera *apv.*, lērka
apv., plērka *apv.*, tenka, tenku vācele, ķenga;
plāpīgs, mēlīgs, mēlnesīgs, melsīgs, melš-
ķīgs, mēlots, čalīgs, tarkšķīgs, leverīgs *apv.*,
gvelsīgs *apv.*, čavarīgs *apv.*

Lepni, augstprātīgi cilvēki

lepnis, lepniķis, lepmanis *novēc.*, augst-
prātis, augstprātnieks, vīzdegunis, staltdegu-
nis, augstdegunis;

lepns, lepnīgs, pašlepnis, augstprātīgs, iedomīgs, vīzdegunīgs, augstdegunīgs, uzpūtīgs, iepūtīgs, ieturīgs, vīzīgs, iebildīgs *barb.*, dižīgs *apv.*

Iztapīgi cilvēki

iztapnieks, izdabātājs, sulainis, pakalpiņš, jākalps, lunkankājis, rāpulis, rāponis, vergs, padelcis *apv.*;

v. un s.: iztapoņa, iztapšņa, luncoņa, verga dvēsele;

iztapīgs, izpaticīgs, pakalpīgs, kalpīgs, kalpisks, sulainisks, luncīgs, lunkans, locīgs, rāpulīgs

Izšķērdīgi cilvēki

izšķērdētājs, izšķērdnieks, šķērdnieks *apv.*, tērmanis, plītmanis;

šķērdaunīca *apv.*;

izšķērdīgs, šķērdīgs *apv.*, šķaidīgs, šķiedīgs, tērīgs

Taupīgi cilvēki

taupītājs, taupulis, taupiķis, taupmanis, taupnieks;

taupīgs, skonīgs *apv.*

Skopuļi

skopulis, skopinieks, skopiķis, sīkstulis, alkatis *apv.*, aizgūtnis *apv.*, skobkukulis *apv.*, gnīda, knauzeris *barb.*, gauners *barb.*;

cieza *apv.* («*mūsu saimniece tr liela cieza: saimi mērdē tiri badā*» ME);

v. un s.: sīkstoņa, badokšņa, badmira, rīša; skops, skopulīgs, sīkstis, sīkstulīgs

Lieli ēdēji

lielēdājs, dižēdājs, daudzēdis, izēdājs, pasaules izēdājs, ēslis, nesātis, nesātnieks, negausis, negausnieks, aizgūtnis, lielvēderis, dižkuņģis, rijējs, dižrijējs, ķausis *apv.*, ķemsis *apv.*, zoķis *apv.*, zieķis *apv.*, garnis *apv.*, rīklis *apv.* («*kā lai es tiem rīkliem grūžu kaklā, kad man nekā nav?*» Kaudz. M.), caurbiru maiss, caurgalis;

v. un s.: daudzēda, daudzēja *apv.*, dižēda, nepieēja *apv.*, negauša, alkata, rīma, rijoņa, āmrija, badīkla, nerīša *apv.*, gāmrija *apv.*, gāma *apv.*, kamsa *apv.*, blīva *apv.*, klemža *apv.*, kreša *apv.*, klīsmete *apv.*, kulda *apv.*, kuldoņa *apv.* («*kā kuldoņa, nevar vien pieēdināt*» ME), rīļa, caurbira;

ēdelīgs, daudzēdelīgs, nepieēdīgs, nepieēdelīgs, nesātīgs, negausīgs, badīgs, rijīgs, āmrijīgs, ķesīgs *apv.*, ķeselīgs *apv.*

Vāji ēdēji

gremslis *apv.*, ņēgulis *apv.*;

v. un s.: kņēga *apv.*, gņēda *apv.*, ņerga, ņerba *apv.*, ņerka *apv.*, ņēga *apv.*;
gāņēdīgs *apv.*, ņerdzīgs *apv.*

Kāri cilvēki

kārumnieks, gardēdis, našķis, gardumnieks, kārumēdis, gardmēlis, gardmutis, gardzobis;

v. un s.: kārumēža, kārumlaiža, gardēža, gardumlaiža, krējumlaiža, laiža, laižņa *apv.*, izleņņa;

kārs, našķīgs, gardmēlīgs

Nedzērāji

nedzērājs, atturībnieks, pretalkoholiķis, sātībnieks *novec.*, sātneris *apv.*, baptists

Dzērāji, iedzēruši un piedzēruši cilvēki

dzērājs, alkoholiķis, metējs, iemetējs, krogusbrālis, krogus draugs, pudeles brālis, pudeles draugs, lieldzērājs, reiboņa, tempējs, žūpa, žūpu Bērtulis, alusmuca, alusvāts, šņabavāts, dzēruma baļļa, šņabdegunis, zildegunis, plītnieks, plītnieks, sviķotājs, plenderis, pleitags *apv.* («*cilvēks, kas diedelē pa krogiem dzerdams*» ME), pleika, plencis, plempis, pluncis *apv.* pļumpis *apv.*, plendermanis, pļēgurs, pļundurs, plūznis *apv.*, pijāks *apv.*, strība *apv.*, stribulis *apv.*, sēdiņš *apv.* (*pastāvīgs viesis krogā* ME), zauska *apv.*, ļurka *apv.*, šmormanis *barb.*, zopka *barb.*;

pļēgurīgs;

iereibis, sareibis, iedzēries, sadzēries, piedzēries, ieskurbis, skurbīgs, skurbs, iemeties, sameties, iesilis, iesūcies, piesūcies, sasūcies, pievilciet, pielējies, salējies, piedūšojies, ie-

strēbies, piestrēbies, sastrēbies, ietempies, pietempies, satempies, iežūpoļies, piežūpoļies, sažūpoļies, pielacies, salacies, ievicoļies, pievicoļies, savicoļies, iesviķoļies, piesviķoļies, sasviķoļies, pielicies, piegāzies, piezīdies, piesvempies, pierijies, sakurinājis dūšu, uzkurinājis dūšu, sataisījis dūšu, uztaisījis dūšu, sapravījis dūšu *barb.*, uzpravījis dūšu *barb.*, ietaisījis ķiveri, puskurā (*iereibis*), kunga prātā, līmens *apv.* (*piedzēries*), pielējies kā stabs, piedzēries kā purvs (mākoņa, steķis, plūds), pievilcies kā ods (īlens, zeķe), pilnā, pilns kā lūks (mārks, zābaks, zeķe, mākonis, mākulis, tramvajs, laksts, ļeska), sametis garu, sametis uz ceriem, saslānijies, iežurbis, piežurbis, iežūrējies, piežūrējies, iešmorējies *barb.*, piešmorējies *barb.*, sašmorējies *barb.*, ieļurboļies *vulg.*, pieļurboļies *vulg.*

Pīpētāji

pīpētājs, smēķētājs, pīpmanis, pīpnieks, pīpermanis, tabačnieks, kūpinātājs, sveilis *apv.* (*kas daudz pīpē ME*);

v. un s. pīpmaņa

Kāršu spēlētāji

kāršu spēlētājs, kāršu spēlmanis, trumpotājs, trumpmanis, zolētājs (*kas spēlē «zoli-ti»*), duraku sitējs (*kas spēlē «durakus»*), acītes vīri (*kas spēlē «acīti»*)

Valširdīgi cilvēki

valširdis;
valširdīgs, atklāts, patiesīgs, neliekuļots,
nemākslots

Jūsmīgi cilvēki

jūsmotājs, sapņotājs;
jūsmīgs, dzejisks, sapņains, sajūsmīgs,
aizrautīgs

Zobgaļi

zobgalis, smējējs, garzobis, asmēlis, gar-
mēlis, mēlgalis, irgnis *apv.*, erziķis *apv.*;
v. un s.: ņirga, ķenga, irga *apv.*, irgoņa
apv., erza *apv.*, gvalza *apv.*;
zobgalīgs, izsmējīgs, vīpsnīgs, mēlgalīgs,
garmēlīgs, zaimīgs, ņirgains, grīnīgs *apv.*

Savdabīgi, īpatnēji cilvēki

savādniēks, savdabis, īpatnis, ērms;
dīvains, savdabīgs, savāds, savādīgs,
īpatnējs, īpatnīgs, neparasts, neizprotams,
ērmīgs, ērmots, modīgs *novēc.*, špocīgs

Vientuļi

vientulis, vientuļnieks, vientuļvīrs, nobē-
gulis, savrupis, savrupnieks;
vientuļīgs, savrupīgs, savrupis

Slīmīgi, slimi cilvēki

slimnieks, neveselis, sirdzējs, sirdzītis, sirgulis, sirgonis, nīcējs, nīkulis, nīkonis, nīkstulis, vārgulis, vārgmiesis, vājdabis, vājulis, vājnieks *novec.*, vājdienis, vaidnieks *novec.*, slimīķis, gaudenis, gurdelis, mirējs, mirulis, mireklis *apv.*, galdienis *apv.* (*uz nāvi slims ME*), vītenis *apv.* («mans biedrs ir tāds vītenis, kā uz diloni» *ME*), knapzaķis (*vājš, slīmīgs cilvēks ME*), nāves palieks, sprāgonis *vulg.*, sprāzdenis *apv. vulg.*, sprāgulis *apv. vulg.*, sprāģis *apv. vulg.*;

v. un s.: sirgoņa, nikoņa, gurdoņa, sprāgoņa *vulg.*, mirla *vulg.*;

slīmīgs, neveselīgs, sirdzīgs, nīkulīgs, vārgulīgs, vājīgs, vājulīgs, vārdzīgs, gaudens, sērdzīgs (*parasti tāds, kas sirgst ar kādu sērgu*);

slims, nevesels, sanīcis, sagājis *apv.* («bērns ir tāds sagājis — ne ēd, ne guļ» *ME*), saklīpis *apv.*, saģeibis *apv.*, neārstējams, nedziedināms, nedziedējams, pusdzīvs, pusmiris, guļ uz miršanu, guļ nāves gultā, guļ uz nāves cisām, pussprādzis *vulg.*

Kropļi cilvēki, ar fiziskiem trūkumiem

kropļis, gaudenis, greizulis, šķībulis, greizonis, greilis *apv. (t. p.)*, greinis *apv. (t. p.)*, līkonis;

greizgalvis, gargalvis, ūdensgalva, cirmuļgalva *apv. (ar mazu galvu)*;

aklis, neredzis, tuvredzis, bezacis, vienacis, šķielis, šķielacis, greizacis;

bezlūpis, biezlūpis, greizmutis, šķībmutis,
šķeltlūpis, zaķlūpis;

bezmēlis;

bezzobis, greizzobis, līkzobis, retzobis, re-
deļzobis, ķepzobis (*cilvēks ar lieliem, retiem
zobiem ME*);

bezvalodis, mēmis *novec.*, mēmulis, kurl-
mēmis;

stosts, stomiķis, stostiķis, stostoņa, šļupsts,
šļupstis, šļupstiķis, šļupstmēlis;

kurlausis, kurlis *apv.*, biezausis (*kas
vāji dzird ME*), miglausis (*t. p.*), jēlausis (*t.
p.*), kurlmēmis;

bezausis, vienausis;

bezdegunis;

bezrocis, vienrocis, vienroķis *apv.*, greiz-
rocis;

bezpirkstis;

kupris, kuprainis, līkmuguris, kumpmugu-
ris, kumpiķis, pumpmuguris;

bezkājis, vienkājis, kokkājis, līkkājis, greiz-
kājis, kleinkājis, klejkājis *apv.* (*ar līkām, ne-
stīprām kājām ME*), kleivkājis *apv.* (*ar lī-
kām kājām ME*), klamburkāja *apv.* (*t. p.*),
ļenkarkāja *apv.*, ķeburkāja *apv.*, gargurnis,
gargūža;

klibiķis, klibis *novec.*, klibkājis, klinkāns
apv. (*t. p.*), klinkata *apv.* (*t. p.*);

kropis, tizls, gaudens, šķībs, greizs;

akls, neredzīgs, greizacīgs, greizacains,
šķielacains, pusakls;

bezlūpains, biezlūpains, šķeltlūpains, zaķ-
lūpains;

bezzobains, līkzobains, retzobains;

stostīgs, šļupstīgs;
mēms, kurlmēms;
kurls, nedzirdīgs, kurlmēms, pakurls, pus-
kurls;
kuprains, kuprs, kumps;
greizkājains, līkkājains, kleins;
klībs

Pārgudri cilvēki

pārgudrinieks, viszinis, viszinātājs, gudro-
lis, pašgudrinieks, gudrmutis, gudrdegonis,
prātvēders;

pārgudrs, viszinīgs, pašgudrs, izgudrs
apv.

Lielīgi cilvēki

lielībnieks, lielības maiss, lieldaris («*liel-
daris — kas lielās daudz ko izdarām*» ME),
lielestis *novec.*, mutes bajārs, mutes varonis,
bramanis, plātīzeris;

v. un s. lielības kule;

lielīgs, lielestīgs *novec.*, plātīgs, izgāzīgs,
bramanīgs

Ākstīgi cilvēki

āksts, nerrs, klauns, ērms, švauksts, pūces-
spieģelis, kumēdiņu rādītājs *novec.*, ķēms,
spoks, māžs, māžeklis, vaibstiķis, ampelma-
nis *barb.*, ampelis *barb.*, āveklis *apv.*, žāksts,
žeiaksts *apv.*;

ākstīgs, ķēmīgs, šķobīgs, vaibstīgs, spo-
cīgs, spokains, ampelīgs *barb.*, āvīgs *apv.*

Vieglprātīgi, aušīgi cilvēki

vieglprātis, vieglprātiņš, vieglums, vējgrāblis, gaisagrāblis, gaisagrābeklis, gaiseklis, gaisiklis, gaisulis, gaisonis, gaislis *apv.*, aušulis, vējgrābeklis, vējgramslis, vējeklis, lētdabis *novec.*, lētprātis *novec.*, liegprātis *apv.*, sprukstiņš, zibenbikse (*vieglprātīgs, nepastāvīgs cilvēks ME*), plānā galdiņa urbējs, tūtiņu dreijātājs, tūtiņu dreijers, kleists *apv.* (*klaidonis, vējgrāblis ME*), sribulis *apv.*, skrebelis *apv.* (*vieglprātīgs, paviršs cilvēks ME*), svipstiņš, svipstikis, svipšķis, pleksteris *apv.*, peiksts *apv.*, šelderis *apv.*;

gaisene, gaisave *apv.*, vēja slota, vēja pistole, spindzele, trilla, svilpene, pidele *apv.* (*pārāk aušīga meitene ME*);

v. un s.: auša, aušoņa, svilpaste, skribaste; vieglprātīgs, gaisīgs, gaisavīgs *apv.*, gaišķīgs *apv.*, neapdomīgs, aušīgs, aušprātīgs *novec.*, vējīgs, vējpilns, vējgrābslīgs, vējprātīgs, grābslīgs, viegls, paviegls, spindzelīgs, sribulīgs *apv.*, skrebelīgs *apv.*, lētprātīgs *novec.*, lētdabīgs *novec.*, liegprātīgs *apv.*, šaulīgs *apv.*, ēverģēlīgs *novec.*

Izlutināti cilvēki

luteklis, baltrocis, smalkulis, vieglaudzis, viegldienis, lētaudzis *novec.*, memmes dēliņš, mīkstčaulis, mīkstulis, mīkstpēdiņš, špickundziņš;

vieglaudzīte, lelle;

v. un s.: izlepņa, vieglmiesa *apv.*;

par bērnu: pupalellis, pupzīdis, lolomiņš
apv., lulis apv.;
izlutināts, luteklīgs, izlepis

Untumaini, niķīgi cilvēki

untumnieks, niķinieks, niķu pūznis, niķulis;
untumains, untumīgs, kaprīzs, niķīgs, ni-
ķains, gražīgs, immīgs *apv.*

Spītīgi, ietiepīgi cilvēki

spītnieks, spītmanis, spīteklis, spītulis,
stūrgalvis, tiepumnieks, tieplis, tieponis, tie-
pikis, tiepulis, tiepelis, tiepnieks, ietielis, liel-
sirdis (*stūrgalvīgs, augstprātīgs ME*), sav-
galvis, patgalvis, patgalvnieks, biežgalvis,
lielgalvis, stūrgalvnieks, kramgalvis, krama
galva, krampakausis, stāvraģis, paugainis
apv.;

v. un s.: tiepša, tiepoņa, ietiepša, ietiepa,
tiepla, tiepšļa, tiepuma desa, tiepuma kule,
pauga *apv. (ietiepīgs, nepaklausīgs cilvēks ME);*

spītīgs, stūrgalvīgs, ietiepīgs, tiepīgs, tie-
pulīgs, tiepšīgs, ietielīgs, tielīgs, titīgs, pat-
galvīgs, cietgalvīgs, lielgalvīgs, timmīgs *apv.*

Strīdīgi, kašķīgi cilvēki

strīdnieks, strīdeklis, strīdonis, ķildnieks,
ķildonis, kašķis, kaslis, kasīklis, kaseklis, ķī-
veklis, berzeklis, ērkšķis, encis *apv., gremslis*
apv., ķeslis apv., āzainītis apv., spertenis apv.,

rāteklis *novēc.*, rātulis *novēc.*, rieteklis *apv.*
(«ar tādu rietekli ir grūti sadzīvot kopā» ME),
terglis *apv. novēc.* (*stūrgalvīgs, strīdīgs cil-
vēks* ME);

spertavnīca *apv.* («nesaticīga, plēsīga sie-
viete» ME), riekaļa *apv.*;

v. un s.: strīdoņa, ēdoņa, ēška *apv.*, ērceša
apv., plēška *apv.*, plēšuka *apv.*;

strīdīgs, ķildīgs, nesaticīgs, nīdīgs *apv.*,
ķīvīgs, kašķīgs, kasīgs, kaslīgs, kaseklīgs, ēr-
cīgs, ezīgs, encīgs *apv.*, dumpīgs, rējīgs, spu-
rīgs, spurains, ķesīgs *apv.*, erdzīgs *apv.*, bik-
sīgs *apv.*

Lieli kliezēji

kliezējs, klaigātājs, klaigonis, klieģis *apv.*,
blāvējs, brēcējs, auris, blauris, brēķis (*par
bērnu*), blāustīklis, blāustavnieks, blāusnis
apv., blāustonis, blāvriklis, rēcējs, rēkonis, rē-
ķis;

v. un s.: klaiga, dižrīkle, blāva, blauka
apv., kaukā, auļarīkle *apv.*, auļamute *apv.*;

skaišs, kliezīgs, blāvīgs, blāustīgs, blāu-
rīgs, brēkulīgs (*par bērnu*), kaucīgs

Kauslīgi cilvēki

kauslis, sitējs, dūres varonis, roku palai-
dējs, sprandlauzis, kāvulis *apv.*, kautnieks *no-
vēc.*, slāniķis *apv.*, razbainieks *barb.*, burlaks
barb.;

v. un s. kaušļa *apv.*, plēška *apv.*;
kauslīgs, kāvīgs *apv.*

Neveikli, tūļīgi, lempīgi cilvēki

neveiklis, neveikulis, nevēklis *apv.*, nevēķis *apv.*, tūlis, viksts (*kas lēnām ģērbjas ME*), lempis, lempiķis, lācis, lēnis, lēlis, lampāns, lamzaks, lumzaks, lubraks, tosteklis *apv.*, piņķernieks *apv.*, klambaks *apv.*, ļumausis, ļekausis, ļepausis, teļausis, lemzeris *apv.*, ķēpāinis *apv.* (*neveikls, nespēcīgs ME*), lemperis *apv.*, lepecis *apv.*, ļēpurs *apv.*, glemzeris *apv.*, mūglis *apv.*, šļakāns *apv.* (*liels, tukls un smagnējs radijums ME*), ļumaks *apv.* (*gļēvs, tukls, neveikls cilvēks, kas iet gāzelēdamies ME*), ļurbants *apv.*, tuzeklis *apv.* (*lēnīgs cilvēks ME*), tumelis *apv.* (*«tu tik esi tāds tumelis, ne tev sekas šis darbs, ne tas!» ME*), tāp-slis *apv.*, klumpis *apv.*, teļš, ļurbasbiksis *vulg.*; dūņu vista, tužekla *apv.*, tūpele *apv.*;

v. un s.: neveikša *apv.*, tūļa, tuntaža *apv.*, tūņa *apv.*, mīņa, čamma, lamza, lumza, lūža *apv.*, lāpača *apv.*, glemma *apv.* (*sapņains, lēnīgs cilvēks ME*), ļēpa *apv.*, toņa *apv.*, tūža *apv.* (*«tas cilvēks ir gatavs tūža, viņš tūžājas, viņam nekas neveicas» ME*), tumaļa *apv.*, muļļa;

neveikls, neizveicīgs, tūļīgs, lempīgs, gauss, taustīgs, lācīgs, teļīgs, piņķīgs *apv.*, kužīgs *apv.*, tūznīgs *apv.*, tūžīgs *apv.*

Klaidoņi, blandoņi

klaidonis, klaiņātājs, klejotājs, klīdējs, klīdonis *apv.*, klaidulis *apv.*, uzklīdonis *apv.*, stai-gulis, apkārtstai-gulis, naktsstai-gulis, apkārte-

cis, blandonis, klenderis, klunkuris, klimsts *apv.*, malsteklis *apv.*, malsts *apv.*, tekulis *nov.*, slamsts, vazaņķis, vazāklis *apv.*, šlenderis *apv.* (*kas klaiņā apkārt bez darba ME*), klumburis *apv.*, klunduris *apv.*, klesteris *apv.*, bumelētājs, vanderzellis *barb.*;

malstikla *apv.*;

v. un s.: klaidoņa, klejoņa *apv.*, kleja *apv.*, klaiņa *apv.*, klaida *apv.*, apkārtstaiga, ceļteka *apv.*, blandoņa, slempe *apv.*, vazanka, vazanda *apv.*;

klaidonīgs, staigulīgs, blandonīgs

Nezinātāji, nepratēji

nezinātājs, nezinis, neziņš *apv.*, nemākulis, nepratējs, nepratulis, nejēgulis, nemāklis, nemāķis;

v. un s.: neprašā, nesaprašā, nesaprašņa *apv.*, nemākuļa, nejēga;

nezinīgs, nepratīgs

Nenoteikti cilvēki

šaubulis, svārstulis, svaidualis, pendelis, šaulis *apv.*;

v. un s. svārstoņa;

nenoteikts, nepastāvīgs, svauidīgs, svārstīgs, grozīgs, grozelīgs, pretrunīgs, šaubulīgs, šaudelīgs, šaulīgs *apv.*, šauls *apv.*

Aizmāršas

aizmārsis;

v. un s.: aizmārša, aizmāršu kule, piemārša *apv.*;

aizmāršīgs, izklaidīgs, neatminīgs, piemir-
sīgs *apv.*, aizmirsīgs *apv.*, izklaidens *apv.*

Sīkumaini cilvēki

sīkmanis, pedants, sīkumnieks *apv.*;
sīkumains, pedantisks, sīkmanīgs, sīkulīgs,
sīkumīgs

Skarbi, dzedri cilvēki

dzedrulis;
skarbs, ass, dzedrs, dzēlīgs, graizīgs,
dzeldīgs *apv.*, skabrs *apv.*

Dusmīgi cilvēki

dusmulis, bargulis, bargonis, piktulis, ne-
špetnis, nešpetnelis, pūslis, dūmu pūslis, pū-
ķis, dusmu pūķis, sirdulis, ātrsirdis, skaislis,
skaitulis *apv.*, būzis *apv.*, pūslis *apv.*, pū-
nēgs *apv.* («*nu tu sabozies kā pūnēgs!*» ME);

dusmīte, bargaliņa, barguliņa, pūce, dusmu
pūce, ragana, velnene, ārsala *apv.*;

v. un s.: dusmoņa, bargoņa, gaura *apv.*;

dusmīgs, nikns, niknsirdīgs, bargs, bar-
dzīgs, pikts, piktīgs, sirdīgs, pūcīgs, puktīgs
barb., pūslīgs, nīgrs, bozīgs, būzīgs, aizkai-
tīgs, apskaitīgs, epsīgs *apv.*, negants, ne-
špetns, špetns, zvērīgs, zvērots *apv.*, bļauris
apv.

Nepieticīgi cilvēki

negausis, bezgausis, nesātis, daudzgribis, visgribis, rausējs, rāvējs, kampējs, rijējs, negalis, alkatis, gābiķis *apv.*;

v. un s. alkata;

nepieticīgs, nepiepildāms, negausīgs, nesātīgs, visgribīgs, rausīgs, rāvīgs, kampīgs, rijīgs, alkatīgs

Mantkārīgi cilvēki

mantrausis, mantkasis, mantplēsis, mantguvis, mantgūbis *apv.*, naudrausis, rausējs, rāvējs, grābējs, alkatis, kāsis, bada kāsis, badenis, badgalis, bada staklis, bada venteris, badstaņķis, gābiķis *apv.*, gūbiķis *apv.*;

v. un s.: alkata, badakšņa *apv.*, bada stakle, amarīļa *apv.*;

mantkārīgs, mantrausīgs, mantguvīgs, naudkārīgs, rausīgs, rāvīgs, kāsiģs, badgalīģs, gūstiģs *apv.*, gūbiģs *apv.*, āmerīģs *apv.*

Lišķīgi cilvēki

lišķis, glaimotājs, glaimiķis, glaimnieks, līdējs, lunceklis, lišķmēlis, lišķmutis, saldmutis, mīkstmēlis, lokmēlis, lunkmēlis, likstes mēle *apv.*, glumiķis, roklaizis, lipšķis *apv.*, likšķeris *apv.*, līpiķis *apv.*, liķis *apv.*;

v. un s.: laiģa, roklaiģa, luncoņa, glaudoņa, pieglauģa, lapsa, liblaba *apv.*, libulabu lapsiņa *apv.*, saimnieklaiģa *apv.*, pakallaiģa *vulg.*;

lišķīģs, glaimīģs, glaimģs, pieglaimīģs, glums, lunkans, lunciģs, glaudīģs, lipīģs,

pielipīgs, pielīdīgs, saldēns, salds, saldenīgs, saldīgsnējs *apv.*, saldēns *apv.*, lapsīgs, likšķīgs *apv.*

Liekuļi

liekulis, divkosis, svētulis, valšķis, izlikšis; valšķenīca;
liekulīgs, divkosīgs, svētulīgs, valšķīgs

Ticīgi cilvēki, dievlūdžēji

dievvārdu zinātājs, pātarņieks, priekšpātarņieks («*priekšpātarņieks, kurš pie pātariem sprediķi lasa*» ME), bībelņieks, bauslinieks, kancelņieks, sprediķotājs, pūsmācītājs, bībeles ērzelis;

baznīcas apmeklētājs, baznīcgājējs, baznīcņieks, baznīcēns, dievlūdžējs, dievvārdņieks, baznīcļaudis;

grēku sūdzētājs, biktnieks;
dievgaldņieki, vakariņļaudis;
ticīgs, svētulīgs

Skaugī

skaugījs, skaudējs, skaudulis, skaugācis, skaudņieks, skaudis *apv.*, nenovēlis, nenovīdis, ļaunvēlis, nelabvēlis;

v. un s.: skauža, nenovēloņa, nevēloņa, nenoliekša *apv.*;

skaudīgs, noskaudīgs, nenovēlīgs, nenovīdīgs, nevīdīgs, ļaunvēlīgs

Čilvēki, kas neskaidri runā

murminātājs, murmulis, murmelis, murmis *apv.*, murmenis *apv.*, murmiķis, murkšķis, ņurdis, bulduris, buldurmēle, dulburis, dudinis *apv.*, berbelis *apv.* (*kas ātri un neskaidri runā* ME), vireklis *apv.* (*t. p.*), bļebenis *apv.* (*kas ātri un nesakarīgi runā* ME), tolmēlis *apv.* (*«tolmēlis runā tik toliski, ka neko nevar saprast»* ME), šļupstētājs, šļupstis, svepstētājs;

v. un s.: murdoņa, ņurdoņa;
murmuliņš, ņurdīgs, buldurīgs

Nerātni, draiski bērni

nerātnis, nerātnieks, nerātnēns, palaidnis, palaidnieks, nebēdnis, nebēdnieks, nedarbis, nedarbnieks, draiskulis, draišķis, draislis, negantnieks, negantelis, blēņdaris, grazis *apv.*, rakaris, rezgalis, rezgalvis, drāslis, sprikstenis *apv.* (*nerātns, raudulīgs* ME), drapslis *apv.*, ragacis *apv.* (*«kas iet kā vējš, visu gāzdams un lauздams»* ME), nagacis *apv.*, rievēlis *apv.*, unsvats *barb.*, prakosts *barb.*, prakvastis *barb.*;

nerātns, palaidniņš, nepaklausīgs, neklau-sīgs, draisks, draiskulīgs, draišķīgs, negants, negantiņš, blēņīgs, nerižīgs *apv.*, rezgalīgs, rezgalviņš *apv.*, dameliņš, drapsliņš *apv.*, želberīgs *apv.* (*nemierīgs, draisks, neaudzināts, aušīgs* ME), unātiņš *barb.*

Chloroform is a colorless, volatile liquid with a characteristic odor. It is used as a solvent for many organic compounds and as a reagent in analytical chemistry. It is also used in the synthesis of various pharmaceuticals and dyes.

The chemical structure of chloroform is $CHCl_3$. It is a trihalomethane, where a central carbon atom is bonded to one hydrogen atom and three chlorine atoms. The molecule is tetrahedral in shape. Chloroform is a non-polar solvent and is miscible with many organic liquids. It is also known for its ability to dissolve a wide range of organic materials, including fats, oils, and waxes.

In the laboratory, chloroform is commonly used for the extraction of organic compounds from aqueous solutions. It is also used in the synthesis of various organic compounds, such as chloroacetylene and carbon tetrachloride. However, it is important to handle chloroform with care, as it is toxic and can cause health problems if inhaled or ingested.

Otrā daļa
**CILVĒKA
APKĀRTNE**

ONE COPY
CLYDE
APKARTNE

I

LAUKI, VIETAS LAUKĀ UN AP LAUKU

Lauki, tīrumi

lauks, tīrums, āre, druvāre, silāre (*tīrums silājā ME*);

akmenājs, akminājs *apv.*, skraustājs *apv.*;

klintājs, klintaine, radzājs;

kaļķājs, plienājs;

olājs *apv.* (*kur daudz oļu*), oliens *apv.*;

zvirgzdājs, zvirgzdiena, zvirgzdaine;

mālājs, mālaine, māliens, mālaite *apv.*,

glīzdaine, glīzdiens;

smiltājs, smiltaine, smilktājs *apv.*, smiltene *apv.*, smiltiena, smiltiens;

kailatne (*lauks, kur nekas neaug ME*),
kaile, plikaine;

jaunarums (*tikko uzarts lauks ME*);

cilavas (*tikko uzarta atmata ME*);

arumi;

nopļauts, neuzarts labības lauks: rugaine,
rugājs, rugaite, rugāte *apv.*;

atāre (*rudzu lauks, kurā jau tajā pašā
gadā nopļauta kāda vasarāju labība ME*)

Aploki

aploks, aplauks *apv.*, apsēta *apv.*, dārzs (*piem., lopu, zirgu dārzs*), notars *apv.* («*cūku notars — cūku aploks*» ME)

Atmatas

atmata, vecaine, veciene *apv.*, vecums *apv. novec.* («*lai stāv zeme vecumā*» LD), laukāre *apv.*, atstātne *apv.*, pametņa *apv.*, druvāns *apv.*, notara *apv.*, dziedieda *apv.*

Papuves

papuve, papūde *apv.*, pūdējums, pūdiens *apv.*, gulene *apv.*;

aizņemtā papuve (*kur pirms rudzu sēšanas novāc kādu pavasarī sētu augu*);

neaizņemtā papuve;

melnā papuve (*kuru uzar iepriekšējā gada rudenī, irdina un mēslo nākamajā gadā līdz ziemāju sējai*);

agrā papuve (*kuru uzar, mēslo un irdina no pavasara līdz rudenim, kad sēj ziemājus*);

Jāņu papuve (*kuru līdz Jāņiem izmanto kā ganību, tad izved kūtsmēslus, ar un irdina līdz ziemāju sējai*)

Lidumi

lidums, plēsums, rājums *apv.*, posums *apv.*, riekums *apv.*, gāzums *apv.*, listava *apv.*, līdumdega *apv.*

Dažas lauksaimniecības kultūras un to augšanas vietas

ziemas labība, ziemājs;
vasaras labība, vasarājs, vasarāja;
druvāji *apv.* («jaunā labība» ME);
kvieši, pūri *apv.*, ziemas kvieši, vasaras
kvieši;

kviesājs, kviesaine, kviesaite *apv.*, kvie-
taine *apv.*;

rudzi, ziemas rudzi, vasaras rudzi, adieņi
apv. (*t. p.*), adiņi *apv.* (*t. p.*);

rudzājs, rudzaite *apv.* (*lauks, kur auguši
rudzi* ME);

• miezājs, miežājs, miezaine, miezaite *apv.*,
miežaita *apv.*;

auzājs, auzaine, auzaita *apv.*;

mistrājs, mistraine;

griķājs, griķaine;

zirnājs, zirnaite *apv.*;

vīķājs, vīķaita *apv.*;

pupulājs, pupaite *apv.*, pupaine *apv.*
(*lauks, kur noņemtas pupas* ME);

linājs, linaite *apv.*;

kaņepes, kaņupes *apv.*;

kaņepājs;

kartupeļi, rāceņi *apv.*, tupeņi *apv.*, tupiņi
apv., tupuļi *apv.*, bumbuļi *apv.*, kartupuļi *apv.*,
karpuļi *apv.*, karpeņi *apv.*, pampaļi *apv.*, pā-
puļi *apv.* (*bērnū v.*), bimbaži *apv.*, buļvas
apv., buļbas *apv.*;

kartupelājs, kartupanājs *apv.*, rācenājs
apv., tupenājs *apv.*, tupenaite *apv.*, bumbulājs

apv., *karpulaine apv.*, *buļvaine apv.*, *buļbaine apv.*;

kāpostājs, *kāpostdārzs*, *kacenājs apv.*
(*lauks, kur kāposti noņemti ME*);

sīpolnieks apv. (*vieta, kur iedēstīti sīpoli ME*);

burkānājs apv., *burkānaite apv.*;

āboliņš, *amols apv.*, *amuls apv.*, *dābols apv.*, *dāboliņš apv.*, *dābuls apv.*;

nopļauts āboliņa lauks: *ābolājs apv.*, *ābolinājs apv.*, *ābolaite apv.*, *ābolaine apv.*, *dābolaine apv.*, *dābolaita apv.*

Vietas laukā un ap lauku

laukmala, *laukmale*, *laukmalis*, *tūrummala*, *druvmala*;

laukgals, *laukgalis*;

eža, *apara apv.*, *ežmala*, *ežmalis*, *paeža*, *paežmala*;

pieara apv. (*pie tūruma piearts zemes gabals; pēdējā, īsākā vāga ME*);

ieliekņa apv. (*slapja, zemāka vieta ME*),
lāma apv. (*t. p.*), *ielāma apv.* (*t. p.*), *apara apv.* (*ar zāli apaugusi, zema vieta laukā, lietus laikā ar ūdeni klāts zemes gabals, kuru neuzar, bet kam arot apar apkārt ME*), *apars (t. p.)*;

birze (attālums starp divām vadziņām, ko sējējs apsēj vienā vēzienā);

aizars (mazs lauka gabaliņš, kuru grāvja vai cita šķēršļa dēļ nevar uzart gareniskās

vagāds un kurā vagas tādēļ iear šķērsām ME), aizara (t. p.);

izara (grāvim līdzīgs padziļinājums, kas radies arot ME);

atvaga (ap uzartu lauku izdzīta vaga vai arī vaga, kas atstāta brīva ME);

pārvadze (neuzarta strēmele laukā ME);

lāms apv. (plankums tīrumā; «rudzi lāmiem vien izēsti» ME);

klānums apv. (tukša vieta labības laukā ME), klānis apv. (laukums; «puspūrvietas liels, melns, kūpošs klānis sniedzas līdz rudzu laukam» ME), slāpsna (tīrumā strēle; «labība slāpsnām sakritusi veldē» ME), plocis apv. («āboliņa laukā lieli ploči, kur nav āboliņa» ME), pārdega apv. («pārdegas — melni lomi (rūsa) linu laukā» ME), sielējs apv. (lielāks laukums, kur labība vai zāle sagāzta veldrē vai nobradāta ME)

II

PLAVAS UN VIETAS PLAVĀ

Pļavas

pļava, luksts apv. («luksts — pļava zemā, mīklā vietā» ME), liekne apv. («bezglīgs pļavu plašums pa visu upmalas līdzenumu»; liela, slapja pļava ME), liekņa apv. (t. p.), liekna apv. (t. p.), lanka apv. (liela, zema pļava ME), lēkna apv. (mitra, auglīga pļava

ME), lāms *apv.* (*liela, pavisam līdzena pļava ME*), lieģis *apv.* (*liela, līdzena pļava, kur aug trekna zāle ME*), spilva *apv.* (*pļava, kur aug tikai cieta, rupja zāle*), ārplava (*māju tuvumā esoša lauku pļava; pļava starpgabalā*), joma *apv.* (*maza pļava starp laukiem ME*);

purva pļava, lekmenis *apv.*, dumbra *apv.*, valka *apv.* (*purvaina pļava; arī mitra meža pļava ME*), lāns *apv.* (*mitra pļava ME*), valgmājs *apv.* (*t. p.*);

meža pļava, mežmālis *apv.* (*maza pļava meža malā ME*), silava *apv.*, ieliekņa *apv.* (*mežā ieliecies pļavas gabals ME*), ieroza *apv.* (*t. p.*);

ezerpļava, ezerliekņa;

avotpļava;

upes pļava, līcis, luksts *apv.*, plūdene *apv.* (*pavasari applūstoša pļava ME*), lunka *apv.* (*t. p.*);

zālājs, zālaine, zāliens, zālenis *apv.*, zālnieks (*pļava mājas tuvumā ME*), sēkulājs *apv.* (*pļava mājas tuvumā, kur pļauj sēku ME*);

degumpļava, degšņpļava, degupļava, dedze *apv.* (*izdegusi pļava ME*);

sviltene *apv.* (*sausā pļava ar cietu zāli, kur var sapļaut maz sienu ME*);

bauska *apv.* (*slikta pļava ME*)

Vietas pļavā

grīslājs, grīslaine, grīsliens;

ciesnējs *apv.* (*vieta, kur aug cieta zāle ME*);

smilgājs, smildziens, smildziene, smildzaine;

kūlājs;

sauseklis *apv.* (*sausā vieta pļavā ME*);

lāma *apv.* (*zema vieta pļavā ME*), ielāma *apv.* (*t. p.*), iegultne *apv.* (*t. p.*), plocis *apv.* (*staigna vieta pļavā ME*), stregzna *apv.* (*zema vieta pļavā, kur uzkrāties ūdens ME*)

III

MEŽI, VIETAS MEŽĀ UN AP MEŽU

Meži

mežs, mežaudze (*viena tipa mežs, piem., priedājs, eglājs utt.*), mežaine (*mežains apgabals, mežs ME*), mežājs (*t. p.*), mežiens *apv.* (*t. p.*);

skuju mežs, skujkoku mežs, skujājs, skujiens;

sils, silājs, ķērpju sils (*zem priedēm ļoti daudz briežu sūnas*), baltais sils (*t. p.*);

gārša;

eglājs, eglaine, egliene, egliens, eglainis *apv.*, eglonis *apv.*

priedājs, priedulājs, priedaine, priediene, priediens, priedalājs *apv.*, priedula *apv.*, priedoksne *apv.*, priedoksnis *apv.*;

priedeglājs;

lapu mežs, lapmežs, lapu koku mežs, lapiene *apv.*, birzokle *apv.* (*«zemes gabals,*

noaudzis ar lapu kokiem» ME), birzs, birz-
tala, birzaine *apv.*;

bērzājs, bērzaine, bērzziens, bērzulāja,
bērzu sala (*norobežots mežiņš lielā mežā*
ME), bērzūne *apv.*, bērzola *apv.*, skalds *apv.*
(*bērzu mežs, kur labi atskan atbalss* ME);

liepājs, liepaine, liepiens, liepiene, liep-
alājs *apv.*, liepula *apv.*, liepūksnājs *apv.*;

alksnājs, alksnaine, alksniens, alksna
apv.;

ozolājs, ozolaine, ozoliens;

gobājs, gobiens;

kļavājs, kļavaine, kļaviens;

ievājs, ieviens;

ošājs, ošiens;

vīksnājs, vīksniens;

vītolājs, vītoliens;

lieli meži: mūža mežs, lielmežs, dižmežs,
vēris, lānis *apv.*, lāns *apv.*;

mazi meži: puduris, skupsna *apv.*, skup-
snis *apv.*, skupšķis *apv.*, skapsnata *apv.*, kupsa
apv., kuksnis *apv.*, sīkliņš *apv.*, silava *apv.*,
apauga *apv.* (*mežiņš lauku vidū* ME), sku-
tājs *apv.* (*mazs jauns mežs* ME), sutājs *apv.*
(*mazs purvainis mežs* ME), knāpe *apv.* (*šaura*
meža sloksne ME);

veci meži: pirmmežs, mūža mežs, vecok-
snis, vecuksnis, damākša *apv.*, damaksnis
apv.;

jauni meži: jaunmežs, jaunaudze, audze,
atauga, ataudze, smalce, smalciena, smalk-
snis *apv.*, apauga *apv.* (*jauns mežs uz*
kādreizējās aramzemes ME), auģis *apv.*,
augaļa *apv.*, birzoknis *apv.* (*jauna, bieza*

bērzu birze ME), *sīkliens* apv. (*jauns, biezs mežs* ME), *brukstaliens* apv. (*lielāks laukums skuju koku mežā, kur aug jaunas egles* ME), *bruksliens* apv. (*t. p.*), *skuts* apv. (*jauns, biezs egļu mežs* ME);

saudzējami meži: *rezervāts, liegums, sargums* apv., *slāģis* apv;

purvaini meži: *liekna* apv., *pūņa* apv., *lānājs* apv. (*ļoti biezs jaukts mežs mitrā vietā* ME), *lāns* apv. (*t. p.*), *sutājs* apv. (*mazs purvainis mežs* ME);

biezokņi: *biezoknis, biezums, biezuklājs, biežņa, bieziens, biežājs, čūksnis, skutājs* apv.;

reti meži: *retaine*;

vēja izlauzīti meži: *lauznis* apv., *lauza* apv., *lūznis* apv., *brīkšņa* apv., *blīznis* apv. (*cits citam virsū sagāzti koki mežā* ME);

nokaltis mežs: *sauseklis* apv.;

degumā uzaudzis mežs: *degummežs, degumežs, degsnes mežs, degšņatauga*

Vietas mežā un ap mežu

mežmala, mežmalis, birzmala, birzmalis;

mežvidus, vidulājs;

aizmežs, aizsils, aizvēre;

meža ieloks, meža līcis, meža ielīkums, meža iekāre («*meža ielīkums pļavā — meža iekāre*» ME), *iegoznis* («*neliels meža līcis*» ME);

mežnora, lauce apv. (*brīvs laukums mežā, kuru nepļauj* ME);

stiga, stidziņa;

ogājs *apv.*, odzenājs *apv.*, odziens *apv.*,
odzienājs *apv.*;

brūklājs (*kur brūklenes aug*), brūklējs
apv.;

mētrājs;

vaivarājs;

sūnājs, sūneklis;

viršājs, virsiens, cedriens *apv.*;

vecumi (*vietas mežā, kur ir veci koki, ku-
rus jāizcērt ME*);

kritulājs (*kur daudz kritušu koku*);

grēdiena *apv.* (*kur atrodas malkas grē-
das*);

celmājs, celmaine, celmiens, celmainis;

izcirtums, cirtums;

cirsma, kailcirsma, cirksnis *apv.*, cirsnis
apv., cirsne *apv.*, cirslis *apv.*, slēģis *apv.*
(«*mežu, malku, slīperus cērt tikai slēģiem
vien*» ME);

degums, izdegums, degsnis, dega, izdega,
meždega padega, nodega, degaine *apv.*, deg-
šņa *apv.*, degšņājs *apv.*, dedzenis *apv.*, dedze
apv., padeģe *apv.*, svilums, svilta *apv.*, sveilis
apv.;

krūmājs, krūmiens, briksnājs, brikšņi, brik-
snis *apv.*, brikstulis *apv.*, brikstalas *apv.*,
brukstalas *apv.*, čūksnis, čūkslājs, čūksliens,
čūkslis, lapiens *apv.*;

paeglājs, paegliens, kadiķiens, kadiķiene;
kārklājs, kārkliens, kārklenājs;

lazdājs, lazdaine, lazdiens, lazdiena, laz-
dulājs, lazdūne *apv.*;

čūskulājs, čūsliens *apv.*, čūskliena *apv.*

IV

PURVI, VIETAS PURVĀ UN AP PURVU

Purvi, purvainas vietas

purvs, tīrelis, purvājs, purvaine, purviens, purveklis, muklājs, muklaine, mukliens, muknājs, mukla *apv.*, muklis *apv.*, mīksnājs, mīksnis, dūksts, dūkstājs, dūksnājs, duknājs, dūksna, dūksne, dūksnis, dūkņa, dunksnājs, dūkstulis, staignājs, staigne, staignis, staignējums, staigonis, stieģņa *apv.*, stiegnājs, stiegnējums *apv.*, stigonis *apv.*, stigznis *apv.*, līkstoņa *apv.*, dumbrājs, dumbriens, dumbrs, dubra *apv.*, dubrājs *apv.*, dambra *apv.*, dambrava *apv.*, dūņājs, dūņaine, tīreklis *apv.*, tīreksnis *apv.*, liekna *apv.*, rūgsnis *apv.*, džūksnis *apv.*, džūkstiens *apv.*, džūkste *apv.*, sampis *apv.*, zampis *apv.*, straignājs *apv.*, straigniens *apv.*, straigne *apv.*, straignis *apv.*, stragna *apv.*, stragnis *apv.*, stragnums *apv.*, stregna *apv.*, stregonis *apv.*, striegņa *apv.*, striegonis *apv.*, striegoņa *apv.*, striegnums *apv.*, struga *apv.*, strugums *apv.*, luksna *apv.*, lūnis *apv.*, popiens *apv.*, popiene *apv.*, popājs *apv.*, plācis *apv.*, makņa *apv.*, sūkste *apv.*, dunava *apv.*, dimbeģis *apv.*, dimuksnis *apv.*, dumbērgis *apv.*, driegnis *apv.*, dunāksts *apv.*, murdoksnis *apv.*, slapūksnis, slapjiens *apv.*, brukslājs *apv.*, brukslis *apv.*, ūkņa *apv.*, budūksnis *apv.*, derglājs *apv.* (*purvaina, ar zāli un krūmiem aizaugusi vieta ME*), bauga *apv.* (*purvaina vieta pie upes ME*);

sūnu purvs, augstais purvs, sūneklis, sūnājs, sūniens, sūnaklis *apv.*;
zāļu purvs, zemais purvs;
kūdras purvs, kūdrājs, kūdraine, trūdas purvs *apv.*, prauliens *apv.*, plocis *apv.*, torbājs *apv.*

Vietas purvā un ap purvu

purvmala, purmalis, aizpurs, aizpurve;
apurs *apv.* (*vieta purvā, kas pildīta ar ūdeni ME*);

appurvis *apv.* (*purva apkārtne ME*);
atpīles *apv.* (*vietas purvā, kas pa ziemu neaizsalst ME*);

dzelmājs (*vieta purvā, kur daudz dzelmju ME*);

rāvājs, rāvaine, rāviens, rāvene *apv.*, rāviene *apv.*;

akačājs;

akacis, purvakacis, akate *apv.*, akata *apv.*, apodzenis *apv.*, dzelve *apv.*

V

UPES, VIETAS UPĒ UN AP UPI, STRAUTI

Upes

upe, lielupe, dižupe, dziļupe, oļupe, dūņupe, grauzdupe, straujupe, ličupe, tīrupe, dzidrupe, melnupe, aukstupe, saltupe, avot-

upe, dzirnavupe, dzirņupe, robežupe, vēžupe,
grīvupe, kalnupe;
atteka, attaka, sānupe, pieteka;
vecupe, sausupe

Vietas upē un ap upi

augštece, augšgals, izteka;
lejtece, lejgals, ieteka, grīva, upes mute
(*grīva*);

sateka;

straume, plūsma, tece, straujūdens, strāva
apv., strauja *apv.*, ceļš (*plosts ir ceļā —
straumē*), taisnums (*taisna straume*), lēnums
(*kur straume lēnāk plūst*), aizstraume, nīca
apv. (*vieta lejup pa straumi ME*), pastraume,
atstraume, pretstraume;

atbods *apv.* («*kad ledus ejot saspiežas,
ūdens saceļas un beidzot sāk atpakaļ tecēt,
tad to sauc par atbodu*» *ME*);

ķīlis *apv.* (*vieta upē, kur straumes saiet
kopā*);

vīle *apv.* (*vieta straumē tūlīt aiz sēkļa*);

dziļums, dzelme, dzelmājs, dzelmenis,
dzīle, dziļūdens, dziļoksnis, dzīliene *apv.*, bez-
dibenis, atvars, ators *apv.* (*t. p.*), atvarums
apv. (*t. p.*), atpals *apv.* (*dziļums, atvars ME*),
nograba *apv.* (*spējš dziļums straumē*), vērags
apv. (*atvars, dziļa un strauja vieta upē ME*);

seklums, sēklis, sēre (*sēklis upē vai smilts
sanesas upes malā*), sēris, peldošais sēris, sē-
reklis *apv.*, sērklis *apv.*, lēsa *apv.*, kauls *apv.*
(*klints sēklis, piem., Doles kauls*), aizsēklis
(*vieta aiz sēkļa*);

brasls, brasla, braslājs, ceļvieta (*kur brauc pāri upei*), akmeņbrasls, akmeņtācis; ūdenskritums, rumba, gāte *apv.*, ķērksis *apv.*, ķērkslis *apv.*, krācis *apv.* (*mazs ūdenskritums*), krāce, aizkrāce, pakrāce;

ūdensvirpulis, virpulis, griezums, straumulis, vērpete, vērpata, verpelis *apv.*, vārpats *apv.*, virulis *apv.*, virtenis *apv.* (*«straume viņu... rāva prom virteni» Brig.*), vērags *apv.*;

zviedris *apv.* (*grantaina, smilšaina vieta, kur labi peldēties ME*);

žviras *apv.* (*zvirgzdaina upes gultne*), olaine (*oļaina upes gultne*);

skaidrums (*skaidra vieta upē*);

nārsta vieta, berza *apv.*, kude *apv.*, uzkude *apv.*;

lopu dzirdināmā vieta, dzirdinātava, dzirdītava;

smeltava *apv.* (*vieta upē, kur smeļ ūdeni vai ņem granti ME*);

āliņģis, āleņģis *apv.*, āliņš *apv.*;

lasmenis (*vaļēja vieta ledū; vieta straumē, kas ziemu neaizsalst ME*);

nolasmenis (*ledus strēmele gar upes krastu, kad upes vidus vēl nav aizsalis ME*), nolasmanis *apv.*;

līcis, līkums, ielīkums, ieloks, izlīkums, locis *apv.* (*«upe ar daudz ločiem» Rainis*);

pakraste, pakrasts, pakrauja, pakraule *apv.*, pakraulis *apv.*, pakrave *apv.* (*pakrauja*), paklīnte, paieza (*zem ieža*), paieze (*t. p.*), pacere, pasiekste, palēne *apv.* (*vieta ūdenī zem zaļojošas zāļu segas ME*);

upmala, upmalis;
aizupe, pārupe;
krasts, skrasts *apv.*, mala, krastmala,
krastmalis, krastājs (*krasts, kas tālu stiepjas*
ME), pretkrasts, nokraste;
krauļa, kraujums, stāvums, krants, krau-
lis *apv.*, rusums *apv.* (*kails, stāvs, nogruvis*
krasts ME), iekrauļa, nokrauļa, kraujmala,
kraujmala *apv.*, piekrauļa, nokrants;
upstarpa (*apvidus starp upēm* ME)

Strauti

strauts, urga, urdza, urdaviņa, tērcē, tēce
apv., valks *apv.*, valka *apv.*, odzīte *apv.*, ak-
mentērcē, avotstrauts

VI

EZERI, VIETAS EZERĀ UN PIE EZERA, PELĶES

Ezeri

ezerš, lielezers, dižezers, dziļezers, gar-
ezers, dzidrezers, dūņezers, purvezers, mež-
ezers, dzirnezers, degumezers (*ezerš degu-*
mā), degezers, apocens *apv.* (*mazs ezers*
purvainā vietā ME), bundzis *apv.* (*«par bun-*
džiem nosauc Taures purvā lielos un mazos
ezerus» LP)

Vietas ezerā un pie ezera

niedrājs, niedraine, niedriens, niedriene,
niedrols *apv.*, niedruls *apv.*, niedruļa *apv.*,
niedrava *apv.*;

meldrājs;

kalvājs, kalvene *apv.*;

purvainis ezera krasts: līkšņa («līkšņa ir ezera gabals, kuram virsū pāraugusi pļava» ME), līkņa, līkņājs, līksnis *apv.*, līksmanis *apv.* (*purvainis ezera krasts, kas līgojas* ME), līgotne *apv.*, līsmenis *apv.*, līvenis *apv.*, pope *apv.* («Lielauces ezerā ir daudzās vietās pope: pa virsu zāle, sūna, apakšā ūdens» LP), popenis *apv.*, lēna *apv.* («lēna ir ezera aizaugums» ME), lēne *apv.* (*t. p.*);

dziļums, dzelme, dzelmājs, dzelmenis, dzīle, dziļūdens, dziļoksnis, dziliene *apv.*, dzedrums *apv.*;

stobru rete *apv.* (*tīra vieta ezerā, kur neaug niedres* ME);

līcis, danga *apv.* («Usmas ezerā ir Pieves danga, Slujas d., Tildanga» ME);

aizezere, pārezere;

ezer mala

Pelķes

pelķe, pelķene, pančka, plančka, palts, plančaka *apv.*, peldze *apv.*, pancele *apv.*, paņa *apv.*, pelčka *apv.*, pelce *apv.*, plandoksnis *apv.*, dančka *apv.*, lāma *apv.*, žampa *apv.*, žancka *apv.*, žlāga *apv.*, zaņķis *apv.*, struga *apv.*, strugums *apv.*, kandava *apv.*

VII

JŪRA, VIETAS JŪRĀ UN PIE JŪRAS

jūra, mazjūra (*Rīgas jūras līcis*), lieljūra (*atklāta jūra*), dižjūra, okeāns;

selga (*selgā — tālu jūrā*);

jūras līcis, ievelka *apv.*, sedums *apv.*, lunka *apv.*, ielīcis (*mazs līcis*);

jūras šaurums, joma, pāržmauga, šaurjūra; vilnis, banga, bangulis, rulis *apv.* (*banga*);

straume, strāva *apv.*, vērgs *apv.*;

rāva *apv.* (*dziļa vieta jūrā ME*);

sēklis, beņķis *barb.*;

sala;

pussala, zemes rags, klintsrags, zemes mēle;

jūrmala, piejūra, jūrmaliens;

pludmale, pludmalis, liedags, liedišš *apv.*;

valgums (*vieta, kur piestāj zvejnieku laivas ME*), sadums *apv.* (*t. p.*);

aizjūra, pārjūra

VIII

KALNI, VIETAS KALNĀ UN AP KALNU

kalns, uzkalns, pakalns, paugurs, kaupre *apv.* (*t. p.*), kāpa, augstkalns;

augstiene, kalnaine (*t. p.*), kalnotne, kalnājs, kalnu grēda, kalnu strēķis *barb.*;

kalngals, kalna virsotne, kalna paure,

kalna pauris, kalna kosa, kalna kupris, uz-
kupris;

nokalns, nokalne, pakalne, piekalne, pa-
kāje, nokāje;

nogāze, atkalne, piegāze, atgāze, nokāre,
paroza *apv.* (*t. p.*), nokrante, nogroba («*kalnu
nogroba — tāda vieta, kur kalnājs vienā pusē
uz reizi stāvu beidzas, kamēr lejā sākas dziļa
ieleja*» ME), iekalne, iešļaupums;

priekškalns, priekškalne;

apkalne;

aizkalne;

kalnmala, kalnmalis;

kalnstarpa

IX

LEJAS, LIDZENUMI

Lejas, zemiēnes

leja, ieleja, ielenis *apv.*, ieplaka, ieroza
apv., iežmauga (*šaura leja starp kalniem*),
roza *apv.* (*t. p.*), iegore *apv.*, paleja, iegoznis
(*neliela paleja* ME), noleja, laukleja (*leja
starp laukiem* ME), strautleja, upleja, paliene
(*pavasaros pārplūstoša upes leja*), purvleja,
vīga *apv.* (*ieplaka starp kāpām* ME);

zemiene, zemums, liekņa *apv.* («*augsti
kalni, dziļas liekņas līdz manai māmiņai*»
LD), ieliekņa *apv.*, lieknēja («*pret kalniem
tāli stiepjās lieknēja*» Rainis), ielikne (*maza,
šaura zemiene* ME), līknīte *apv.* (*ieleja, ze-*

miene), nogultne (zemiene, kur sakrājas ūdens ME);

grava, pagrava

Līdzenumi, klajumi

līdzenums, līganums *apv.*, klajums, klajotne;

klāns *apv.* («klāns — liels, plašs, tukšs, zems līdzenums, kas var viegli applūst ar ūdeni» ME);

lanka *apv.* (zems, garā joslā izstiepts līdzenums ME)

X

CEĻI, VIETAS UZ CEĻIEM UN PIE CEĻIEM

Ceļi, takas

ceļš, lielceļš, dižceļš, šoseja, trakts, maģistrāle;

dzelzceļš, sliežu ceļš;

purva ceļš, ciksts *apv.* (ar žagariem noklāts ceļš purvainā vietā ME), čiksts *apv.*;

ganu ceļš, ganceļš, lopu ceļš, olņica, gatve, gatuve;

gabanu ceļš (*sliede pļavā, pa kuru ved siena gubas*);

pievedceļš;

sānceļš, sānu ceļš, malu ceļš, malas ceļš, noceļš, ārceļš *apv.* (*mazs sānceļš starp laukiem ME*);

līkloču ceļš;
apkārtceļš, apceļš;
garceļš;
ceļvieta (*aizaudzis ceļš*);
krustceles, krustceļi, ceļu mijums, ceļu
stakle, ceļu staklis, ceļu sariete;
ziemas ceļš, kamanu ceļš, ragavu ceļš;
slidenis (*slidens ceļš* ME);
ratlauzis (*ļoti slikts ceļš*);
melns ceļš (*bez sniega*);
taka, taciņa, teka, taks, celiņš, celīte, kāj-
taka, kājceliņš, bauga *apv.* (*stāvs celiņš*
ME);

Vietas uz ceļiem un pie ceļiem

gramba, grope, groba *apv.*, grepe *apv.*,
greble *apv.*, rise *apv.* (*riteni tek pa risi* ME),
rice *apv.*, lēze *apv.* (*«pa kaimiņu ceļu sliktā*
braukšana, dziļas lēzes» ME), ankravas *apv.*;
ceļmala, ceļmalis;
pacele (*vieta ceļa tuvumā* ME)

XI

PAGALMI, VIETAS PAGALMĀ UN AP PAGALMU

Pagalmi

pagalms, sēta, sētšvidus, sētiena *apv.*, sēt-
placis *barb.*, sētšrūme *barb.*

Vietas pagalmā un ap pagalmu

skaidiena, skaidiene, skaidaine, skaidiens;
malciena, malcenīca, malcirksnis *apv.*, mal-
cuksnis *apv.*;

grēdiena, aizgrēda;

žagariena, žagariene, žagaraine;

mēslaine, mēsliene, mēsliens, mēslājs, mēs-
lenīca, lūznājs;

virčājs, virciens, sutrājs *apv.*;

pavārte, pievārte, aizvārte;

sētmala, sētmale, žogmale, vijmale *apv.*,
riķmale *apv.*, pažogs;

nātrājs, nātriens, nātriene

Žogi

žogs, sēta;

guļžogs, guļsēta, guļkoku sēta;

stāvžogs;

kāršu žogs, sklandu žogs, kreteņu sēta
(«sēta, kur šķīlas cita uz citas saliktas virsū»
ME), mietu žogs, latiņu žogs, vabu žogs,
stāvkoču sēta, zedeņu sēta (*taisīta no egles
zariem*), zediņu sēta (*t. p.*), kriķu sēta *apv.*
(*t. p.*), stādaigu sēta *apv.* («*pienāca pie sē-
tas ... stādaigus (zediņus) pašķirdama*» Val-
dis), stādaugu sēta *apv.*, statiņu sēta *apv.*
(*kur sētas mietiņi sasisti stāvus*), stikaļu
sēta *apv.* (*mietiņu sēta*), riķu sēta *apv.* (*t. p.*),
mailļu sēta *apv.* (*t. p.*), mailiņu sēta *apv.*
(*t. p.*);

vija *apv.* (*no žagariem vīta sēta*), skadiņu
žogs *apv.* (*pīts žogs*);

dzīvžogs

XII

ZEME PĒC TĀS IPAŠIBĀM

melnzeme;
mālzeme, pliena zeme, smaga zeme;
smiltszeme, viegla zeme;
rāva zeme, rāvaina zeme;
slapja zeme, slāpsnas zeme *apv.*;
trūdzeme, trūdājs, trūdeksnis *apv.*, sodu
zeme *apv.*;
popa zeme *apv.* («*dumbra zeme; arī nosu-*
sināta purva zeme ir popa zeme» ME)

XIII

MĀJLOPI

Zirgs

zirgs, zirdziņš, zirģelis, rumaks, kumeļš,
kuža *apv.*, drēberis *apv.* («*ātrs, jauns zirgs,*
kas skrien drebelēdamies, trakodams» ME);
vājš, vecs zirgs: ādenis, ādavnieks, klepe-
ris, kleberis, nātenis (*vājš, balts zirgs* ME),
kaulkambaris, kraķis, krāģis, krampis, klampa
(*vecs, stīvs zirgs* ME), klamza, klencis *apv.*,
kankāns (*liels, vājš zirgs* ME), krābis *apv.*
(*t. p.*), zvanārs *apv.*, zvaģis *apv.*;
mītenis (*iemīts zirgs*);
baltiņš, baltenis;
palseris (*gaišpelēks zirgs*);

pelēcis, pelēķis, peliķis *apv.*;
salnis, salniķis *apv.*;
sirmis, sirmiķis *apv.*, šķimelis *barb.*;
melnis;
sarkis (*sarkanbrūns zirgs*);
dzeltenis, dzeltis *apv.*, dzeltnis *apv.*, kuk-
sis *apv.*, losis *apv.*, dūkainis (*dzeltens zirgs*
ar melnām krēpēm ME);
bēris (*brūns zirgs*), bēritis, bēruks, dulis
apv., melnbēris, dūkanbēris (*tumšbrūns*
zirgs), dūkanis (*brūns zirgs ar tumšākām*
krēpēm un asti ME);
ābolainis;
laucis, blesis *apv.*

Ķēve

ķēve, ķēvīte, ķēvele, ķēvine *apv.*, ķēvene
apv. (*maza, vāja ķēve ME*), ķēvenīce *apv.*
(*maza ķēve ME*);

grūsnīca *apv.* (*grūsna ķēve ME*), kume-
lice *apv.* (*jauna, grūsna ķēve ME*);

kumeļmāte, kumeļnīca *apv.*;

kvīka *apv.* («kvīka — ķēve, kas kviec un
sper» ME)

Kumeļš

kumeļš, kumelis *apv.*, kumeliņš, kumelēns,
kuža *apv.*

Govs

govs, gotiņa, gosniņa, govīte, gotele, gos-
nele, mūmiņa (*bērnu v.*), mūja (*bērnu v.*);
tole (*govs bez ragiem*);

grūsnīca (*grūsna govs ME*), telīdze *apv.*
(*grūsnēja govs īsi pirms atnešanās ME*);
jaunpiene (*nesen atnesusies govs*);
pilnpiene;
pirmpiene (*govs, kas pirmo reizi nākusi
slaucama*);
atdiene (*govs, kas jau otrajā gadā atnesu-
sies*);
ālava (*govs, kas nav apņēmusi buļļus un
ko slauc otru gadu bez atnešanās*), ālavniece
apv., ālavnīca *apv.*, pārslaucene (*govs, ko
bez pārtraukuma slauc otru gadu*), vecpiene
(*t. p.*)

Bullis, vērsis

bullis, bullītis, bullēns, buļļuks;
vērsis, vērsītis, vērsēns, vēršuks

Teļš

teļš, telēns, teliņš, teļuks;
tele, telene, gotene *apv.*, goča *apv.*

Cūka

cūka, cūcene, cūcietis, cūciņa, cūcēns, ruk-
sis, rukšelis, ruksītis;
sivēnmāte, sivēnīca *apv.*;
ārcūka (*kas pārtiek no ganībām*), ārtecis;
aizgaldnīca (*ko tur aizgaldā*);
baroklis, baroksnis *apv.*, barotnis *apv.*;
puscūcis, pušcūcis *apv.*, suķis, pussuķis,
suķelis

Kuilis, vepris

kuilis, kuilitis;
vepris, veprītis, veprēns, veprelis, vepruks

Sivēns

sivēns, suvēns *apv.*, siuka *apv.*, sivēniņš,
ruksītis, rukšelis, suķelis, surķis

Aita, auns, jērs

aita, avs *novēc.*, aiča, aitene, aitiņa, aitele,
vuška *apv.*;

auns, avens, teķis, bakris *apv.* (*liels auns*
ME);

jērs, jēriņš, jērulis;

atzīdīte *apv.* (*no aitas nošķirts jērs* ME),
dzirenis *apv.* (*jērs, ko dzirda ar gous pienu*)

Kaza, āzis, kazlēns

kaza, kaziņa;

āzis, āzītis, āzēns, buks, buciņš;

kazlēns, kazlēniņš

Trešā daļa

LAIKA RITUMS
UN AR TO SAISTĪTĀS
DABAS PARĀDĪBAS

1900

LAIKA RITUMS
UN AR TO SAISTĪTĀS
DABAS PARĀDĪBAS

I

GADALAIKI

ziema;

atziema;

ziema pēc tās īpašībām: salta, bargā, spalga, sprēgoņa, lauskaina, sarmaina, sarmota, sērsnaina, atkalaina, saulaina, silta, bezsala, mīksta, mīlīga, atkušņaina, slapja, mitra, valga, miglaina, sniegaina, sniegota, dziļa (*kad daudz sniega; arī pats ziemas vidus*), puteņaina, kupeņota, vējaina, vētraina, bezsniega, kaila, plika, pliksalaina, melna (*bez sniega*), agra, agrīna, vēla, vēlina;

pavasaris, pavasara *novec.*, ziedonis;

priekšpavasaris, pirmpavasaris;

pavasaris pēc tā īpašībām: silts, mīlīgs, maīgs, auksts, salts, nemīlīgs, sauss, lietais, slapjš, mitrs, slapjdraņķains, vējains, vētrains, agrs, agrīns, straujš, vēls, vēlīns, domīgs (*kas lēni nāk*);

vasara;

atvasara, vecsievu tveice;

vasara pēc tās īpašībām: saulaina, karsta, tveicīga, svelmaina, sutīga, sautīga, tvīkaina,

dūmakaina, negaisaina, pārkoņaina, barga,
auksta, salta, vēsa, dzestra, lietaina, slapja,
mitra, drēgna, miglaina, pelēka;

bulu vasara (*karsta, neauglīga vasara*
ME);

rudens, lapkritis, dzeltu laiks;

norudenes (*rudens sākums* ME);

rudens pēc tā ipašībām: saulains, silts, lie-
tains, slapjš, drēgns, mitrs, miglains, dub-
ļains, slapjdraņķains, vēss, auksts, salnains,
vējains, vētrains, aukains, agrs, agrīns, vēls,
vēlīns

II

MĒNEŠI

janvāris — ziemas mēnesis;

februāris — sveču mēnesis;

marts — sērsnu, baložu mēnesis;

aprīlis — sulu mēnesis;

maijs — lapu, sējas mēnesis;

jūnijs — ziedu, papuves, siena mēnesis;

jūlijs — siena, liepu mēnesis;

augusts — labības, rudzu, viršu mēnesis,
silmēnesis;

septembris — silu, virsāju, viršu mēnesis;

oktobris — rudens, zemliku, veļu, garu mē-
nesis;

novembris — salnas mēnesis;

decembris — vilku mēnesis

III

DIENNAKTS GAITA

Rīts

maza tumsiņa, maza krēsliņa, krēsliņa, nokrēsla, krēsla, dzesna, dziesna, agrums, pusausa, pagaisma (*krēsla, laiks īsi pirms saullēkta* ME), maza gaismiņa;

rīta blāzma, austra, ausma, ausums, ausēknis, dienas ausa, atbala *apv.* (*gaiša dienas blāzma* ME), rītausma, rītausa;

saullēkts;

pusrīts, pusrītiņš, agraiņa (*«no rītiņa agraiņā»* ME), pabrokastlaiks, brokastlaiks;

rītpute, rīta cēliens, rīta strēķis *barb.*;

saulrīts (*saulains rīts*)

Diena

diena, priekšpusdiena, dienasvids, dienvidus, dienas viducis, pusdienlaiks, vidusdiena (*«ap divpadsmiņiem ir vidusdiena»* ME), tukšais laiks, tukšās stundas (*«baidekļi parādījušies arī pa pusdienas laiku, tukšajās stundās»* ME), pēcpusdiena, launaglaiks, palaundzis, palaunags, palaunadze, palaunaģis *apv.*, pēclaunags, puspavakars;

sauldiena (*saulaina diena*)

Vakars

pusvakars (*agrs vakars*), novakars, novakare, pavakars, pavakare, pievakare, ievakars, vakarpuse, vakars;

saulriets, saulrieti, saulrietas, riets, rieti,
rieta, norieta, saules noeja;
vakarblāzma, sārtne *apv.*;
dziesna, puskrēsla, nokrēsla, nokrēslis,
pakrēsla, vakarkrēsla, krēsla, krēslība *novec.*,
mijkrēslis, sirmā stunda, satumsa («*līdz ar
satumsu beidzām kult*» ME);
vēls vakars, liels vakars, vēlums;
vakara cēliens, vakara strēķis *barb.*

Nakts

nakts, melna nakts, vēla nakts, dziļa nakts,
nakts melnums, pusnakts, nakts vidus, vidus-
nakts, spoku stunda, tukšais laiks («*spoki vis-
vairāk mēdzot rādīties cilvēkam no pulksten
11 līdz 1, jo to laiku sauc par tukšo laiku*»
LP), rīta puse;
melna tumsa, liela tumsa

IV

DEBESS PUSES

austrumi — austrumpuse, austrummala,
austrums, rīti, rīta puse;

dienvīdi — dienvīdu puse, saules puse,
pusdiēna, pretziemelis, dienvīži *apv.*;

rietumi — rietumpuse, rietummala, va-
kari, vakarpuse, rieti, rietums, vakariņš,
rieteņi *apv.* («*klanījies trīs reizes uz katru
pusi, tikai uz rietumiem ne*» LP);

ziemeļi — ziemeļpuse, tukšumi *apv.* («*ziemeļus sauc arī par tukšumiem, tādēļ ka tur nekad nav saules*» ME)

V

DAŽĀDI LAIKA APSTĀKĻI UN DABAS PARĀDĪBAS

Vēsums

vēsums, dvēsums *apv.*, dzestrums;
vēss laiks, vēsīgs 1., dzestr 1., dzedrs 1.,
aukstnējs 1., aukstens 1., saltnējs 1.

Aukstums, sals

sals, aukstums, saltums, saltonis, saloņa;
stiprs sals: sprēgonis, sprēgoņa, spalgoņa,
spelgonis, spelgoņa, spelga, svelonis, sveloņa,
versme, stindzenis, vērdoņa *apv.*;
kailsals, pliksals, gludsala;
saussals;
auksts laiks, salts 1., salstus 1. *apv.*;
ļoti auksts laiks, svelmains 1., versmains
1., svelains 1., svelots 1. *apv.*, spalgs 1.,
lauska 1., sprēgans 1.

Siltums

siltums;
silts laiks, siltens 1., pasilts 1., mīlīgs 1.,
rēns 1., maigs 1., mīksts 1. (*ziemā*)

Karstums

karstums, svelme, versme, kvēle, ceņoņa, cepenis, svelonis, sveloņa, sveile *apv.*, sveilis *apv.*, tveice, tvīce, tvīkoņa, tvīka, tvīksme, sutoņa, sutnis, slāpenis;

karsts laiks, svelmains l., svelmīgs l., svilmīgs l. *apv.*, tveicīgs l., tvīkains l., tvīkans l., sutīgs l., spiedīgs l.;

sutains gaiss, tvanains g.

Mitrums

mitrums, valgums, valgme, valganums, veldze, velgums, velganums, drēgnums, drēgzna *apv.* (*auksts un mitrs laiks*);

mitrs laiks, mikls l., drēgns l., drēgznis l. *apv.*

Salna

salna, naktssalna, rīta salna, pavasara salna, rudens salna

Sarma

sarma, blija *apv.*;

sarmoksnis *apv.* (*laiks, kad krīt sarma ME*)

Atkala, apkala

atkala, uzkala *apv.*, vējkala *apv.*, gāle *apv.*, ledgāle *apv.*, ledgālis *apv.*, apgāle *apv.*, ledienis *apv.*, slīdledus, nokala *apv.* (*atkala uz sniega ME*);

apkala *apv.* («apkala ir ledus, ar ko pārklājas koki, kad aukstā laikā uznāk migla» ME), apsala *apv.* (*t. p.*), apgālis *apv.* (*t. p.*), glizma *apv.* (*mitra migla ziemā, kas, lejup līstot, tūlīt sasalst* ME)

Atsals

atsals (*sals pēc atkušņa*), atsala, atsalna, gļimdenis *apv.*, gļimdoņa laiks *apv.* («tāds gļimdoņa laiks, ka krizdams vai sprandu var lauzt» ME)

Sērsna

sērsna («sniegam tik stipra sērsna, ka visur pa virsu vien iet» Janš.), sērsnis, sēršņi, uzkārtā («pa nakti sniegam apsaluse uzkārtā» ME), pasalums; sērsnu laiks (*pavasaris*)

Ledus

ledus, gāle *apv.*, pagrauzda *apv.* (*ledus, zem kura ūdens ir atkritis* ME), pagrauzde *apv.* (*t. p.*)

Sniegs

sniegs, birda (*smalks sniegs*), ložņa (*smalks sniegs, ko dzen vējš; «tāds ložņa, ka iet skaidu jumtiem cauri»* ME), rusenis *apv.* (*čaugans sniegs; «tādu ruseni neesmu ilgi redzējis: visi ceļi tā aizdzīti, ka ne pabraukt nevar»* ME), skrāpsna *apv.* (*pavasara at-*

kusnī uz ceļa atkūsis sniegs, kas naktī atkal sasalis ME), *kļēpa (slapjš sniegs), ķēpa (t. p.);*

smalks sniegs, irdens s., irdans s. apv., palsens s. apv. (t. p.), peldens s. apv. (t. p.), čaugans s., čagans s., čauvains s. apv., pelsains s. apv. (sauss, graudains ME), pārslains s., lielpārslains s., mīksts s., slapjš s., lēkšains s., kļēpains s. apv. (mīksts, ūdeņains), pikains s., blīvs s., sasēdies s., sagulies s., dziļš s., biezs s., trausls s., sakūsis s., izčakstējis s.;

sniegs *snieg, birst, krīt, nāk, pārslo;*

mazliet snieg: *snieģelē, snidzina, snieģelē, snieģaļā, birdina, birdelē, pārslā apv.;*

lielām, slapjām pārslām snieg: *lēpē, lēkšē, dreblā apv.;*

snieģa daudzums, kas sasnieg vienā reizē: snigums (piem., vienas nakts snīgums);

snieģa kupena, snieģkupena, kupana apv., kupenis apv.;

snieģa pārsla, pārsla apv., lēsne, lēpa (liela pārsla), lēkšņa apv. (t. p.), drēbuļi apv. (lielas, slapjas snieģa pārslas ME)

Putenis

putenis, snieģputenis, vējputenis, vējputnis apv., vējputne apv., cīruļu putenis (pavasārī);

snieģa virpulis, snieģa virpata, snieģa vērpata;

puteņains laiks, puteņa l.;

sniegs putina, puteņo, putenē, virpuļo, griežas

Atkusnis, šķīdonis

atkusnis, atkusa, atkausnis *apv.*, atkausa *apv.*, mīkstone *apv.*, mīkņa *apv.*, mīkne *apv.*, atmīkne *apv.*, atmiekšķenis *apv.*, pielaidenis *apv.*, atlaidenis *apv.*, atlaida *apv.*, atdrēģis *apv.*, atdrēģnis *apv.*, drēģis *apv.*, atligas *apv.*;
šķīdonis, šķaidonis;

atkušņa laiks, pielaidīgs l., atlaidens l., pielaidens l., atmīkstens l. *apv.*, mīkns l. *apv.*, palaidens l. *apv.* (*uz atkusu*);

šķīdoņa laiks

Lietus

lietus, līts *apv.*, patekas *apv.* («*nakti jau atkal būs patekas*» ME);

ilgstošs lietus: garais lietus, tecētājs, žūra, žūrētājs, lietavas, lītavas;

stiprs, straujš lietus: gāze, gāziens, gāzenis, gāzma, gāzne, brāziens, deviens, sturme *barb.* (*lietus ar vēju*), plītenis *apv.*, žļāga *apv.*;

smalks lietus: smalklietiņš, smalkana, birda, sijātājs, smidzinātājs, smīgala *apv.*, smīla *apv.* («*nu jau kociņiem lapas rautin izraus — tik siltas smīlas smilā!*» ME), smīgucis *apv.*, dirbņa *apv.*;

saules lietus (*kad list, saulei spīdot*);

lapu lietus (*stiprs pavasara lietus*);

pūdētājs *apv.* («silts, miglainš lietus, kad brīžiem saule spīd, ir siena pūdētājs» ME);

auglīgs lietus, audzelīgs l., radīgs l.;

lietains laiks: lītņa *apv.*, lietoņa *apv.*, liedenis *apv.*, slapoņa, mīrkoņa, miekšis *apv.*, rūgsnis *apv.*;

lēni līst: līņā, līžņā *apv.*, līdina *apv.*, lījavā *apv.*, smidzina, birdina, birdelē, rasina, miglo, miglīna, sijā, mirgo, mirguļo, mirmina, pilina, smilā *apv.*, smīgalā *apv.*, smalغانā *apv.*;

strauji līst: uzdod, sadod, gāž, drāž, mizo, žauj («šorīt nelīja, bet nupat sāks žaut kā negudrs» ME), kašā, uzkašā, līst straumēm (strūklām, strūgām, stāvgāzām, aumaļām), gāž kā ar spaiņiem (kā no mucas), dzīvs ūdens nāk no gaisa;

ilgi līst: tek, žūrē, mērcē, miekšķē, čurkstina, lietavo;

lietus daudzums, kas nolīst vienā reizē: lijums, lijiens

Pērkons

pērkons, pērkūns *apv.*;

negaisa laiks, pērkona l., bargs l., rībeņa l., bargums («debešis nāk augšā — būs bargums» ME);

pērkons dudina, ducina, dārdina, rūc, rīb, granda, grauj;

dieviņš baras *novec.* (tā senāk teica bērniem par pērkona ducināšanu)

Migla

migla, blīva *apv.* («pār Vaineļu purvu
nogulusies balta blīva» A. U.*);

miglains laiks, līdains *l. apv.*

Dūmaka

dūmaka, dūmonis *apv.*, bulš (*dūmakains,*
tveicīgs gaiss, sausums ME);

dūmakains gaiss, dūmaksnājs *g. apv.*, ap-
dudzis *g.*, aizdudzis *g.*, aizdūmējis *g.*, bula *g.*
(«bula gaiss ir zilgans, dūmakains, pietvīcis
gaiss vasarā» ME)

Rūsa

rūsa blāzmo, plaiksnās, plātās

Ziemeļblāzma

ziemeļblāzma, polārblāzma, kāvi, ziemeļa
uguņi *novēc.*

Varavīksne

varavīksne, vararīkste *apv.*, saules ceļš

Mākoņi

mākonis, mākulis *apv.*, padebēsis, debēsis
(*labs debēsis nolija; debeši staigā*), tūce *apv.*,
tūcis *apv.*, aizmāknis *apv.*, aizmākņa *apv.*,
pūte *apv.* (*skrejošs lietus mākonis*);

gaisi, mākumi *apv.*, pārdebeši *apv.* («*lietus*

vai sniega debeši, kas nāk viens pēc otra» ME);

spalvu mākoņi;

jēriņu mākoņi, aitiņu mākoņi, aitiņas;

plīvura mākoņi;

slāņu mākoņi;

gubu mākoņi;

lietus mākonis, lietus tūce *apv.*, sienavāle (*«raug, kur sienavāles! būs lietus»* ME), īliņš *apv.* (*«uznāca mazs, mazs īliņš un saliedināja visu sienu»* ME), strezna *apv.* (*šaurš lietus mākonis; «pagāja strezna garām, mūs nekēra»* ME), pūte (*«caur debešu skrejošām pūtēm mierīgi skatās mēness cauri»* Rainis);

lietus gaisi, pūļi *apv.* (*t. p.*);

pērkona negaisa mākonis, negaisa mākonis, pērkoņtūce *apv.*;

pērkona gaisi;

sniega gaisi;

sarkanes (*pie apvāršņa gari mākoņi, kas, saulei rietot, izskatās sarkani; «sarkanes deg»* ME), sarkaņi;

padebešu noguls (*«viņā pusē upei melnoja padebešu noguls»* ME), mākoņu aizguls;

vēja laiva, gaisa laiva (*«kad gaisa laivas stiepjas no dienvidiem uz ziemeļiem, tad gaidāms labs laiks»* ME), laiva;

pubulis (*mazs, balts pavasara mākonis; «debess ir skaidra, neredz neviena pubuliša»* ME);

stiepulīšs *apv.* (*šķidrš mākonītis* ME);

mākoņains laiks, mākuļains l., apmācies l., samācies l., nomācies l., piemācies l.;

pelēks gaiss, apdudzis g., dūmakains g.

Plūdi

plūdi, pali, peizums *apv.* («*kad liemie lieti, liemie peizumi, tad mums labi aug*» ME), atpali (*otrie plūdi*), uzplūdi;

plūdu laiks, palu l., plūdonis *apv.*

Vēji pēc debess pusēm

austrumu vējš — austrumvējš, rīta vējš, rītenis, austrīņš, austrīņa vējš, austra vējš, zemes vējš (*Vidzemes jūrmalā un Kurzemē Baltijas jūras piekrastē*), zemenis (*turpat*), auksuma puses vējš (*ziemā*);

dienvidu vējš — dienvidvējš, siltais vējš, lēnītis *apv.* (*silts dienvidvējš* ME), vasaris *apv.*, dienas vējš *apv.*;

dienvidaustrumu vējš — dienvidrītu vējš, āzenis *apv.*;

dienvidrietumu vējš — dienvidvakaru vējš, launaga vējš *apv.*, launadzis *apv.*, ūdensvējš *apv.*, valdzenis *apv.*, garais vējš *apv.*, lēnica *apv.*, saksenis *apv.*;

rietumu vējš — rietumvējš, vakarvējš, vakarenis, rietenis, valdzenis *apv.*, plūdu vējš *apv.*, pludenis *apv.*, lielais vējš *apv.*, jūras vējš;

ziemeļu vējš — ziemeļvējš, ziemeļis, ziemas vējš *novēc.*, tukšuma vējš *apv.*, tukšais vējš *apv.*, sīvenis *apv.*, sāmenis *apv.*, čigānu vējš *apv.*;

ziemeļaustrumu vējš — ziemeļrītu vējš, ziemeļrītenis, pusrītenis, austrenis, īdenis *apv.*, bada vējš *apv.*;

ziemeļrietumu vējš — ziemeļvakaru vējš,

tukšuma vējš *apv.*, tukšais vējš *apv.*, lodes vējš *apv.*, lodis *apv.*, pūmenis *apv.*, sāmenis *apv.*

Vēji pēc stipruma

dvesma, dvēsma, vēsmiņa, vēsma, dzesma, dzēsma, vējiņš, vējelis, pūsma, vējpūta, vējš, pūta *apv.* («*ir stipra pūta, un taisni pa ceļam, celsim tik tūliņ buru augšām!*» Janš.), jonis, brāzma, pūga *apv.* («*brāž pūga neganta*» ME), īliņš *apv.* («*sacēlās īliņš un aizrāva dēlu plašā pasaulē*» LP), auris, vētra, aure, *apv.*, sturme *barb.*, sturmis *barb.*, auka, skujiplēsis («*auka, kas pavasaros līdz ar atkusni birdina skujas*» ME), putnu aukas *apv.* (*kad gāju putni iet projām, augusta beigās, septembra sākumā* ME), briežu auka *apv.* (*rudeņos*), kauka, kaukuris

Viesuļi

viesulis, viesolis *apv.* («*maza viesuļa pūka, kas gluži rāmā laikā pēkšņi saceļas un grūzus riņķī griež*» ME), veisonis *apv.* (*mazs viesulis uz ceļa* ME), virpulis, virbulis *apv.*, virpata, viesuļvētra, virpuļvētra, sīpa *apv.* («*sacēlās tāds viesulis, tādas sīpas, ka jūra putās balta vārās*» LP), orkāns

Citi vēja apzīmējumi

ceļa vējš, pretvējš, sānvējš;
jūras vējš, jūrenis, paizuma vējš *apv.*;
sausais vējš, sauspūtis;

lietus vējš, pūļa vējš *apv.*, pūļu vējš *apv.*;
vējš dveš, čabina, žūžo, šalko, šalc, velk,
pūš, svelpj, svilpo, džīgo, šņāc, krāc, zēģelē,
zēvelē, žvīgo, gaudo, kauc, aurē, auro

Bezvēja laiks

bezvēja laiks, kluss l., rāms l., lēns l., lēnīgs l.

Ceturrtā daļa

**DAŽAS DARBĪBAS
VĀRDU GRUPAS**

Čiurkai
DAŽAS DARBIŲ
VĀRDŲ KRĀJIS

I

IET

iet, doties, staigāt, soļot, kājot, kātot, kāpt, stilbot, slāt, stūrēt, stupāt *barb.*, klemzēt *apv.*;

ātri iet: tecēt, nesties, cilpot, mizot, spolēt, spurot, mitrīt *apv.*;

lēni iet: čāpot, čāpāt, čāpināt, vilkties, taustīties (*ļoti lēni un uzmanīgi iet*), laipot, tuntuļot, lēpot, peldēt, kumuroties, klukažāt *apv.*, timbāt *apv.*, klēžot *apv.*, aiztusnīt, aizmīdīties, aizlīgot;

neveikli iet: lāčot, šļūkt, lamzāt, lampāt, kūņoties, ļepatāt, ļāpāt, slampāt, slumpāt, slempēt, kunkuļot (*iet uz priekšu klupdams, ar pūlēm ME*), klambāt, klencēt *apv.*, klunčot, klumpačot, klundurēt, klunkurēt, lumpačot, lumzāt, klumzāt, kumpāties (*iet sakumpis, salicis ME*), klešņāt *apv.*, lenterēt, svampāt, aizļodzīties, aizgrīļoties, aizkamāt *apv.*, aizkudlot *apv.*;

streipulīgi iet, klibot: streipuļot, meimurot, miemerot, likumot, tenerēt, tenerot, ģeņģerēt, steberēt (*streipulīgi, nevarīgi vai stīvi iet ME*), klubežot, šķeterēt *apv.*, klinkāt (*kli-*

bodams iet lieliem soļiem; lēkt uz vienas kājas ME), kleinot apv., kluburāt (klibot, ar pūlēm kustēties uz priekšu ME);

maziem soliņiem iet: cipāt, dipināt, dipāt, tipāt, tipināt, tipšināt, čabināt («ņipri atčabināja pāri istabai» A. U.*);

zaglīgi iet: zagties, lavīties, manīties, slapstīties, līst, ložņāt, šmaupt;

pa dubļiem, ūdeni iet: brist, bradāt;

klejot, klaiņāt, klīņāt, sirot, dauzīties, dauzīties apkārt, tekāt, lodāt, blandīties, vazāties, delverēt, klenderēt, klemberēt apv., klimerēt apv., klimstēt, klīvāt apv. («viņš visu dienu klīvā pa mežu» ME), kulties, mētāties, maisīties, malties, linkāt apv. («linku linku zaķītis lēca no aparā aparā, tā linkāja dēla māte, dēlam sievas meklēdama» LD), vanckāt apv., kleistot apv.;

pastaigāties, cierēt barb., sierēt barb., špacierēt barb., storēt apv. («re, kur tēvi storē pa rudzu grāvmali!» ME)

II

SKRIET

skriet, traukt, traukties, rikšot, joņot, auļot, lēkšot, cilpot, ļekot, vicot, nesties, laist, drāzt, jozt, brāzt, brāzties, diegt, diebt, dirbt («Pēterītis dirba tūliņ naski vien pakaļ» ME), dipšot, gāzties, likt («uz muižu tas licis, ka vai dubļi sitas pakausē» ME), lobt («vecais sāka

lobt, ko kājas nesa» Blaum.), post («vīrs nu posīs uz iekšu» ME), stiepties («ar zaķu ādas pastalām projām stiepties» ME), šaut («māte šauj uz pirti skatīties» LP), šauties, zibsnīt, žauties, ķegot *apv.* («ķego tikai pakaļ» Grig.*), zaķot, maut projām, dot kājām ziņu (vaļu, baili), aut zaķa pastalas, laist pa diegu, laist kātus (lekas, pekas, vieglos) vaļā, ņemt kājas pa pleciem;

sīkiem soļiem skriet: tecēt, tipināt, dikāt («bērns dikā pa plānu» ME), ņirbināt

III

RUNĀT

runāt, sacīt, teikt, stāstīt, paust, vārdot, zadināt *apv.* (*uzrunāt* ME), pļāpāt, muti dzišināt, mēli deldēt, mēli kulstīt;

vairākiem sarunājoties: čalot, tērzēt, pļāpāt, tērgāt, tērgot, tērgavāt, mēlot, triekt, zadināt *apv.* (*klusī sarunāties; jautri tērzēt* ME), vetelēt *apv.* (*ātri un daudz runāt cits caur citu* ME);

skaļi runāt: dārdināt, gāzt vaļā, pļaut vaļā, spert vaļā, aurot, taurēt, bazūnēt;

klusī runāt: čukstēt, bubināt, dudināt, dvest;

neskaidri runāt: murmināt, murmulēt, murmuļot, murkšķēt, buldurēt, burkšķēt, čamstināt, čeverēt, dūkt, dulburēt, penterēt, purkšēt, svepstēt, svepšķēt, svipšināt, šļepstēt, šļupstēt, vāvuļot, vervelēt (*ātri, daudz un*

neskaidri runāt ME), berbelēt *apv.* (*ātri un neskaidri runāt* ME), lauzīt (*nepareizi kādu valodu runāt*);

ātri runāt: bērt, barkšķēt, vārīties, dirbulot *apv.*, vervelēt (*ātri, daudz un neskaidri runāt* ME), berbelēt *apv.* (*ātri un neskaidri runāt* ME), šventerēt *apv.* (*t. p.*);

gari runāt: klāstīt, skaidrot, pātarot;

vienu un to pašu runāt: malt, zelēt, zvanīt, kladzināt, mīstīt;

neapmierināti runāt: ņurdēt, rūkt, pukstēt;

daudz un tukšu runāt, plāpāt: melst, čaukstēt, čabināt, čalināt, klabēt, žvadzēt, grabēt, muldēt, čugunu liet, klankšķēt, tarkšķēt, terkšķēt, plarkšķēt, plaukšķēt, larkšķēt, ļurkšķēt, lirikšķēt, ļerkšķēt, larzāt, plurkstēt, plurkšķēt, plukstēt, plukšķēt, plerkstēt, plerkšķēt, plekstēt, plekšķēt, blarkšķēt, blaužgēt *apv.*, vankšķēt, varkšķēt, vaukšķēt, tervelēt *apv.* (*daudz un ātri, bet pie tam neskaidri un nesakarīgi runāt* ME), klapstēt *apv.*, klenkstēt *apv.* (*runāt muļķības* ME), perkšķēt *apv.*, ļerēt *apv.*, ļerināt, ļegatāt *apv.*, ļurināt, klebēt *apv.*, žvankstēt, vēpļot *apv.* («*pie dzēries vēpļo bez gala, bez malas*» ME), blorkšķēt, plainīt *apv.*

IV

SIST

vairākas reizes sist: šaust, šaustīt, pērt, sukāt, kult, kulstīt, kuldināt, dauzīt, slānīt, test, velēt, vālēt, zvetēt, zvelēt, zvecēt, kapāt,

mizot, kaut, kaustīt, dūnkāt, dunckāt, bukņīt, bukāt, buksnīt, stuknīt *barb.*, dūrot, pļaukāt, milnot, kokot, rungot, pātagot, pipkāt, pitkāt, pleitēt, bozēt, stibāt, spināt *apv.*, vicāt, vicot, zilināt, dragāt, ģērēt, liet («*kāds viņam tumsā esot lējis vien, lējis vien pa kaklu*» Kaudz.), mīcīt, plītēt, blietēt, karsēt, sildīt, sautēt, sutināt, svilināt, vantēt, būkāt, bunkāt, belzēt, paisīt, pluinīt, oderēt («*tiks mugura oderēta*» LD), zolēt, zeltīt («*kučieris sācis ar pātagu zeltīt... zirgu*» LP), ziepēt, vitēt, sloksnēt («*ar... nūju sācis sloksnēt gultā guļošo velnu*» LP), smalstīt, smeltēt, staukāt, taukšķēt («*ar... kūjām taukšķēja velnus*» LP), vanckāt, veķēt, ventēt, verdēt, valcīt, bavgāt, bauzēt, blantēt, blaugāt *apv.*, desēt *apv.*, kancēt, lampot, popēt *apv.*, slodzīt («*pirkš[u] Rīgā pātadziņu, slodziš[u] tavu muguriņu*» LD), zabīt *barb.* (*sist līdz nāvei* ME), lupīt *barb.*, dot pa ādu (cekulu, kaklu, ļepu, mizu, nagiem, nāsīm, skaustu, purnu, purslām, paunu, ribām), sadot pirti (sutu);

viegli sist: plikšināt, plikēt, sitaļāt, peksēt, *vienreiz sist*: belzt, cirst, gāzt, kraut, zvelt, bliezt, vilkt, žaut, triekt (*triekt ar dūri pa galdu*), likt (*kādam*), ķest, dābt *apv.* («*puisis sunim dāba ar koku*» ME), mērkt, mest, smelt («*lai netaupot pātagas, bet smeļot tam tā pa ribām, ka...*» LP), šaut, iešmaukt (*piem., ar pātagu*), uzlaist (*piem., ar pātagu*);

par pļauku, plīķi: sist, cirst, vilkt, dot

V

SKATĪTIES

skatīties, lūkoties, raudzīties, vērties, rēgāties *novēc.* («*ja jau tu ... būtu manu balsi pazinis, tad tev atpakaļ rēgāties nevajadzētu*» Kaudz. M.), blenzt, ķīķerēt, acis apkārt šaudīt, acis pacelt, pamest acis, pārļaut acis, pašaut acis («*Sveķāmurs ... pašāva acis zem gultas*» A. U.*), uzmet acis, uzmet mirkli, palaist skatienu;

vērīgi skatīties: vērot, meklēt ar acīm («*šaurām acīm kaut ko meklējās sievietes pusē*» A. U.*), pētīt, urbties ar skatienu (acīm) («*Ceplis ar iznīcinošu skatienu urbās Caunē*» Roz.*), lūsināties («*ko tu lūsinies no tālnes?*» ME);

slepus, bailīgi skatīties: šķielēt, glūnēt, lūrēt, žūrēt («*vēris ... durvis vaļā un žūrējis, vai kāds iekšā*» LP)

VI

SKAŅU APZĪMĒŠANAI LIETOJAMI DARBĪBAS VĀRDI

Skaņas alfabēta kārtībā

aurot (*vējš*)
barkš[k]ēt (*sitot pa cietu priekšmetu, šāvieni*)
baurot (*vērsis, gous*)

- bīkšķēt («*staigā, ka bīkšķ vien*» ME)
 blaikšķēt («*sviedis gaļu pa kaktiem, ka
 blaikšķējis vien*» LP)
 blakš[k]ēt, blākš[k]ēt («*durvis blākšķēda-
 mas atdarījās*» Skalbe, «*blakš vien, kad iet
 ar lielajiem zābakiem pa grīdu*» ME)
 blankš[k]ēt (*suns*)
 blarkš[k]ēt (*rati, logu rūtis, dzelzis, skārds*)
 blaukstēt, blaukš[k]ēt (*durvis, lādes vāks
 krītot, šāvieni, sitieni*)
 blaužģēt (*vāle velējot*)
 blēt (*aita, āzis, jērs*)
 blikstēt, blikš[k]ēt (*šāvieni, ūdens līstot,
 durvis, sitieni*)
 blunkšēt (*ūdens*)
 blurkstēt, blurkš[k]ēt (*katls vāroties, vē-
 ders*)
 blūžģēt (*zivis, ūdens*)
 bļerkstēt (*patafons*)
 braikš[k]ēt, braišķēt (*zars lūstot, ledus
 plīstot*)
 brakstēt, brakš[k]ēt, brākš[k]ēt (*koki, zari,
 dēļi, tilti, kauli, sienas, ledus*)
 braukš[k]ēt (*ēdot; «viņš ēd ābolus, zirgs
 ēd āboliņu, ka braukšķ vien*» ME)
 brikstēt, brīkstēt, brikš[k]ēt, brīkš[k]ēt,
 briukš[k]ēt (*koki lūstot, masti, ledus*)
 brūkš[k]ēt («*rokas mazgājot un beržot
 brūkšķ*» ME)
 bubināt (*zirgs*)
 būkstēt, būkš[k]ēt («*smiltis būkšēdamas
 krita kapā*» ME, «*tā situšies pa tumsu ko-
 kos, — kad būkš vien!*» ME)
 burbulēt, burbuļot (*strautiņš, ūdens,*

azāids vārīdamies)

burkstēt, burkš[ķ]ēt (*akmeņi ripodami, sniegs*)

ciepstēt (*cāļi, mazie putni*)

čabēt (*lapas, salmi, zīds, papīrs, soļi*)

čakstēt (*lapas krītot, salmi, siens, lietus, ābols, krīzdams no koka, pulkstenis, putni*)

čākstēt (*žagata*)

čalot (*strautiņi, upītes*)

čarkstēt (*riteņi, braucot pa granti, balss, žagata*)

čaukstēt (*lapas, siens, salmi, zīds, papīrs*)

čēkstēt (*krūtis, balss*)

čerkstēt, čērkstēt (*balss, slimas krūtis, putni*)

čiepstēt (*cāļi, mazie putni, balss*)

čīkstēt (*durvois, rati, vārti, apavi, koki, slimas krūtis*)

čīlksēt (*putniņi*)

čīpstēt, čīpstēt (*mazie putni, cāļi*)

čīrkstēt (*circeņi, putniņi, sienāži, smiltis, sniegs, zobī, spalva rakstot*)

čīvināt (*bezdelīgas, mazi putni*)

čīvuļot (*putni*)

čūkstēt (*slapja malka, žagari, ūdens uz karstas dzelzs*)

čurkstēt (*strautiņi, upītes, gaļa cepot, pīpe pīpējot*)

dārdēt (*rati, akmeņi, zeme, pērkons, šāvieni, skārds, balss*)

darkš[ķ]ēt (*rati, podi*)

dīkt (*gouvs, ods, muša, bērns raudot*)
dimdēt, dimēt (*zeme, pērkons, šāvieni, filts, zvani, āmura sitieni, soļi*)
dipēt (*soļi*)
drakšķēt (*«vīrs brauc, ka rati vien drakšķ»*
ME)

dūdot (*balodis*)
dūkt (*pērkons, ērģeles, bite, dundurs, tālruņa vadi, ausis, balss*)
dundēt (*«debess dārd, un gaisi dund»* ME)
dunēt (*zeme, pērkons, šāvieni, zvans, galva, soļi*)

dunkstēt (*bite, ausis*)
dverkstēt (*«rati par to nedēļu bijuši izkal-
tuši un dverkstējuši»* LP)

dzilkstēt (*sīki putni*)
džerkstēt (*«sasalušās ragavas stipri džerk-
stēja»* ME, *«aizlūzusi ratu ass džerkst»* ME,
«slimajam krūtīs, rīklē džerkst» ME)

džīgāt, džīgot (*vijole, vējš, zem kamanu
sliecēm sniegs*)

džindzēt (*zvārguļi*)
džinkstēt (*ausis, lode, bite*)
džirkstēt (*zobi, kamanu slieces*)

gāgāt, gāgināt (*zoss, gulbis*)
gārdzēt (*slimas krūtīs, elpa*)
gārkstēt (*«vistas gārkst, kad taisās perēt»*
ME, *«krūtīs kas gārkst»* ME)
gļinkstēt (*pulkstentiņš*)
grabēt (*rati, lietus, kauli, kažoks, skārds*)
grandēt (*lielgabali*)
griezt (*grieze*)

grudzināt («zirgs grudzina, kad grib ēst, dzert» ME, «istabas meita ar ķēkšu grudzinādamās smējās» A. U.)

guldzēt (ūdens)

gulkstēt (gulbjī, vēders)

gurdzēt, gurkstēt, gurkš[k]ēt (mīksts sniegs, milti)

gvergzdēt (cūka)

ģerkstēt («slimajam krūtīs, kaklā, rīklē ģerkst» ME)

karkstēt, karkš[k]ēt, kārks[k]ēt (vārna)

klaudzēt (soļi, apavi, spriguļi, pakavi)

klaukstēt, klaukš[k]ēt (soļi, apavi)

klebēt (rati)

klēgāt (zosis)

klemst, klemstēt, klenkstēt (suns)

klidzēt (vanags)

klidzināt (vanags, dzenis)

klikstēt, klikš[k]ēt (pakavi, bises gailis)

klinkstēt, klinkš[k]ēt (glāze, važas)

klipstēt («viņš sit uz lakstiņu, ka klipst un klapst» ME)

klirkstēt, klirkš[k]ēt (logu rūtis, glāzes)

kliukstēt, kliukš[k]ēt («auž, ka kliukst vien» ME)

klukstēt, klukš[k]ēt (vista)

klundzēt («zem ledus tukši, tumšdobji klundz» F. Bārda)

klunkstēt, klunkš[k]ēt (šķidrums)

klurkstēt, klurkš[k]ēt (dzērovs)

knakstēt (*«spieķis pārlūza, ka knakstēja vien»* ME)

knakš[k]ēt (*zobi, pirksti*)

knarkstēt (*«knarkstēja rūšainas eņģes»* ME)

knaukstēt, knaukš[k]ēt (*ragi, nagi, kauli; «staigāja jaunos zābakos, ka knaukšēja vien»* ME, *«sals knaukšķēdams spārdās priežu stumbros»* ME)

knikstēt, knikš[k]ēt (*zariņi, pirksti*)

kņirkstēt, kņirkšēt (*ledus*)

kraikšķēt (*durvis*)

krakstēt, krakš[k]ēt (*koki, kauli*)

krākt (*vētra, jūra, mežs, cilvēks guļot*)

krapstēt, krapš[k]ēt (*durvis, kauli, soļi, zābaki*)

kraukš[k]ēt (*kaut ko cietu graužot vai laužot; «velni koduši akmeņus, ka kraukš vien»* LP)

krikstēt, krikš[k]ēt (*kauli, ledus*)

krinkšēt (*«zem plānās sniega kārtiņas krinkš tīrs ledus»* ME)

kripstēt, kripš[k]ēt (*«iet, ka kripst vien»* ME)

kriukš[k]ēt (*kaut ko cietu un trauslu ēdot; «zari lūstot kriukšķ»* ME)

kulkstēt (*«ūdens kulkst, gar pudeles kaklu skriedams»* ME)

kurkstēt, kurkš[k]ēt (*varde, zemes vēzis, sniegs, vēders*)

kvakstēt, kvākstēt, kvākš[k]ēt (*pīle, teteris*)

kvankstēt, kvankš[k]ēt (*suns*)

kvarkstēt, kvārkstēt, kvarkš[ķ]ēt, kvār-
š[ķ]ēt, kvārkt (*varde, vārna*)

kvekstēt, kveksš[ķ]ēt, kvelkstēt, kvelš[ķ]ēt
(*suns*)

kvenkstēt, kvenš[ķ]ēt (*suns, sivēns*)

kverkstēt, kverkš[ķ]ēt (*sivēns, šunelis*)

kvērkt («*cūkas kvērc, ēst gribēdamas,*
kviec — kad kauj» ME)

kviekt (*cūka, sivēns*)

kvīkstēt, kvīksš[ķ]ēt (*cūka, sivēns*)

ķaukstēt, ķaukšēt (*suns*)

ķerkstēt, ķērksēt (*vista, vārna, balss, sli-*
mas krūtis)

ķērkt (*vārna, krauklis, vānags, balss*)

ķiukstēt (*suns*)

lakšķēt («*smagi lakšķēja zirgu... pakavi*
pret piekalni» ME)

larkš[ķ]ēt (*harmonikas, zvārguļi*)

lauks[ķ]ēt («*sita knipas, ka pirksti vien*
lauksķēja» Doku A., «*ēd, ka laukš vien*» ME)

ļakstēt (*slapji apavi*)

ļekstēt («*suns ļekst vienā ļekstēšanā*» ME)

ļerkš[ķ]ēt (*riet; «caurās galošas riebiģi*
ļerkšķēja» Līg.)

ļurdzēt, ļurgt («*putra vārās, ka ļurdz vien*»
ME, «*sabridis kājas; tik ļurdz vien!*» ME)

ļurkstēt, ļurksš[ķ]ēt (*izmirkuši apavi, pīpe*
pīpējot, vēders)

maut (*gouvs*)

mekšķināt (*kaza*)

mēt (*aita, kaza*)

ņaudēt (*kaķis*)
ņaukstēt, ņaukš[ķ]ēt (*kaķis*)
ņīkš[ķ]ēt (*ledus; «pirksti ņīkš kauliņu sa-
vienojumos, kad tos palauza» ME*)
ņirkstēt, ņirkš[ķ]ēt, ņirškēt (*satrunējis
koks, sauss sniegs, sausi stieбри*)
ņurrāt (*kaķis*)

pakš[ķ]ēt (*lietus, šāvieni*)
parkš[ķ]ēt (*«akmens parkšķēdams vēlās pa
skaidu jumtu» ME*)

parkš[ķ]ināt (*stārķis, tītars, zoss, pīle*)
paukš[ķ]ēt (*korķis, āboli krītot, šāvieni tā-
lumā*)

peikstēt (*slapji žagari degot, slapja malka*)
pēkstēt, pēkšķēt (*pīle*)
pīkstēt, pīkš[ķ]ēt (*pele; «pagale dega pīk-
stēdama» ME*)

piukstēt, piukš[ķ]ēt (*«dzirdēja paipalu mā-
tīti klusi piukšķam» Janš.*)

plakš[ķ]ēt (*lietus lāses, grāmata krītot, vā-
le velējot*)

plarkš[ķ]ēt (*taure, izkaltuši rati*)
plaukš[ķ]ēt, plaušķēt (*ar rokām plaukšķi-
not, vāle velējoties, pātaga; «putra vārās
plaukšēdama» ME, «plaukšķēdami vilņi sita
gar tvaikoņa sāniem» ME*)

plerkš[ķ]ēt (*bojāti mūzikas instrumenti*)
plikš[ķ]ēt (*lietus; «zēģelīte plikšķēdama
plosījās» ME, «cūka tiešām ņemas pa kai-
miņa rāceņiem, ausis vien plikš!» Por.*)

plikš[ķ]ēt (*lietus, rikste, pātaga*)

plinkš[ķ]ēt (*zvaniņš, vecas klavieres*)

plirkš[ķ]ēt (*modinātāja pulkstenis*)

plišķēt (*lietus, ūdens*)
pliukš[k]ēt (*pātaga, rīkste*)
plukš[k]ēt («*lampas liesma plukšķēdama*
cēlās un krita» ME)

plūkš[k]ēt («*liesmas plūkšēdamas uzšāvās*
gaisā» ME, «*kājas mīksti plūkšķēdamas iemi-*
nas smiltis» ME)

plunkš[k]ēt («*no rīta zivis iet pa ezeru, kā*
plunkšķ vien» ME)

plakšēt («*ola nokrita un plakšēdama pār-*
plīsa» ME)

plerkstēt («*taurenieki pūš taures, ka*
plerkst» ME)

plīkstēt («*lietus līst plīkstēdams: plīks,*
plīks!» ME)

plupstēt (*biezputra vārīdamās*)

pogāt, pogot (*lakstīgala*)

pukš[k]ēt (*motors, ezis; «lampa pukšēdama*
un sīkdama sāk raustīt liesmu» Aps.)

pulkšķēt («*alus mucas rūgdamas pulkšķ*»
ME, «*linu mārks pulkšķ (iemērtie lini rūgst,*
ūdens virsū ceļas gāzes pūslīši un sprāgst
pušu ar troksni)» ME)

pūst (*sirēna, mednis*)

rekš[k]ēt (*cūka*)

rēkt (*lācis, lauva, tīgeris*)

ribēt (*sasalusi zeme, rati, pērkons, šā-*
vieni)

riet (*suns*)

rubināt (*rubenis, teteris*)

rukš[k]ēt (*cūka*)

rūkt (*lauva, lācis, ratiņš, vēders, pērkons*)

sanēt (*bites, kukaiņi, niedres; «kamanu slieces sanēja» Purap., «zeme sanēja maigi» Ves.*)

sīkt (*ods, muša; «trumulis... sāk klusi sīkt» ME*)

skrakstēt, skrakš[k]ēt (*atslēga*)

skrapstēt, skrapš[k]ēt (*aizšaujamašs, atslēga, spalva rakstot, sasalis sniegs*)

skraukstēt, skraukš[k]ēt (*kaut ko cietu graužot, piem., kaulu, garozu*)

skrimšķēt (*«zirgi... ēd sēku, ka skrimšķ vien» ME*)

skripstēt (*atslēga, spalva rakstot; «viņš iet, ka skripst pa plānu: krip, krap!» ME*)

skriukš[k]ēt (*kaut ko cietu un trauslu kožot, piem., saceptu gaļas ādu, baltmaizi*)

slaukš[k]ēt (*«lietus līst, ka slaukš vien» ME*)

smaukšēt, smiukšēt (*pātaga*)

snirkstēt, snirkšēt, snirkstēt (*«lopi ēd, ka snirkš vien» ME, «smiltis zem kājām snirkst» ME*)

sparkšķēt (*«mašīna sparkšķ, pļaujot labību» ME*)

spiegt (*balss*)

spindēt (*spindele, bite, muša*)

spindzēt (*muša, spāre, dundurs, bite, lode, ausis*)

spirkstēt (*«zem mūsu kājām spirkst sausais sniegs» ME*)

spraikšķēt (*«spraikšķēdamas sprāga raķetes» ME, «durvis spraikšķēdamas atgāja vaļā» Līg.*)

sprakstēt, sprakš[k]ēt (*uguns, malka de-*

got, skali degot, dzirksteles, krusa; «sala, ka sprakšēja vien» ME)

spraukš[k]ēt (uguns; «lapas dega sprēgādamas un spraukšķēdamas» ME, «plīst akmins spraukšķēdams» LD)

sprēgāt (uguns, malka degot, lietus)

spriksēt, spriks[k]ēt (žagari, dzirksteles, liesma)

spurkstēt, spurks[k]ēt (spole; «ratiņš griežoties spurksķ» ME, «tauriņa spārns, maigi spurksķēdams, kūlās pret gultas galvgali» A. U.)

stinkš[k]ēt (glāzes, logu rūtis plīstot, pulkstenīši, zvārguliši)

stirkš[k]ēt (audumu plēšot)

strinkš[k]ēt (stīgas, zāģis, izkaps)

svelpt (lode, vējš, strazdi)

svilpt (lode, strazdi)

svirkstēt, svirkš[k]ēt (uguns, liesmas, raķetes, grants berot, gaļa cepot)

svirpstēt («svārpsts urb jot svirpstēja» ME)

šalkt (mežs, jūra, viļņi)

šķindēt (pulkstenītis, zvārgulītis, zobens, izkaps, pieši)

šlakstēt (ūdens, viļņi, dubļi)

šlankstēt (šķidrums mucā vai pudelē)

šlaukstēt (ūdens, viļņi, airi)

šlirkstēt («dubļi šlirkst cauros zābakos» ME, «slapjais smilšakmens griezās šlirkstēdams» ME, «jumts ir caurs, ūdens nāk cauri šlirkstēdams» ME)

šlurkstēt («ūdens cauros zābakos šlurkst» ME, «dūņas šlurkstēja pie katra soļa» ME,

«ja tikls bieži austs, tad ūdens, brāzdamies pa actiņām, šļurkst» ME, «jo spēcīgāki savilka, jo pīpīte vairāk sāka šļurkstēt» ME)

šmakstēt, šmakšķēt («sivēni ēd, ka šmakst vien» ME)

šmaukstēt, šmaukš[k]ēt (pātaga, rikste; «bučoņas, ka šmaukst vien» ME)

šmaukstināt (vāvere)

šmikstēt (pātaga, rikste; «bulta šmikst pa gaisu» ME, «govs skrēja caur krūmiem, ka šmikstēja vien» ME, «skūpstās, ka šmikst vien» ME)

šmiukstēt, šmiukš[k]ēt (pātaga, vica)

šmukstēt («ezis aiztikts šmukst» ME, «vāvere lēkā pa kokiem, ka šmukst vien» ME)

šņakstēt (zobi)

šņākt (jūra, mežs, gulētājs)

šņikstēt («grieza, ka šņikstēja vien» ME)

šņirkstēt (zobi, sniegs; «nazis šņirkst, gar akmeni velkot» ME, «zem zābakiem šņirkstēja klona zvirgzdi» Jauns., «maizē smiltis, zobos šņirkst» ME)

šņurkstēt (deguns)

štirkstēt (audumu plēšot)

švikstēt (izkaps, zīds, pātaga, soļi)

švirkstēt (zari vai tāss degot, sviests uz pannas; «plēš drēbes, ka švirkst vien» ME)

švūkstēt («alus muca švūkst, kad izrauj sviķi» ME, «viss lādiņš izskrēja švūkstēdams gaisā» ME, «caurās plēšas švūkst, jo gaiss švūkstēdams spiežas laukā» ME)

talkšēt («lāstekas talkš, kad tās krit zemē» ME, «talkš ilksei piesiets lielāks zvans» ME)

tarkš[k]ēt (*riteņi, rati*)
 tarškēt (*ieplisuši trauki, dzilnas, modinātāja pulkstenis*)
 terkš[k]ēt (*balss, rubenis; «pulkstenis terkškēdams nosita trešo rīta stundu» ME*)
 tikš[k]ēt (*pulkstenis*)
 tilkš[k]ēt (*zvaniņš, stikli plīstot*)
 tinkš[k]ēt (*glāze; «sasalis tā, ka tinkš» Janš.*)
 tirkš[k]ēt (*modinātāja pulkstenis, sienāži, audums plīstot*)
 trakškēt (*«zēns velk koku gar sētas kociņiem, ka trakšk vien» ME*)
 trallināt (*cīrulis, lakstīgala, cilvēks*)
 triekt (*cilvēks, putni, piem., lakstīgalas*)
 trikot (*lakstīgala*)
 trikšķināt (*putni, piem., lakstīgalas, dzeņi*)
 trillināt (*cīrulis, lakstīgala*)
 trinkš[k]ēt (*stīgas*)
 turkš[k]ēt (*zemes vēzis, spole spolējot*)
 tūtot (*kuģis*)

ūbināt, ūbot (*balodis*)
 ūkš[k]ēt (*krupis, cūka, sivēns, ezis*)
 urdzēt, urgt (*strautiņš, avotiņš, upīte*)
 urkstēt (*cūka; «akaču ūdeņi urkst» Ves., «zem viņa vārījās un urkstēja dūņas» Ves.*)
 urkš[k]ēt (*cūka, sivēns*)

vankš[k]ēt (*suns*)
 varkš[k]ēt (*vārti verot, neieziestas durvis, rati*)
 vaukš[k]ēt (*suns*)

vedžerēt (*lakstīgala*)
vēkš[k]ēt (*kaķis, āzis, kaza, vālodze*)
vičerēt (*putni*)
vidžerēt, vidžināt (*bezzdelīga*)
virks[k]ēt (*drēbes plīstot, paegli degot*)
vītarot, vīterēt, vīterot (*cīrulis, strazds, bezzdelīga*)
vizināt, vižulēt (*lakstīgala*)

zizināt (*ods, sienāzis, zīlīte*)
zļankš[k]ēt (*ūdens mucā, skārda zvani gōvīm pie kakla*)

zļaukstēt, zļauks[k]ēt (*koks krītot; «iet, ka tupeles vien zļauks» ME*)

zmauksēt (*«koks nogāzās zmauksēdams» ME*)

zurdzēt (*«kad uziet uz staignas vietas, tad zem kājām zurdz ūdens» ME*)

zuzēt (*bīte, muša, vējš, lapas*)

zūzot (*vējiņš*)

zvadzēt (*ķēdes, nauda*)

zvakstēt (*«iet, ka zvakst vien» ME*)

zvakš[k]ēt (*«nauda kabatā zvakšķ» ME, «zobeni kaujoties zvakš» ME, «zirņu maiss nokrita zvakšēdams» ME*)

zvarkstēt, zvarkš[k]ēt (*zvārguļi, trauki; «zirņi zvarkš, kad tos ber podā» ME*)

zvauks[k]ēt (*ledus; «koka trauks zvauks, kad pa to sit» ME, «viņš cērt malku, ka zvauks vien» ME, «vējš pūš, ka zvauks vien» ME*)

zviegt (*zirgs*)

zvinkstēt (*ausis*)

zvinkš[k]ēt (*ausis; «telegrafa drātis stipri zvinkš» ME, «lodes ap galvu zvinkšēja» ME*)
zvirkstēt, zvirks[k]ēt (*zirņi berot, grants berot, smiltis berzdamās, paeglis degdams, gaļa cepot*)
zviukš[k]ēt (*vējš, pātaga, rīkste, vilciņš, izkaps*)

žadzināt (*žagata*)
žlankstēt (*ūdēns pudelē; «ūdēns mucā vedot žlankst» ME*)
žlarkstēt (*bojāts mūzikas instruments*)
žladzēt (*pa dubļiem ejot, slapjas drēbes; «cūka ēd, ka žladz vien» ME*)
žlakstēt (*pa dubļiem ejot; «sabrīstas pastalas žlakst» ME, «žlakst vien, kad cūka ēd» ME, «sita, ka žlakstēja vien» ME*)
žlankstēt (*«skalojot ūdens mucā žlankst» ME, «putra žlankst vēderā» ME*)
žlarkstēt, žlarkš[k]ēt (*ūdēns apavos, samircis drēbju gabals*)
žlarkstēt (*ūdēns apavos; dzelzis*)
žlirkstēt, žlirkšķēt (*ūdēns apavos, ķēdes; «pa purvu ejot, apakš kājām žlirkšķ» ME*)
žludzēt (*«piesmēlušies, cauri zābaki ejot žludz» ME, «pa murdoksni ejot, žludz un bļurks» ME*)
žlūkstēt (*piesmēlušies zābaki; «žlūkst vien, ka iet pa dūņām» ME*)
žlurkstēt (*ūdēns apavos; «ūdenī pastalas žlakst, un vēlāk, pārlicīgām ūdenim notekot, tās žlurkst» ME, «ūdēns žlurkst pa notekām» ME*)
žmakstēt (*ēdot*)

žmikstēt (*pātaga, rikste*)

žmurkstēt (*«putni laižas, ka žmurkst vien»*
ME)

žņakstēt, žņakšķēt (*«cūkas ēd, ka žņakst vien»* ME, *«rudzus pļāun, ka žņakst vien»* ME)

žņerkstēt (*smiltis zobos; «žņerkst stikla vai dzelzs gabali, vienu gar otru trinot»* ME, *«ja rokā džerkste, tad, to lokot, locītava žņerkst»* ME)

žņirkstēt (*«ja maizē smiltis, tad ēdot zobi žņirkst»* ME, *«aiz dusmām griež zobus, ka žņirkst vien»* ME, *«kad ar ragavām brauc pa granti vai nazi uz akmens vai ķieģeļa trin, tad žņirkst»* ME, *«plāns ledus žņirkst, pāri staigājot»* ME)

žurkstēt (*avotiņš vai urdzīte tekot, žagari degot; «pavasari visas malas žurkst»* ME)

žūžot (*vējiņš*)

žvakstēt (*nauda kabatā vai makā, magoņu galviņā sēkliņas, pakavi, važas, zobeni, izkaptis*)

žvākstēt, žvākš[k]ēt (*«ūdens tek pa slūžām, ka žvākst vien»* ME, *«žvākstēdams nāca lietus ar krusu»* ME, *«ķieģeļi gāžas žvākstēdami»* ME, *«viss mežs žvākš[k]ēja, kokiem vētrā gāžoties»* ME)

žvankstēt (*suns*)

žvarkstēt (*sausī zirņi berot, važas, izkaļtuši rati, riteņi*)

žvārkstēt (*važas, ieroči*)

žverkstēt (*nesmērēti rati; «kamanas žverkst, aukstā laikā braucot pa sniegu»* ME, *«aizlūzusi vāģu ass žverkst»* ME)

žvīkstēt (*vējš, rīkste, pātāga, izkaptš, ra-
gavas braucot*)

žvīndzēt (*ausīs, galvā, zvārguļi, mušas*)

žvīnkstēt (*lode*)

žvīrkstēt, žvīrkš[k]ēt (*zirņi berot, akmeņi
berot, grants, ejot un berot, paegļi degot,
smiltis zobos*)

žvīukstēt (*pātāga, rīkste*)

žvīurkstēt (*gaļa cepot; «ūdens skrien
žvīurkstēdams» ME*)

Dažu dzīvnieku balsis

aita blēj, mēj, mējina, bējina

balodis dūdo, ūbo, ūbina

bezdelīga čivina, vidžina, vidžerē, vītaro,
vīterē, vītero

bite san, džinkst, dūc, zuz, spindz, spind,
dunkst

cālis čiepst, čipst

cīrulis trallina, trillina, vītaro, vīterē, vī-
tero

cūka urkš[k], urkst, rukst, rekst, rekšk,
ūkšk, kvērkst, kvenkst, kviec, kvīkst

dundurs dūc, rūc, spindz

dzeguze kūko, zvana

dzenis kaļ, klabina, klidžina, trikšķina

džērve klurkst, klurkš[k], klaigā

ezis pukš[k], šmukst, šņākā

gouš mauj, īd, dīc, bauro

grieze griež

kaķis ņaud, ņaukst, naukš[k], ņurrā, vēkš[k]
(*piem., kad uzmin uz astes*)

kaza blēj, mēj, mekšķina, vēkšķ
krauklis ķerc
lakstigala pogā, pogo, trallina, trillina,
 trikšķina, triko, vedžerē, vizina, vižulē, sit,
 triec
muša sīc, spindz, spind
ods sīc, dīc, zizina
pīle pēkšķ, pēkst, kvākst, parkš[ķ]ina
rubenis rubina, terkš[ķ], terkš[ķ]ina
sivēns sk. *cūka*
stārķis klabina, klidzina, parkš[ķ]ina
strazds svilpo, vītaro, vīterē, vītero
suns rej, vankš[ķ] vaukš[ķ], blankšķ,
 klemst, klenkst, kvankst, kvankš[ķ], kvenkst,
 kvenkš[ķ], kvekst, kvekš[ķ], kvelkst, kvelkš[ķ],
 kverkst, ķaukst, ķaukš, ķiukst, žvankst
teteris sk. *rubenis*
tītaris buldurē
ūpis vaid
vabole rūc, dūc
vanags klidzina
varde kurkst, kurkš[ķ], kvarkst, kvārkst,
 kvarkš[ķ], kvārkš[ķ]
vārna ķerc, karkst, karkš[ķ], kārķš[ķ],
 kvarkst, kvārkst, kvarkš[ķ], kvārķš[ķ]
vāvere šmaukstina, šmukstina, sisina
vīsta kladzina, klukst, ķerc, ķerkst, čerkst,
 gārķst (*kad taisās perēt*)
zemes vēzis kurkst, turkš[ķ], urrina
zirgs zviedz, bubina, grudzina (*kad grib*
ēst, dzert)
zoss gāgā, gāgina, klēgā
zvirbulis čivina, čiepst, svirpst
žagata žadzina, čākst, čarkst

VII

DAŽĀDU SPĪDUMU APZĪMĒŠANAI LIETOJAMI DARBĪBAS VĀRDI

balgot («*jau maigi balgo debesu spīdums*»
Rainis)

balsnēt (*sniegs*)

balsnīt («*rudzu tīrumi jau balsnī pus-
briedā*» A. U.)

baltot

blāvāties («*malka izkurējusies, tikai zila
uguntiņa vēl blāvājas pār oglēm*» ME)

blāvēt, blāvot («*ārā blāvo jau rīta krēsla*»
ME)

blāzmot («*sārti blāzmo rīts*» Sēlis*)

dzalkstīties (*acis ļauni iedzalkstījās*)

dzirkstelēt, dzirksteļot («*no viņas acīm
dzirksteļot dzirksteļoja*» ME)

dzirkstēt, dzirkstīt (*acis, vīns, sniegs,
zvaigznes*)

gailēt (*acis, ogles*)

gālēt (*ogles, zvaigznes*)

kvēlot (*ogles, liesmas, blāzma, acis*)

laistīties (*zelts, sudrabs, ugunis, zibeņi,
logi, spoguļi*)

lāktīt *apv.* (*uguns, ugunskurs, ziemeļ-
blāzma; «kāzu mājā visu nakti lāktīja ugu-
nis*» ME)

lāsmot (*vīns, liesmas, dārgakmeņi, zīds*)

liesmot (*uguns*)

līpēt *apv.* («lēni līpēdama dega svece» ME, «sāk tumsā un miglā līpēt un kurēties mazas uguntiņas» ME)

līpināt, līpināties («zila liesmiņa līpina virs oglēm» ME, «ciemu logos raudulīgi skala uguns līpinās» ME)

margot (*saule, ezers saulē; «koku lapās vēl margoja zelta stari» ME*)

mirdzēt

mirdzināt, mirdzināties («visapkārt lietus līst, vidū saule mirdzināja» LD, «labsirdība mirdzinās viņa šaurajās ačelēs» J. Sudr.*)

mirdzot («ziedi mirdzo saules dzeltenā zeltā» Akur.)

mirgot (*zvaigznes, uguns, rāsa, dārgakmeņi, pērles*)

mirguļot («ielejā pilsētas ugunis vāji mirguļoja» ME, «visur spīdēja, laistījās, mirguļoja neredzētas lietas» A. U.*)

ņirbēt («saules stari ñirbēja zilā gaisā» ME, «gaisā tvaiki ñirb un ceļas» Rainis*)

ņirbuļot («viļņi ñirbuļoja» ME)

plaiksnīties (*blāzma, gaisma, rūsa*)

plātīties (*rūsa*)

plāvēt (*ogles krāsnī vēl plāvēja*)

plāvot («vizma, kas kā burvīgas lentas pašā klusākā laikā plāvo tālumā pār ūdeni» ME)

plēnēt (*ogles*)

spīdelēt
spīdēt (*saule, mēness, zvaigznes, acis, pulējums*)
spīdulot
spīgāt («*blāzmaini spīgāja lukturu gaisma*» A. U.)
spīgot (*šķēps, bruņas, apkalums, acis; «jānugunis spigo» Rainis*)
spīguļot (*zvaigznes, rasa, sarma*)
spoguļot (*ūdens limenis, pulējums*)
spridzēt (*dzirksteles, acis*)
spriktēt (*dzirksteles, ogles, liesma, acis*)
spulgot (*zvaigznes, viļņi, acis*)
spulgt («*līgana varavīksne paspuldz liepu spraugās*» J. Sudr.*)
starot (*saule, gaisma, mēness, acis*)
sudrabot (*mēness, sniegs, sarma*)
sveiļot *apv.* (*ogles*)
svīļot («*uguns atspīdums sviļo — drīz gaišāks, drīz tumšāks*» ME)

uguņot (*tālē uguņo pilsēta*)

varavīkšņot (*gliemežvākā*)
vīdēt («*brūnos matos jau vīdēja pirmā sarma*» ME)
vidzēt («*vidz kā dimants*» ME)
virbēt («*māte ada, ka adatas vien virb*» ME, «*acis sāk virbēt*» ME)
vizbuļot («*kas zelta ziedos vizbuļo un laistās*» Aus.)
vizēt (*saule, zelts, sudrabs, ūdens saulē, sarma*)

vizināt (*galvenokārt tautas dziesmās: sakta, sudrabs, zelts, vainags utt.*)

vizmot («*aiz priekškariem vizmoja sārta gaisma*» Brig.)

viznīt («*auksti mirdzēt, laistīties, spīguļot*» ME)

viznot («*nosarmojušie koki saulē vizno*» ME)

vizuļot (*zelts, logu rūtis, rasa*)

zaigāt, zaigot (*ūdens saulē, rasa saulē, zvaigznes, sniegs saulē, ledus, zelts, sudrabs, zīds, dārgakmeņi, acis*)

zalgot (*acis; «eļļa zalgo ūdenī» ME, «debess zalgoja vienās zvaigznēs» ME, «rati bija nolakoti, ka zalgoja vien» ME*)

zaļgot (*kaķim acis nakti*)

zibeņot (*zibens; «saules stari sāka lēkāt ur zibeņot» Valdis*)

zibēt (*asmens, acis*)

zibināt (*zibens, logu rūtis; «kas uguni zibināja?» LD*)

zibsnīt (*zibeņi, acis, uguntiņa*)

zibstīt (*acis*)

zibšņot (*zibens, acis*)

zibt («*zibstošie sniega kristali*» ME)

zilbēt («*jauns nazis zilb*» ME)

zildzēt («*ūdens pārplūdinātas pļavas zildz vien saulē*» ME)

zilganot («*aiz ezera zilgano meži*» ME)

zilgot («*priekšā zilgoja Ogres priežu meži*» A. U.)

zilgt («*gaiss zilgst*» ME)

zilmēt («*ezers tālumā ziln*» ME)

zilot, zilt («augšā... zilot zilo dzidras debesis» Janš., «viņpus upes kalni zilst» Rainis)

zīlot («mēness uz ezera zīlo» ME)

zvaigstīties («redzēja zvaigstāmiem baltās bākas ugunis» ME)

zvērot («acis dūsmās vai iekārē, nokaitēta dzelzs; «un stobru galos īsa uguns zvēro» J. Sudr.*)

zvidzēt («acis zvidz, grāmatu lasot» ME)

zvīgot («Jāņu tārpiņš zvīgo» ME, «sārtais atspīdums... zvīgoja... apvārķņa malā» ME)

zvīguļot («viļņi mēnesnīcā zvīguļo» ME)

zvīgzņāt («neskaidri spīdēt» ME)

zvīgzņīt («sniegs saulē zvīgzņī, ka acis apžilbst» ME)

zvildzēt («kas tur spīd, kas tur zvildz» LD)

zvilēt («vilkam acis zvil» ME)

zvīlot («ogles, ezers, zvaigznes, liesmas, zīds, zobens, acis; «tauki zupas virsū zvīlo» ME)

zvirēt apv. («grezna pils, ka zvirēja vien no spīdoša zelta un dimanta» LP)

žibēt («rasiņa puķītēs žib» ME, «acis žibēt žib aiz dedzības» ME)

žibstēt («uz galda žibstēja maza lampiņa» Janš.)

Piektā daļa

**DAŽI DAUDZUMI
UN KRĀVUMI**

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

PAUL H. RAVENHILL
1910

PAUL H. RAVENHILL
1910

PAUL H. RAVENHILL
1910

PAUL H. RAVENHILL
1910

PAUL H. RAVENHILL
1910

PAUL H. RAVENHILL
1910

PAUL H. RAVENHILL
1910

PAUL H. RAVENHILL
1910

PAUL H. RAVENHILL
1910

PAUL H. RAVENHILL
1910

I

DAŽI DAUDZUMI

Mazi daudzumi

bišķis *barb.*, drimala *apv.* («*dod man drimalu maizes*» ME), dripsnītis *apv.*, dripsna *apv.*, drumsla, drumstala, drupstala, ikucis *apv.* (*mazs gabaliņš, piem., maizes, gaļas*), kampšķis (*piem., siena*), klimbucis («*neliels gaļas gabals*» ME), klumšķis («*paslapju labību krauj klumšķiem vezumā*» ME), kribis («*nedabūsi ne kribi*» ME), kridzis («*uzliec mazu kridzīti sviesta*» ME), kriksis, krikums, kripata, kripšis, lāpsna *apv.* (*šķipsna*), lāse, lāsīte, mazumiņš, miltums, nieks, pārslīņa, pārsla, pengulis *apv.* («*mazs pengulis dziju*» ME), pile, pilīte, pilums *apv.* («*tāds pilums vien palicis pudelē*» ME), piļata *apv.* («*tāda piļata zupas vien ir*» ME), pumbulis *apv.* (*piem., dziju*), skrapa («*tauku ne skrapas*» ME), skrapata («*cepetis noēsts līdz pēdējai skrapatiņai*» Degl.), skrimis *apv.* («*nav vairs ne skrima siena*» ME), skrimstala, skripata, («*ne skripatiņu vēl neesmu ēdis*» ME), skrumsla, skrumslis («*te jums arī pa skripatai un*

skrumslim no kaula» ME), skrupata, skumšķis apv. (piem., matu, zāles), skušķis apv. (piem., salmu), snipstiņš («ieliec zirgam vēl snipstiņu āboliņa redelē» ME), snipšķis (piem., sāls), šķipsna, šķupsnis apv. (piem., naudas), šņauciens, truksnītis apv. («iedod man kādu truksnīti tabakas!» ME)

Lieli daudzumi

bars (*piem., ļaužu*), blāķis, gauja («*tur tāda gauja lopu, ko tur lai viens izdara» ME*), gumza apv. («*liela gumza naudas» ME*), gūrums apv. («*mantos tādu milzīgu naudas gūrumu» B.-Up.**), jūra (*vesela ļaužu jūra*), kampa apv. (*liels gabals, piem., maizes, siera*), kaudze (*piem., naudas*), kudums apv. («*saimniece uzkrāj lielu kudumu raušu uz galda» ME*), lauza apv. («*liela lauza dažādu krāmu» ME*), lērums («*kāzām sacepa veselu lērumu maizes» ME*), lēvenis, lūdums («*ir jau viņu (ābolu) gan arī te dieva lūdums» Brig.*), līmenis apv. («*tur vesels līmenis ogu, sēņu» ME*), līvenis apv. («*vesels līvenis ļaužu» ME*), milzums, mužurs apv. (*piem., ogu, sēņu*), naujums apv. («*tur ir liels naujums naudas, ābolu» ME*), pūlis, pulks, vētiklis apv. (*putnu, sēņu, salmu*), žūksnis (*piem., naudas*)

Maizes daudzumi

aprika (*rieciens visapkārt kukulim ME*), dona, doniņa, drupača, drupana apv., drupata, druska, kancis apv., klaipts, knibis apv. (*mai-*

zes kukuļa galiņš ME), kukulis, nikucis *apv.*,
nukucis *apv.*, ņuka, riecieni, riecieniņš, rieks,
rika, skrimulis *apv.* (*mazs maizes gabals ar*
biezu garozu ME), šķēle

II

DAŽI KRĀVUMI

benķis *barb.* (*pants, piem., siena*)
gabana (*siena*)
grēda (*piem., malkas*)
guba
iela (*malkas*)
kaudze
kopa (*«sviests, maize un siers bija sakrauti*
lielās kopās» ME)
ķirpa (*siena ķirpa — garenī salikta guba,*
labības ķirpa — neaugsta četrstūrainā kaudze
ME)
pants (*siena, labības*)
skrīnis *apv.* (*vertikāls slānis; «āboliņu*
šķūnī liek skrīņos» ME)
stapis *apv.* (*labības kaudze*)
statiņš (*labības*)
stats (*labības*)
ķigulis *apv.* (*labības statiņš*)
stirpa (*garena kartupeļu, āboliņa, labības*
kaudze)
stirta *apv.* (*labības, āboliņa, salmu*)
strēķis *barb.* (*malkas, žagaru, siena, la-*
bības)
tirpa (*siena*)

tupesis *apv.*, tupestiņš *apv.*, tupezis *apv.*
(maza siena guba vai labības kaudze)
valsts *apv.* (*pants*; «šķūnī valsts miežu un
divi valsti auzu sakrauti» ME)
vārti (*vārtos krauj āboliņu, labību*)
vistiņa (*maza labības gubiņa uz lauka,*
2—3 *kopiņas*)
zārds (*labības, siena krāvums kokos*)

SATURS

No redakcijas	3
No autora	10
Citētie autori	12
Saīsinājumi	12

Pirmā daļa — CILVEKS

I. Cilvēks	17
Pieaudzis cilvēks	17
Vīrietis, jauniešs	17
Sieviete, jauniešs	17
Bērns	18
Zēns	18
Meitene	19
II. Cilvēks ģimenē. Radi, draugi un ciemiņi	19
Ģimene	19
Saderinātie	19
Līgavainis	20
Līgava	20
Dzīves biedri	20
Vīrs, iegātnis, šķirtenis	20
Sievā, šķirtene	21
Vecāki	21
Tēvs, patēvs, aizbildnis	21
Māte, pamāte	22
Bērni	22
Dēls	23
Meitā	23
Brālis	23
Māsa	24
Vecvecāki	24

	Vispārēji radnieku apzīmējumi	24
	Dažādi radnieki	25
	Draugi, paziņas	26
	Neprecējušies cilvēki	26
	Ciemiņi, viesību dalībnieki	27
III,	Cilvēks atkarīgi no tā, kur viņš dzīvo	28
	Vienas mājas ļaudis	28
	Tuvi un tāli kaimiņi	28
	Vienas puses, viena ciema iedzīvotāji	28
	Tālu, citā novadā, pagastā dzīvojoši cilvēki	29
	Dažādās vietās dzīvojoši cilvēki	29
IV.	Zemnieki, laukstrādnieki	31
	Vispārēji apzīmējumi, kas attiecas uz zemnieku	31
	Zemnieki, kam pieder zemes īpašumi	31
	Zemnieki, kam zeme nepieder	32
	Zemnieki, kam zeme pieder uz pusēm vai kas to apsaimnieko uz pusēm	32
	Laukstrādnieki	32
	Dažu lauka darbu darītāji	34
V.	Muižnieki, muižas ļaudis	34
	Muižnieki	34
	Dažu darbu darītāji muižā	35
VI.	Veikalnieki, tirgotāji	35
VII.	Burvjī, pareģi, pūšlotāji, raganas	37
VIII.	Cilvēks atkarīgi no viņa īpašībām un stāvokļiem	38
	Jauni cilvēki	38
	Veci cilvēki	38
	Skaisti cilvēki	39
	Neglīti cilvēki	39
	Liela auguma cilvēki	39
	Slaidi cilvēki	40
	Maza auguma cilvēki	40
	Kalsnēji cilvēki	40
	Resni cilvēki	41
	Spēcīgi, stipri cilvēki	42
	Nespēcīgi, nevarīgi cilvēki	42

Patīkami cilvēki	43
Nepatīkami cilvēki	43
Labi cilvēki	43
Ļauni cilvēki	43
Godīgi cilvēki	44
Melīgi cilvēki	44
Blēdīgi, viltīgi cilvēki	44
Zaļģīgi cilvēki	45
Gudri, apdāvināti cilvēki	45
Mulķīgi, neapdāvināti cilvēki	45
Saprātīgi cilvēki	46
Vājprātīgi cilvēki	46
Atjautīgi, asprātīgi cilvēki	46
Vientiesīgi, lētticīgi cilvēki	46
Čakli, strādīgi, kustīgi cilvēki	47
Slinki cilvēki	47
Agrīgi cilvēki	48
Miegaini cilvēki, ilggulji	48
Drosmīgi cilvēki	49
Bailīgi cilvēki	49
Veikli, izmanīgi cilvēki	49
Darbā un gaitā strauji cilvēki; ātras dabas cilvēki	49
Žirgti cilvēki	50
Gausi cilvēki	50
Gādīgi cilvēki	51
Patmiļi	51
Laipni, līdzjūtīgi cilvēki	51
Cietsirdīgi cilvēki	51
Mierīgi, rāmi cilvēki	52
Nemierīgi cilvēki	52
Trakuļi, dauzoņas	53
Kautrīgi, bikli cilvēki	53
Uzbāzīgi cilvēki	54
Nekautīgi cilvēki	54
Jautri cilvēki, jokmiļi	54
Skumji cilvēki	54
Īgni cilvēki	55
Raudulīgi cilvēki	55
Bezrūpīgi cilvēki	56
Bažīgi cilvēki	56
Tīrīgi cilvēki	56

Netīriģi, netīri cilvēki	56
Bagāti, turīgi cilvēki	57
Nabadzīgi, trūcīgi cilvēki	57
Greznīgi, grezni cilvēki	58
Skrandaiņi	58
Nerunīgi cilvēki	59
Runīgi cilvēki, lieli runātāji	59
Plāpātāji, tenkotāji	59
Lepni, augstprātīgi cilvēki	60
Iztapīgi cilvēki	61
Izšķērdīgi cilvēki	61
Taupīgi cilvēki	61
Skopuļi	61
Lieli ēdēji	62
Vāji ēdēji	62
Kāri cilvēki	63
Nedzērāji	63
Dzērāji, iedzēruši un piedzēruši cilvēki	63
Pīpētāji	64
Kāršu spēlētāji	64
Vaļširdīgi cilvēki	65
Jūsmīgi cilvēki	65
Zobgaļi	65
Savdabīgi, īpatnēji cilvēki	65
Vientuļi	65
Slimīgi, slimi cilvēki	66
Kropļi cilvēki, ar fiziskiem trūkumiem	66
Pārgudri cilvēki	68
Lielīgi cilvēki	68
Ākstīgi cilvēki	68
Vieglprātīgi, aušīgi cilvēki	69
Izlutināti cilvēki	69
Untumaini, niķīgi cilvēki	70
Spītīgi, ietiepīgi cilvēki	70
Strīdīgi, kašķīgi cilvēki	70
Lieli kļiedzēji	71
Kauslīgi cilvēki	71
Neveikli, tūļīgi, lempīgi cilvēki	72
Klaidoņi, blandoņi	72
Nezinātāji, nepratēji	73
Nenoteikti cilvēki	73
Aizmāršas	73

Sīkumaini cilvēki	74
Skarbi, dzedri cilvēki	74
Dusmīgi cilvēki	74
Nepieticīgi cilvēki	75
Mantkārīgi cilvēki	75
Lišķīgi cilvēki	75
Liekuļi	76
Ticīgi cilvēki, dievlūdzēji	76
Skaugi	76
Cilvēki, kas neskaidri runā	77
Nerātņi, draiski bērni	77

Otrā daļa — CILVĒKA APKĀRTNE

I. Lauki, vietas laukā un ap lauku	81
Lauki, tīrumi	81
Aploki	82
Atmatas	82
Papuves	82
Līdumi	82
Dažas lauksaimniecības kultūras un to augšanas vietas	83
Vietas laukā un ap lauku.	84
II. Pļavas un vietas pļavā	85
Pļavas	85
Vietas pļavā	86
III. Meži, vietas mežā un ap mežu	87
Meži	87
Vietas mežā un ap mežu	89
IV. Purvi, vietas purvā un ap purvu	91
Purvi, purvainās vietas	91
Vietas purvā un ap purvu	92
V. Upes, vietas upē un ap upi, strauti	92
Upes	92
Vietas upē un ap upi	93
Strauti	95
VI. Ezeri, vietas ezerā un pie ezera, peļķes	95
Ezeri	95

	Vietas ezerā un pie ezera	96
	Peļķes	96
VII.	Jūra, vietas jūrā un pie jūras	97
VIII.	Kalni, vietas kalnā un ap kalnu	97
IX.	Lejas, līdzenumi	98
	Lejas, zemienes	98
	Līdzenumi, klajumi	99
X.	Ceļi, vietas uz ceļiem un pie ceļiem	99
	Ceļi, takas	99
	Vietas uz ceļiem un pie ceļiem	100
XI.	Pagalmi, vietas pagalmā un ap pagalmu	100
	Pagalmi	100
	Vietas pagalmā un ap pagalmu	101
	Zogi	101
XII.	Zeme pēc tās īpašībām	102
XIII.	Mājlopi	102
	Zirgs	102
	Ķēve	103
	Kumeļš	103
	Govs	103
	Bullis, vērsis	104
	Teļš	104
	Cūka	104
	Kuilis, vepris	105
	Sivēns	105
	Aita, auns, jērs	105
	Kaza, āzis, kazlēns	105

Trešā daļa — LAIKA RITUMS UN AR TO SAISTĪTĀS DABAS PARĀDĪBAS

I.	Gadalaiki	109
II.	Mēneši	110
III.	Diennakts gaita	111
	Rīts	111

Diena	111
Vakars	111
Nakts	112
IV Debess puses	112
V. Dažādi laika apstākļi un dabas pa- rādības	113
Vēsums	113
Aukstums, sals	113
Siltums	113
Karstums	114
Mitrums	114
Salna	114
Sarma	114
Atkala, apkala	114
Atsals	115
Sērsna	115
Ledus	115
Sniegs	115
Putenis	116
Atkusnis, šķīdonis	117
Lietus	117
Pērkons	118
Migla	119
Dūmaka	119
Rūsa	119
Ziemeļblāzma	119
Varavīksne	119
Mākoņi	119
Plūdi	121
Vēji pēc debess pusēm	121
Vēji pēc stipruma	122
Viesuļi	122
Citi vēja apzīmējumi	122
Bezvēja laiks	123

**Ceturrtā daļa — DAŽAS DARBIBAS VĀRDU
GRUPAS**

I. Iet	127
II. Skriet	128

III. Runāt	129
IV. Sist	130
V. Skatīties	132
VI. Skaņu apzīmēšanai lietojami darbības vārdi	132
Skaņas alfabēta kārtībā	132
Dažu dzīvnieku balsis	148
VII. Dažādu spīdumu apzīmēšanai lietojami darbības vārdi	150
Piektā daļa — DAŽI DAUDZUMI UN KRĀVUMI	
I. Daži daudzumi	157
Mazi daudzumi	157
Lielu daudzumi	158
Maizes daudzumi	158
II. Daži krāvumi	159

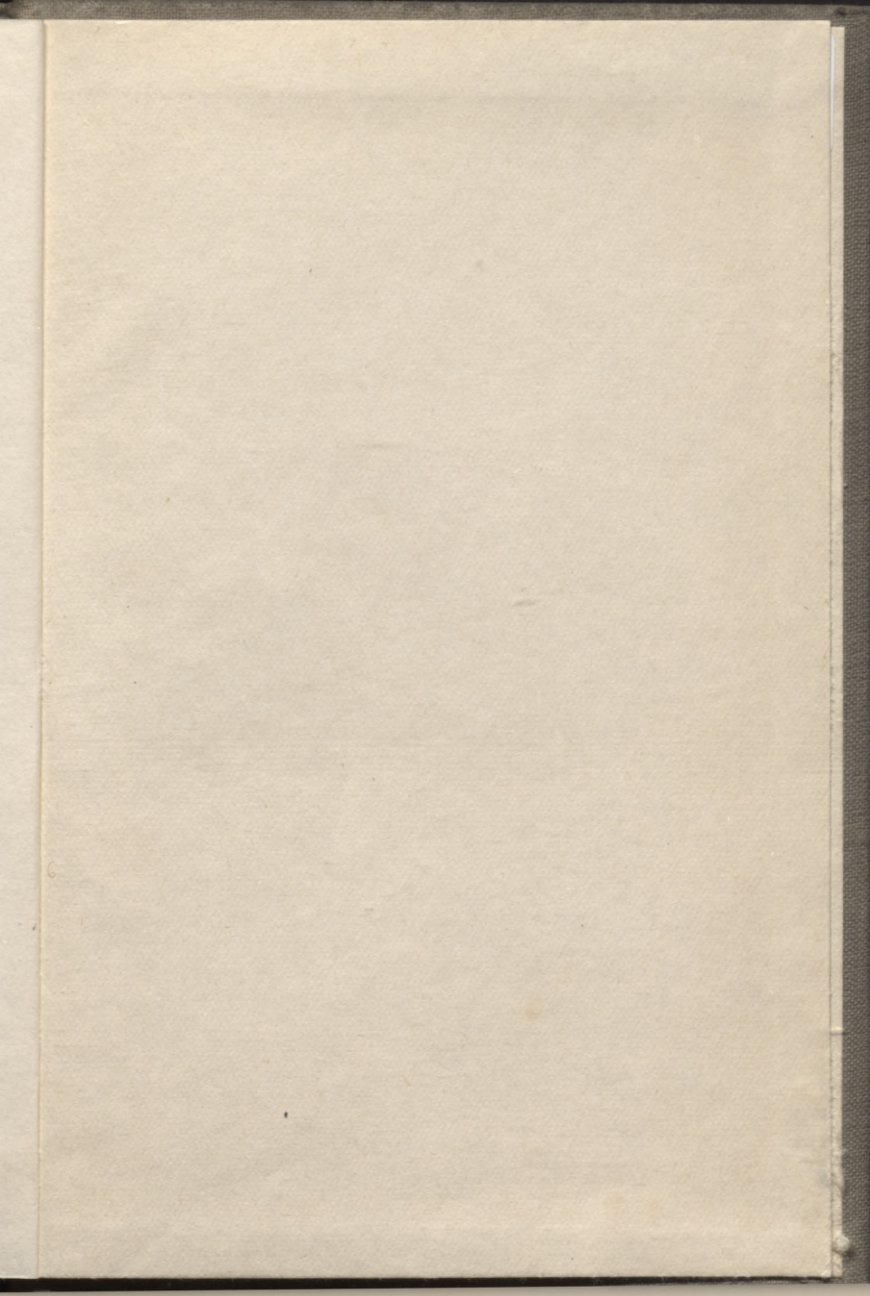
DAŽI LATVIEŠU LEKSIKAS MATERIĀLI

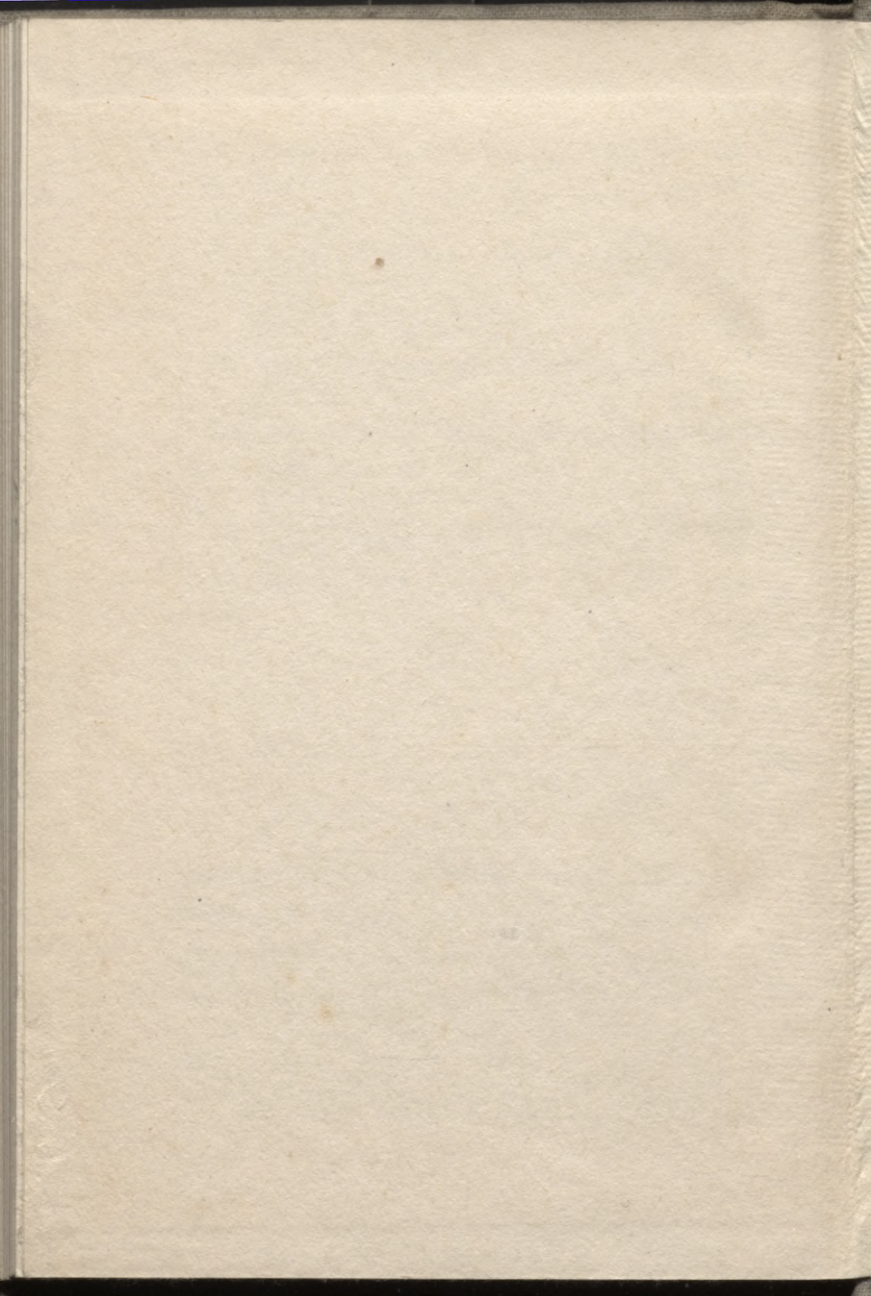
Redaktore *A. Plēsuma*. Tehn. redaktore *M. Aizupiete*.
Korektore *G. Vēvere*.

Nodota salikšanai 1958. g. 24. aprīlī. Parakstīta iespēšanai 1958. g. 17. jūlijā. Papīra formāts 70×92/32. 5,25 fiz. iespiedl.; 6,14 uzsk. iespiedl.; 5,16 izdevn. l. Metiens 10 000 eks. Maksā 1 rubl. 95 kap.

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA

Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 10738-V101. Iespēsta Izdevniecību, poligrafiskās rūpniecības un grāmatu tirdzniecības galvenās pārvaldes 6. tipografijā Rīgā, Gorkija ielā Nr. 6. Pasūt. Nr. 1306.

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309062987

20

67.1.1.1501.

20